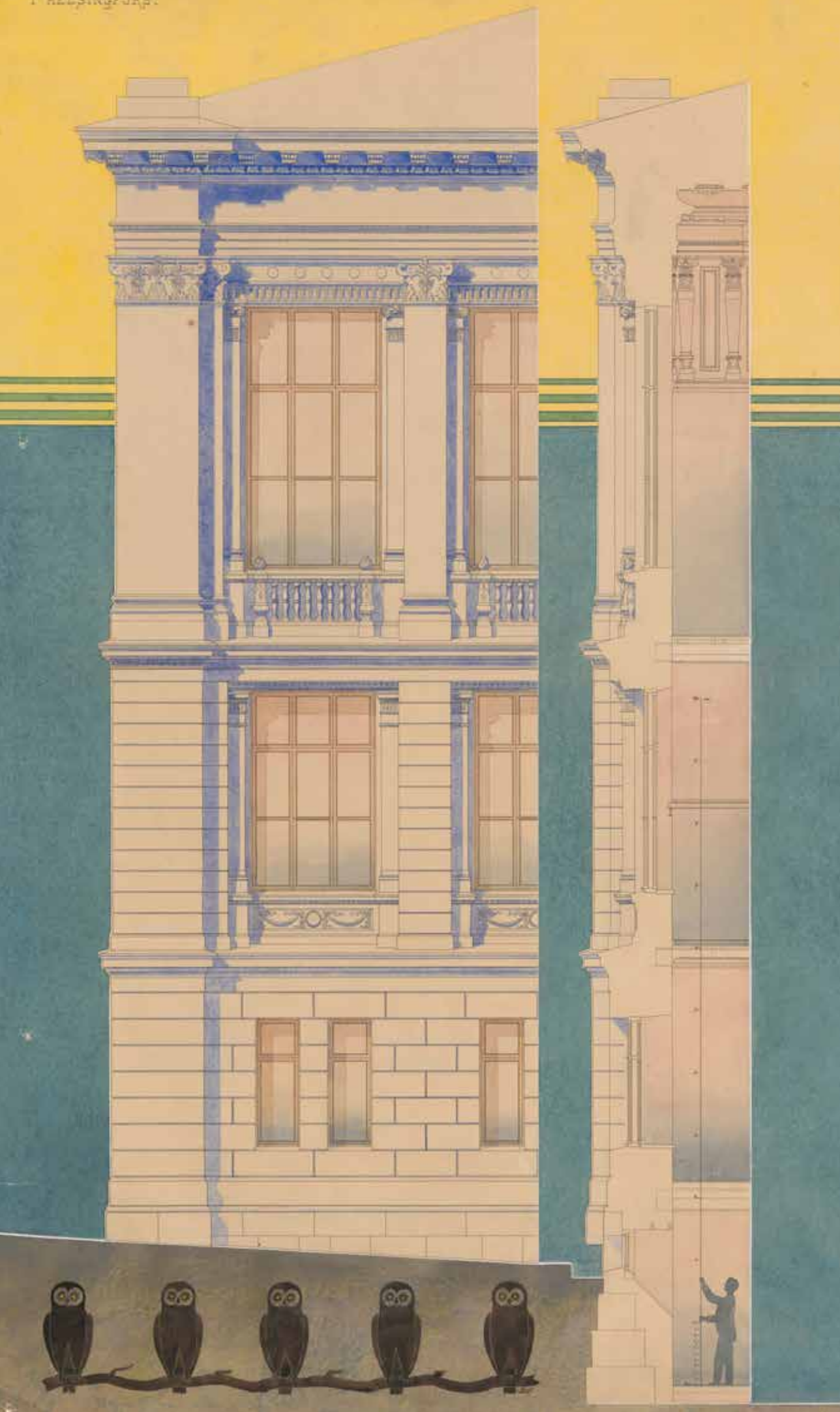

VETENSKAPLIGA FÖRENINGENS HUS
I HELSINGFORS.

ARKKITEHTUURIMUSEO – ENT. TIETEELLISTEN SEURAIN TALO

JULKISIVUJEN JA VESIKATON RAKENNUSHISTORIASELVITYS

arkkitehdit mustonen oy 2018
Olli Helasvuo, Riikka Koivula

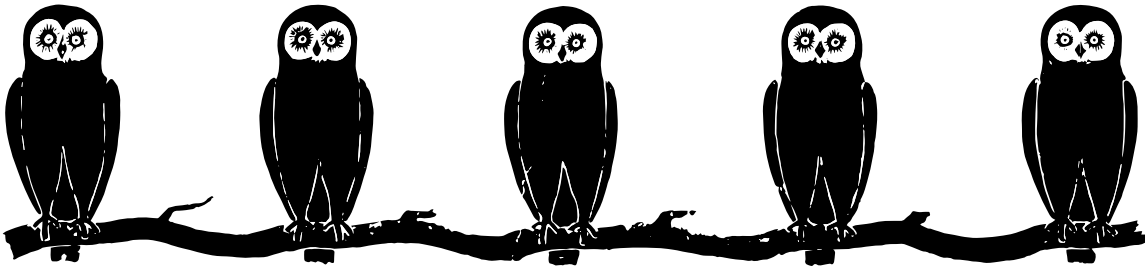

Senaatti

© arkkitehdit mustonen oy 2018.
(Tekijät ilmoitettu valokuvien tai piirustusten yhteydessä.)

Työn tekijät: Olli Helasvuo, Riikka Koivula
Työn tilaaja: Senaatti-kiinteistöt / Janne-Pekka Niininen

Painosmäärä 30
Helsinki 2018
ISBN 978-952-7239-41-4

ARKKITEHTUURIMUSEO
ENTINEN TIETEELLISTEN SEURAIN TALO
JULKISIVUJEN JA VESIKATON RAKENNUSHISTORIASELVITYS

arkkitehdit mustonen oy 2018
Olli Helasvuo, Riikka Koivula

PERUSTIEDOT

← Arkkitehtuurimuseon rakennus (Kasarmikatu 24) korostettu huomiovärillä. Maanmittauslaitoksen il-makuva.

Kohde	Arkkitehtuurimuseo (VTJ-PRT 103046320U)		
	valmistunut: vuonna 1899		
	laajuus: 10 858 m³ / 2 305 m²		
	käyttö:	1899–1931	Tieteellisten seurain talo ("Pöllölä")
		1931–1974	Helsingin yliopiston voimistelulaitos ("Jumppa")
Arkkitehdit	v. 1934 muutoksia yliopiston voimistelulaitoksen käyttöön		arkkitehti Gunnar Stenius
	v. 1981 muutos arkkitehtuurimuseoksi		arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen
Rakennusmestari	J. G. Rosenberg		
Valvoja	G. Wasastjerna		
Tarkastava arkkitehti	Magnus Schjerfbeck		

Suojelustatus Valtioneuvoston suojelupäätös 18.9.1980, suojeltu asetuksella 480/85. Suojeltu asemakaavassa (sr-1).

SISÄLLYSLUETTELO

0	RAKENNUSHISTORIASELVITYSTYÖN LÄHTÖKOHDAT	
	Selvityksen kohde, tavoitteet, tekijät, työvaiheet ja sisältö.....	4
	Lisäselvitykset.....	5
	Lähteistä.....	5
1	TIETEELLISTEN SEURAIN TALO JA SEN VAIHEET	
	1.1 Alkuperäiset suunnitelmat ja niiden toteutus.....	6
	1.2 Muutosvaiheet vuosina 1899-1982.....	8
	1.3 Magnus Schjerfbeck yleisten rakennusten ylihallituksessa	11
2	TIETEELLISTEN SEURAIN TALON TYYLI JA MUODONANTO	
	2.1 Julkisivu- ja pohjapiirustukset vuodelta 1987	15
	2.2 Julkisivusommitelma ja koristeaiheet	17
3	TIETEELLISTEN SEURAIN TALON VANHA RAKENNE JA RAKENNUSTAPA	
	3.1 Seinärakenne.....	21
	3.2 Vesikatto- ja yläpohjarakenne	24
4	ULKOARKKITEHTUURIN NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS	
	4.1 Julkisivuvertailu.....	27
	4.2 Toimenpiteet vesikatolla ja julkisivuissa vuoden 1981 muutosvaiheessa.....	33
	4.3 Ulkoarkkitehtuurin nykytilanne ja säilyneisyys rakennusosittain	37
5	YHTEENVETO JA ANALYYSI	
	Rakennuksen ulkoarkkitehtuurin ominaispiirteet ja nykytilanne	53
6	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	
	Lähteet	55
	Arkistot ja niiden lyhenteet.....	56
	Luettelo keskeisimmistä lähdepiirustuksista.....	56

0 RAKENNUSHISTORIASELVITYSTYÖN LÄHTÖKOHDAT

SELVITYKSEN KOHDE

Selvityksen kohteena oleva rakennus sijaitsee Helsingin Kaartinkaupungin kaupunginosan eteläreunalla osoitteessa Kasarminkatu 24. Rakennus pystytettiin alunperin Tieteellisten seurojen käyttöön. Erinäisten vaiheiden jälkeen rakennukseen sijoitettiin 1980-luvun alussa Suomen Rakennustaiteen museo, missä käytössä rakennus on edelleenkin. Vuodesta 2014 lähtien museon nimi on ollut Suomen Arkkitehtuurimuseo.

Rakennuksen suojele- ja kaavatilanne

Rakennus on suojeltu Valtioneuvoston suojelupäätöksellä 18.9.1980 (asetus 480/85). Tämän lisäksi rakennus on suojeltu asemakaavassa. Alueen asemakaava on vuodelta 1991. Arkkitehtuurimuseon rakennus sijaitsee Designmuseon kanssa samassa korttelissa 3098, joka on varustettu merkinnällä YM. Molemmat museorakennukset on varustettu merkinnällä sr-1.

YM = Museorakennusten korttelialue.

sr-1 = Suojeltava rakennus.

"Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka tarvelevät julkisivujen tai vesikaton rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tällaisia toimenpiteitä, on rakennus lisärakentamis- tai muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan rakennuksen tyyliin hyvin soveltuvalla tavalla."

SELVITYKSEN TAVOITTEET JA TEKIJÄT

Selvityksen tavoitteena on tuottaa tietoa rakennuksen julkisivujen ja vesikaton vaiheista sekä nykyasun ja eri rakennusosien ajoituksesta. Tarve selvityksen tekemiseen on noussut esille suunnitteilla olevien vesikatto- ja julkisivukunnostusten myötä.

Selvityksen tekijät

Kasarminkatu 24:n julkisivujen ja vesikaton rakennushistoriaselvitys on laadittu Senaatti-kiinteistöjen toimeksiantona ja tilaajaa on edustanut Janne-Pekka Niininen. Työtä on seurannut ja sen sisältöä on kommentoinut ohjausryhmä, jossa Museoviraston asiantuntijana on yliarkkitehti Pekka Lehtinen ja Senaatti-kiinteistöjen edustajana Janne-Pekka Niininen.

Varsinainen selvitystyö on tehty itsenäisesti ja riippumattomasti. Arkkitehdit Mustonen Oy:ssä selvitystä ovat tehneet arkkitehdit Riikka Koivula ja Olli Helasvuo.

Selvityksen työvaiheet

Rakennustutkimuksen kenttätyövaihe on tehty rakennuksen vesikatolla ja ullakolla loka-joulukuussa 2017. Inventoinnin ja valokuvadokumentoinnin lisäksi on tehty arkistoselvitys. Selvityksen tulokset on koottu tähän kuvitettuun, kirjalliseen raporttiin, joka julkaistaan tilaajan toimesta sekä sähköisenä että sidottuna tulosteena.

SELVITYKSEN SISÄLTÖ

Selvityksen lähtökohtana on rakennuksen alkuperäisen ulkoasun selvittäminen ja esittäminen sekä sen arvioiminen, miten edellä mainitut ovat säilyneet tähän päivään.

Selvitys jakautuu sisällöllisesti kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa esitellään alkuperäinen rakennus ja keskeiset muutosvaiheet 1980-luvun alkuun, jolloin rakennus muokattiin nykyiseen käyttöönsä. Tässä yhteydessä käsitellään rakennuksen tyyllisiä piirteitä, arkkitehti Magnus Schjerfbeckiä ja alkuperäistä rakennustekniikkaa.

Toisessa osassa käydään läpi rakennuksen nykytilanne ja sen ulkoasussa tapahtuneet muutokset. Lähtökohtana rakennuksen nykyasulle voidaan katsoa olevan 1980-luvun alun muutosvaiheen, jolloin rakennuksen vesikatto ja suuri osa julkisivujen rappauspinnosta uusittiin. Julkisivujen ja vesikaton muutokset käydään läpi sekä julkisivuittain että rakennusosakohtaisesti.

LÄHTEISTÄ

Kansallisarkiston kokoelmiin sisältyvä Tieteellisten seuran talon piirustuskokonaisuus, joka sisältää alkuperäispiirustuksia ja -luonnoksia 1890-luvulta, mittauspiirustuksia vuosisadan vaihteesta sekä varhaisia toteutumattomia laajennussuunnitelmia, on ollut tärkeä lähdekokonaisuus. Tärkein lähde vuoden 1981 muutosvaiheesta museoksi ovat olleet Helsingin rakennusvalvonnan arkistosta löytyneet piirustukset. Arkkitehtuurimuseon kuva- ja piirustusarkistosta on löytynyt muutama täydentävä piirustus sekä valokuva-aineistoa vuosilta 1975-82. Valokuvia on

löytynyt myös Helsingin kaupunginmuseon helsinkuvia.fi-palvelusta sekä menneiden vuosikymmenten ilmakuvia Sotamuseon ilmakuvakokoelmasta. Myös Museoviraston kuva-arkistosta on löytynyt joitain yksittäisiä valokuvia, sekä Schjerfbeckin luonnoksia ja piirustuksia muista suunnittelutöistä.

Ennen 1960-lukua otettuja valokuvia on löytynyt hyvin vähän ja nekin harvat jokseenkin epäselviä. Tarkkaa valokuva-aineistoa rakennuksen alkuperäisestä ulkoasusta ei ole ollut käytössä selvitystä tehdessä. Toisaalta alkuperäisen piirustusaineisto on ilahduttavan laaja.

Muut tehdyt selvitykset

- Vesikaton kunnosta ja ongelmista on tehty kartoitus keväällä 2017 (TJL Palvelu Oy, 9.5.2017).
- Ilmanvaihtolaitteiston tekninen kunto on selvitetty syksyllä 2017 (Insinööritoimisto Granlund Oy).

LISÄSELVITYKSIÄ

Väri- ja materiaalitutkimus

Restaurointiosuuskunta Rotunda tekee rakennuksesta julkisivujen materiaali- ja väritutkimuksen kevään 2018 aikana. Tämä antaa toivottavasti lisäselvyyttä alkuperäisiin väriarvointeihin ja julkisivuosien säilyneisyyteen.

Restaurointiraportti korjauksista

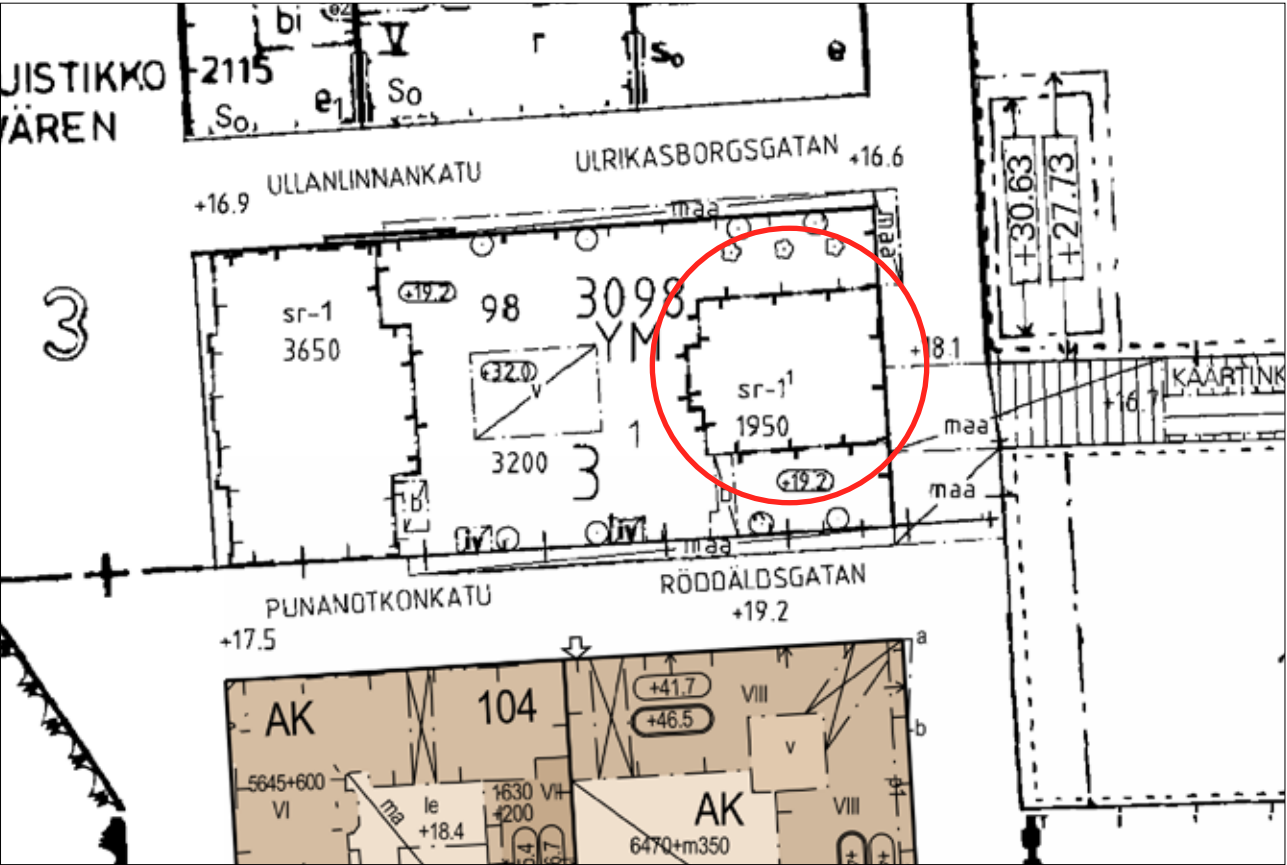
Tämän selvityksen yhteydessä rakenteita ei ole avattu ja esimerkiksi räystäsrakennetta ei ole päästy tutkimaan kunnolla ullakkotilan kautta. Korjaustöiden yhteydessä esiin tulevat lisätiedot ja tarkennukset kootaan korjaustyön yhteydessä tehtävään restaurointiraporttiin.

Sisätilojen rakennushistoriaselvitys

Rakennuksen sisätilat ja niiden muutosvaiheet eivät kuulu tämän selvitystyön piiriin. Niitä on tässä selvityksessä käsitelty vain siinä määrin kuin on rakennuksen kokonaisuutena historian ymmärtämisen kannalta ollut oleellista. Sisätilojen yhteydessä tulee käsitellä tarkemmin myös rakennuksen ilmanvaihto- ja keskuslämmitysjärjestelmiä. Tässä selvityksessä niitä on käsitelty vain julkisivuissa ja vesikatolla tai ullakolla näkyviltä osin.

Rakennukseen vertautuvaa aikalaisarkkitehtuuria ja arkkitehdin muuta tuotantoa käsitellään tämän kohteen näkökulmasta vain lyhyesti pureutumatta aiheisiin syvällisemmin.

↓ Ajantasa-asetus 1:500 © Helsingin kaupunki. (kohderakennus ympäröity punaisella)

1.1 ALKUPERÄISET SUUNNITELMAT JA NIIDEN TOTEUTUS

Rakennuksen sijoittuminen

Tieteellisten seurain talo sijaitsee Helsingin Kaartinkaupungissa osoitteesta Kasarmikatu 24. Kaartinkaupunki oli 1800-luvun puoliväliin saakka vielä pitkälti puisten kaksikerroksisten asuinrakennusten esikaupunkialuetta, mutta vuosisadan loppua kohden rakentaminen alueella kiihtyi. Tieteellisten seurain talo on osa kiivasta 1880- ja 1890-lukujen rakennusvaihetta, jolloin Kaartinkaupunki muiden Helsingin eteläisten kaupunginosien tavoin tiivistyi.

Rakennushankkeen eteneminen

Tieteellisten seurain talon syntyvaiheita on kuvattu Suomen rakennustaiteen museon historiaa käsitelleen näyttelyn yhteydessä laaditussa julkaisussa¹. Tarve rakennukselle oli ilmassa pitkään: ensimmäiset luonnokset ja kustannusarvio pyydettiin Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Magnus Schjerfbeckiltä jo vuonna 1890. Tarvittiin kuitenkin useampi yritys ennen kuin senaatti lopulta myönsi varat talon rakentamiseen. Hanketta seurattiin myös ajan päivälehdissä, oman rakennuksen saaminen tieteellisen toiminnan edistämiseksi koettiin kansallisesti tärkeäksi asiaksi.²

Vuonna 1896 senaatin asettama komitea totesi tarpeen huomattavimpien tieteellisten seurojen käyttöön rakennettavalle talolle. Tarkoitukseen varattiin nykyinen tontti Kasarminkadun varrelta ja Magnus Schjerfbeckille annettiin tehtäväksi laatia piirustukset koko tonttialueen täyttävää rakennusta varten. Ensimmäisen ehdotuksen todettiin kuitenkin olevan seurojen silloiseen tilatarpeeseen nähden ylimitoitettu ja suunnitellusta rakennuksesta päätettiin toteuttaa aluksi vain osa. Rakennuksen laajentaminen myöhemmin otettiin kuitenkin rakennusvaiheessa huomioon.

Uudet, typistetyt version suunnitelmat valmistuivat vuonna 1897. Rakennustyöt aloitettiin kesällä 1898 ja loppukatselmus pidettiin lokakuussa vuonna 1899. Rakennus-

nusurakka annettiin rakennusmestari J. G. Rosenbergille ja keskuslämmitys- ja vesijohtotyöt insinööri R. Huberille. Rakennustöitä valvoi Yleisten rakennusten ylihallitus. Valvojana paikalla toimi arkkitehti G. Wasastjerna ja tarkastavana arkkitehtina M. Schjerfbeck. Loppukatselmuksen suoritti vuonna 1899 Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtööri Sebastian Gripenberg.³

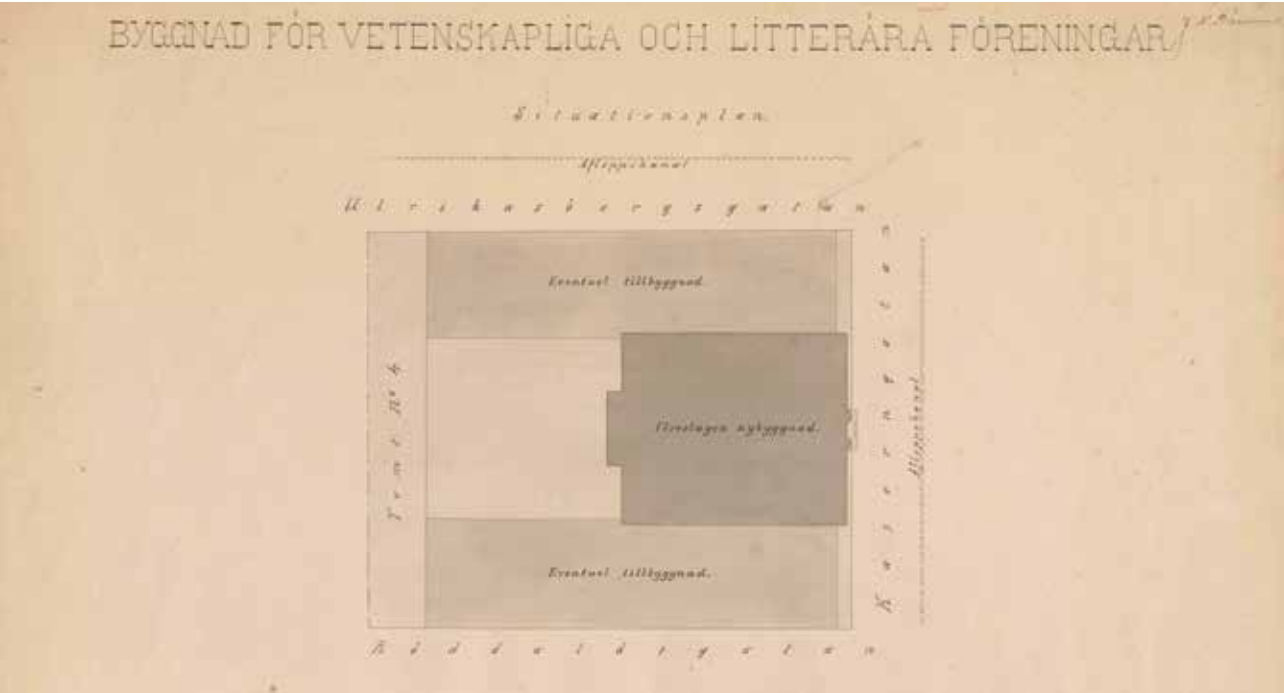
ALKUPERÄINEN TILARATKAISU

Tieteellisten seurain talo oli tarkoitettu erilaisten tieteellisten yhdistysten kokous- ja tapahtumakäyttöön sekä kirjasto- ja arkistorakennukseksi.

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsivat kirjastonhoitajan ja vahtimestarin pienet asunnot sekä kirjavarastot. Toisessa kerroksessa oli kaksi kirjastosalia, joihin oli rakennettu valurautarakenteinen välikerros. Kirjastosalien lisäksi toisessa kerroksessa oli lukusali ja työhuone. Kolmannessa kerroksessa oli kaksi suurta ja korkeaa kokoontumishuonetta sekä kaksi pienempää valiokuntahuonetta. Neljännessä, vajaassa kerroksessa oli korkeisiin kokoontumistiloihin avautuvalla parvella yleisölehteri puisine katso-morakenteineen. Parvelle antoivat valoa kaksi kattoikkunaa. Parvelta oli käynti kahteen kattoikkunalliseen, mutta muuten ikkunattomaan työhuoneeseen. Kellarikerroksessa oli tilat keskuslämmitystä varten sekä ilmeisesti lämmittäjän asunto.⁴

³ Pallasmaa & Salokorpi, 1982. s. 63-64

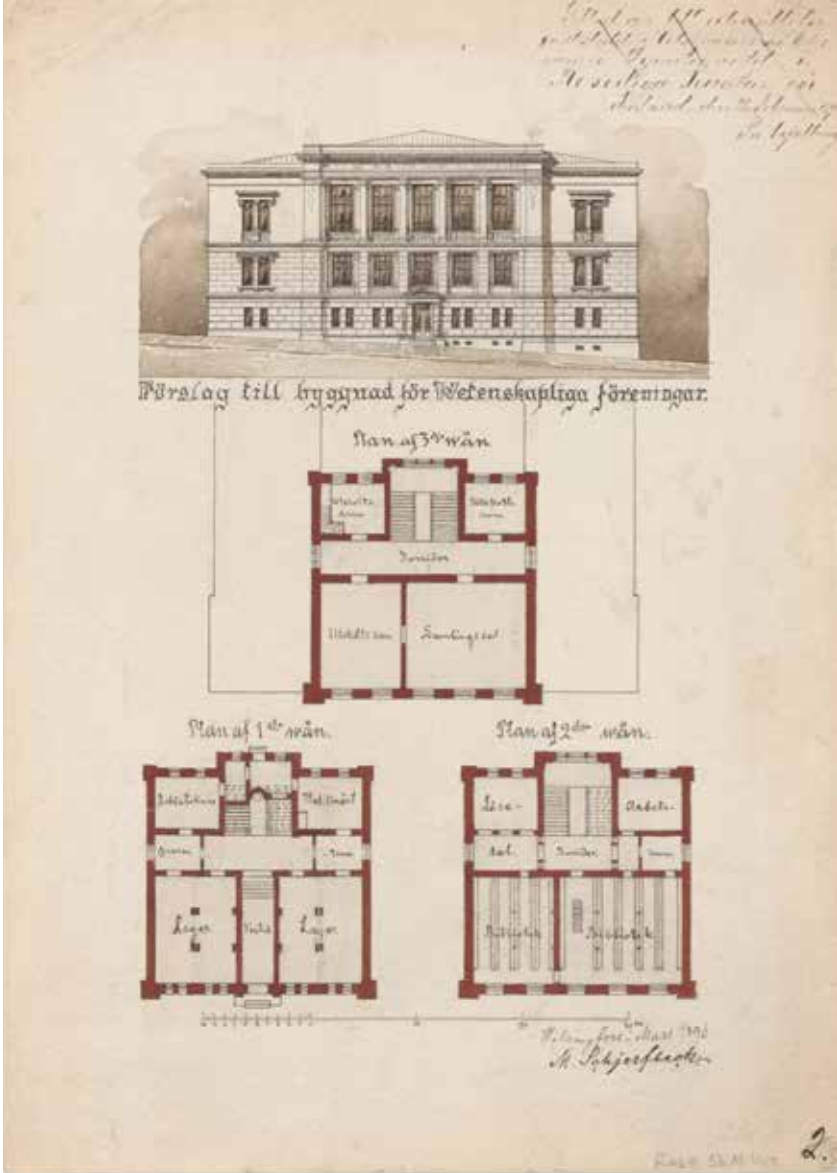
⁴ Lähteenä kansallisarkistosta löytyneet v. 1897 ja 1898 Magnus Schjerfbeckin allekirjoittaman pohja- ja leikkauspiirustukset.

↑ Ote vuodelta 1897 peräisin olevasta piirustuksesta, jossa on esitetty Tieteellisten seurain talon (byggnad för vetenskapliga of litterära foreningar) leikkaus ja asemapiirustus. Myöhemmin rakennettavaksi aiotut siipiosat on merkitty ensimmäistä rakennusvaihetta vaaleammalla harmaalla. Allekirjoittaneet Sebastian Gripenberg ja Magnus Schjerfbeck, KA

→ Pohjapiirustukset ja katujulkisivu vuodelta 1896. Siipiosia ei ole esitetty pohjissa, mutta julkisivussa kyllä: julkisivusommitelmassa ensimmäinen rakennusvaihe on selvästi suunniteltu olevan valmiin rakennuksen keskirisaliitti. Pohjista on tässä esitetty vain ensimmäinen, toinen ja kolmas kerros, mutta myös kellarin ja parvikerrokseen johtavat portaat on piirretty. Allekirjoittanut Magnus Schjerfbeck, KA.

← Valokuva kolmannen kerroksen juhlasalista vuosien 1914-1919 paikkeilla. Taus-talla näkyy tilaa tuossa vaiheessa jakanut väliseinä ja sen oviaukosta näkymä pienempään kokoustilaan. Kuvaaja Eric Sundström, AMA

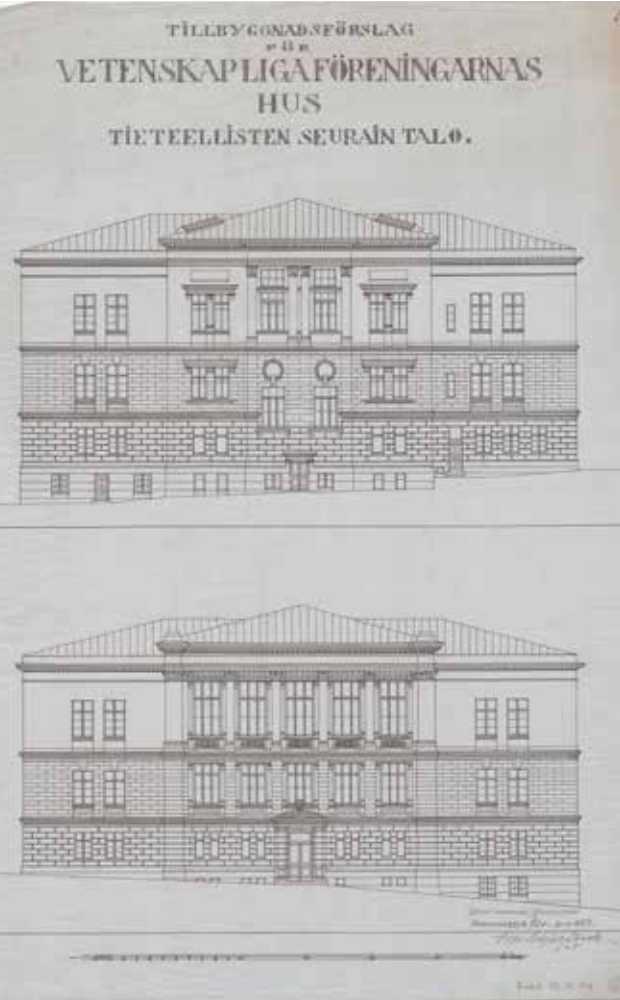
1.2 MUUTOSVAIHEET VUOSINA 1899-1982

LAAJENNUSSUUNNITELMIA

Tilanahtaus Kasarmikadun rakennuksessa kävi kirjastojen nopean kasvun vuoksi ilmeiseksi jo ennen ensimmäistä maailmansotaa. Tiedeseurojen valtuuskunta esitti lisärakennusta tehtäväksi joko samaan tapaan kuin Gustaf Nyströmin suunnittelema yliopiston kirjaston laajennus puoliympöreänä rotundana (v.1906) tai sitten alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti sivuille tehtyinä lisärakennuksina.¹ Magnus Schjerfbeck laati suunnitelman rotundavaihtoehdosta vuonna 1907² sekä suunnitelman alkuperäistä lyhyemmistä lisäsiivistä rakennuksen sivuilla vuonna 1922.³ Varoja lisärakennusta varten anottiin tuloksetta moneen otteeseen⁴, kunnes hankkeesta lopulta luovuttiin ja vuonna 1931 Tieteelliset seurat muuttivat Säätytaloon.⁵

Kansallisarkiston kokoelmiin sisältyy vuosina 1930-1931 päivättyjä, yleisten rakennusten ylihallituksessa laadittu-

1 Pallasmaa & Salokorpi, 1982. s. 64-65
2 Kopio piirustuksesta löytyy Arkkitehtuurimuseon piirustusarkistosta.
3 Piirustukset Kansallisarkiston arkistossa.
4 Esimerkiksi artikkeli "Tieteellisten seurain talon ahtaus haittaa seurain työskentelyä" Uusi Suomi nro 80, ilmestynyt 7.4.1907 s.1
5 Pallasmaa & Salokorpi, 1982. s. 65

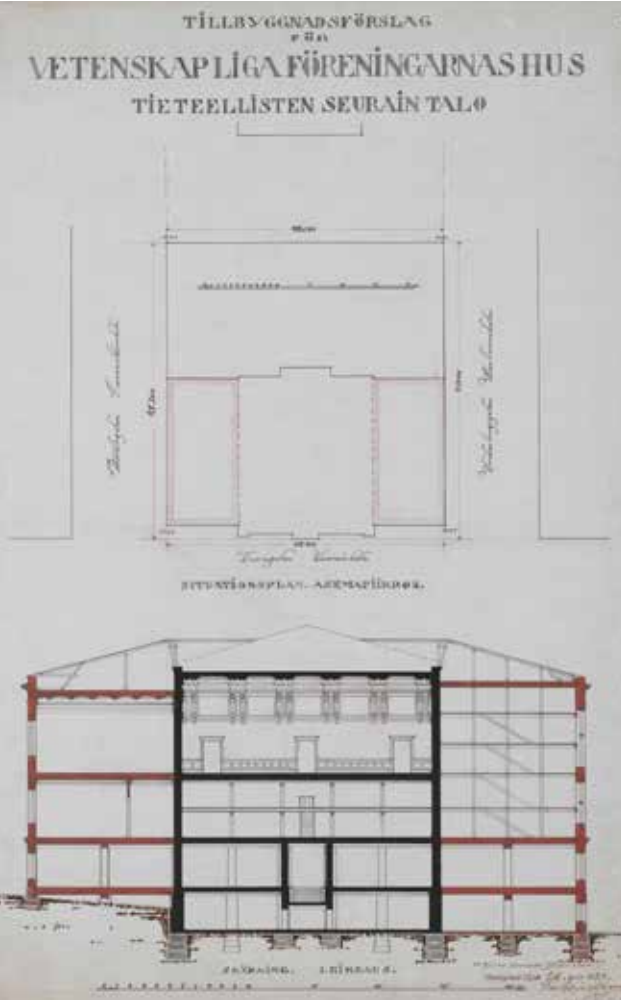

ja piirustuksia, joissa on tutkittu erilaisia mahdollisuuksia laajentaa entistä Tieteellisten seurain taloa Korkeimman Oikeuden käyttöön. Näistä suunnitelmista on ilmeisesti kuitenkin luovuttu hyvinkin pian, sillä yliopiston voimistelulaitos muutti Kasarmikatu 24:n rakennukseen vuonna 1931.⁶

VUODEN 1934 MUUTOKSET, "JUMPPA"

Yliopiston voimistelulaitos toimi entisessä Tieteellisten seurain talossa 1930-luvun alusta 1970-luvun puoliväliin. Kesällä 1934 rakennuksessa suoritettiin yliopiston arkkitehtina toimivan Gunnar Steniuksen johdolla korjaus- ja muutostöitä.⁷ Välipohjia vahvistettiin ja toisen kerroksen kirjastosalit sekä kolmannen kerroksen juhlasalitilat yhdistettiin yhtenäisiksi tiloiksi, joihin tehtiin omat voimistelusalit sekä naisille että miehille. Ullakolle tehtiin miehille ja naisille puku- ja pesutilat sekä suihkutilojen väliin myös jonkinlainen sauna eli "kuumailmahuone".

6 Pallasmaa & Salokorpi, 1982. s. 65
7 Pallasmaa & Salokorpi, 1982. s. 65

Vuoden 1944 pommitusvaurioita lukuun ottamatta Yliopiston voimistelunlaitos eli "Jumppa" toimi rakennuksessa keskeytyksettä vuoteen 1974 saakka, jolloin liikunnanopettajien koulutus siirrettiin kokonaisuudessaan Jyväskylään. Kasarmikatu 24 siirtyi tällöin väliaikaisesti tiedotusopin laitoksen ja yliopiston harrastusliikunnan käyttöön. Suomen rakennustaiteen museon käyttöön Kasarmikadun rakennusta kaavailtiin jo vuonna 1970, mutta tämän toteutumista saatiin odottaa vielä kymmenen vuotta.

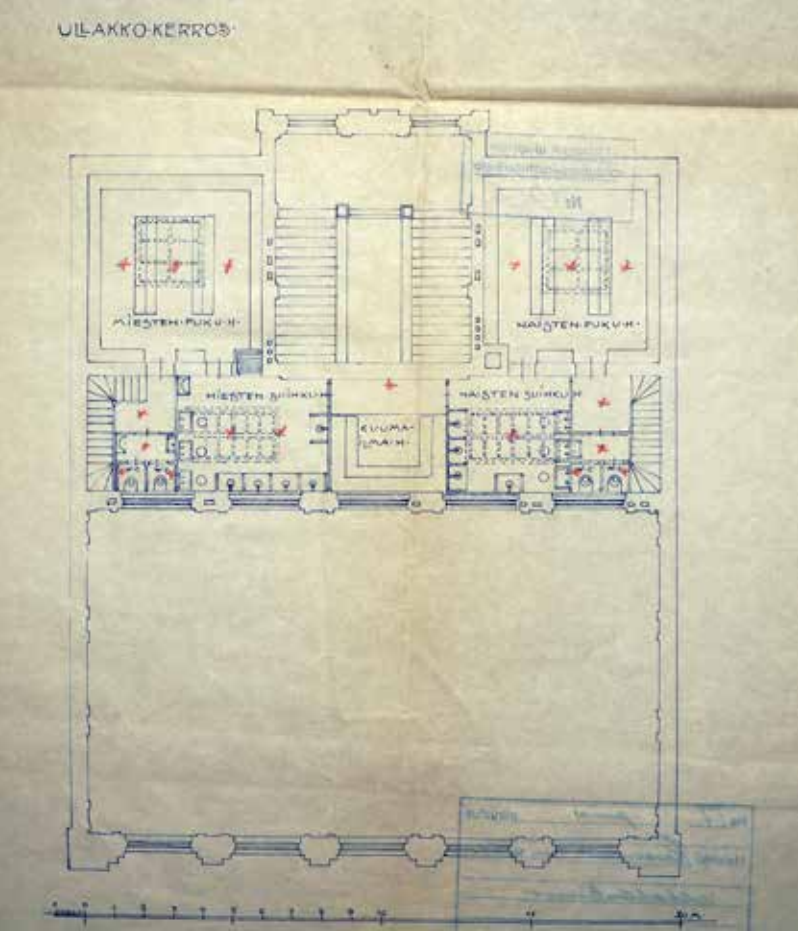
←← Magnus Schjerfbeckin allekirjoittamat julkisivupiirustukset Tieteellisen seurain talon laajennuksesta vuodelta 1922. Julkisivu muistuttaa alkuperäistä suunnitelmaa (ks. s. 8), mutta siivet ovat hieman korkeammat. KA

← Leikkaus ja asemapiirustus vuodelta 1922 samasta suunnitteluvaiheesta. Asemapiirustuksesta näkyy, että tässä vaiheessa siipirakennukset oli sopeutettu ensimmäisen rakennusvaiheen runkosyvyyteen. KA

↑ Voimistelijoita entisessä Tieteellisten seurojen kirjastosalissa "Jumpan" ajalta vuodelta 1934. MVA

↗ Valokuva liikuntakäytön ajalta, parvella sijainnut pukuhuone vuonna 1971. Nämä kattoikkunat on myöhemmin poistettu. Kuvaaja Eric Sundström, HKA.

→ Ullakkokerroksen pohjapiirros kuvaa vuoden 1934 muutoksia (piirustuksen ajoituksesta ei ole tietoa). Parvelle johtivat rautaiset portaat kolmannen kerroksen porrastanteen molemmista päistä. AMA

**MUUTOS RAKENNUSTAITEEN MUSEOKSI
VUONNA 1981**

Kasarminkatu 24:n rakennus oli varattu jo vuonna 1970 Suomen rakennustaiteen museon käyttöön, mutta rahoitussyistä korjaus- ja muutostöihin päästiin vasta vuoden 1980 syyskuussa. Muutostöiden rakennuttajana toimi rakennushallitus, arkkitehtisuunnittelusta vastasi arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, entistyksestä museon arkiston päällikkö Igor Herler ja sisustussuunnittelusta sisustusarkkitehti Lauri Anttila. Korjaus- ja restaurointityöt saatiin päätökseen marraskuussa 1981 ja museo aloitti toimintansa uudessa talossaan helmikuussa 1982.

Tilamuutokset

Siirtyminen Suomen rakennustaiteenmuseon käyttöön aiheutti rakennuksessa paljon muutoksia. Huonejakoa muutettiin kaikissa kerroksissa entisiä väliseiniä purkaen ja uusia pystyttäen. Myös hissin lisääminen rakennukseen aiheutti omat hankaluutensa. Joiltain osin tilamuutokset olivat palauttavia, mutta pääsääntöisesti tilamuutosten tavoitteet vaikuttavat olevan toiminnallisia.

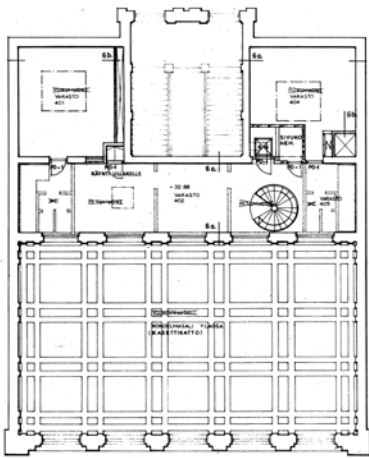
Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee museoasiakkaita palvelevat vaate- ja wc-tilat. sekä kirjasto, joka jatkuu uuden portaan välityksellä kellaritiloihin. Toisessa kerroksessa ovat päänäyttelysalit. Kolmannen kerroksen alkuperäiseen juhlasaliin on sijoitettu kokoelmasali ja sen yläpuoliseen parvikerrokseen arkistovarastot. Kaikissa kerroksissa sijaitsee lisäksi henkilökunnan tiloja. Kellarissa sijaitsee kirjastohuoneiden lisäksi teknisiä tiloja, varastoja sekä henkilökunnan sosiaali- ja taukutiloja.

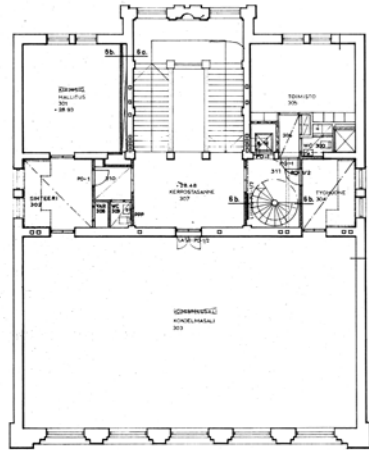
← Kirjastosta kellaritiloihin avattu uusi porras. AMA

→ Suomen rakennustaiteen museo, pääpiirustus muutos, 1-4 -kerrokset, Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 30.3.1977. RVA

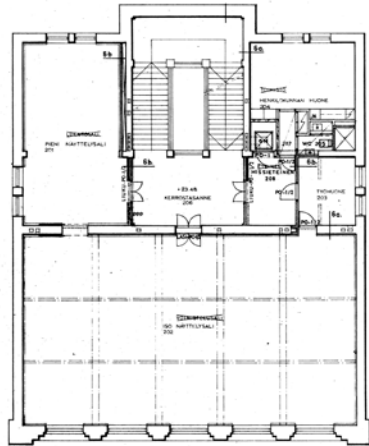
parvikerros (4.krs)

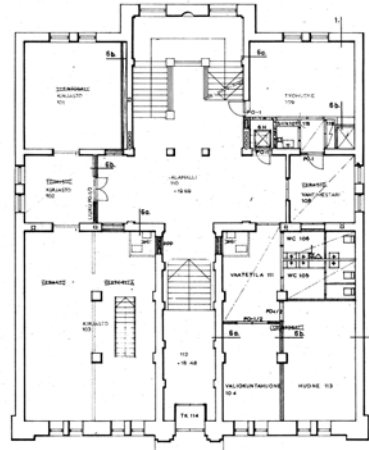
3.krs

2.krs

1.krs

1.3 MAGNUS SCHJERFBECK
YLEISTEN RAKENNUSTEN
YLIHALLITUKSESSA

Magnus Schjerfbeck (synt. 24.7.1860, Pietarsaari - 8.5.1933, Helsinki) valmistui arkkitehdiksi Suomen Polyteknillisestä opistosta vuonna 1881. Opiskeluaikanaan hän työskenteli vuosina 1879-1881 harjoittelijana F.A.Sjöströmin toimistossa.¹

Heti valmistuttuaan vuonna 1881 Schjerfbeck aloitti uransa Yleisten rakennusten ylihallituksessa, viraston ylimääräisenä arkkitehtina. Hänet nimitettiin yliarkkitehdiksi vuonna 1918, jota tehtävää hän oli hoitanut viransijaisena vuodesta 1914 ja toiminut myös lyhyesti vuonna 1917 Yleisten rakennusten ylihallituksen väliaikaisena ylitirehtöörinä.

1 Arkkitehtuurimuseon arkkitehtiesittely Magnus Schjerfbeckistä. <http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=10639639> . Viitattu 19.10.2017

Yliarkkitehtina Schjerfbeck toimi eläkkeelle siirtymiseensä, vuoden 1925 loppuun saakka.²

Schjerfbeck oli näkyvä ja nimekäs hahmo aikansa arkkitehtuurikentällä, ja osallistui aktiivisesti myös oman suunnittelutyönsä ulkopuolella rakennetun ympäristön kehittämiseen³.

Schjerfbeckin tuotannon tyylilliset piirteet

Tieteellisten seurain talon alkuperäispiirustuksissa rakenteet on esitetty huomattavan seikkaperäisesti. Myös Schjerfbeckin muissa suunnittelutyöissä, jopa kilpailuehdotuksissa, kattotuolit on esitetty todenmukaisina, perustukset näkyvät leikkauksissa ja koristeaiheet on piirretty tarkoin. Schjerfbeckin kynästä on siis selvästi syntynyt loppuun asti harkittuja toteutussuunnitelmia. Piirustusaineistosta päätellen Magnus Schjerfbeckillä on ollut sekä järjestelmällinen että käytännöllinen ote suunnitteluun, ja tuntuu todennäköiseltä, että hänen alkuperäinen intentionsa on pitkälti toteutunut myös valmiissa rakennuksissa.

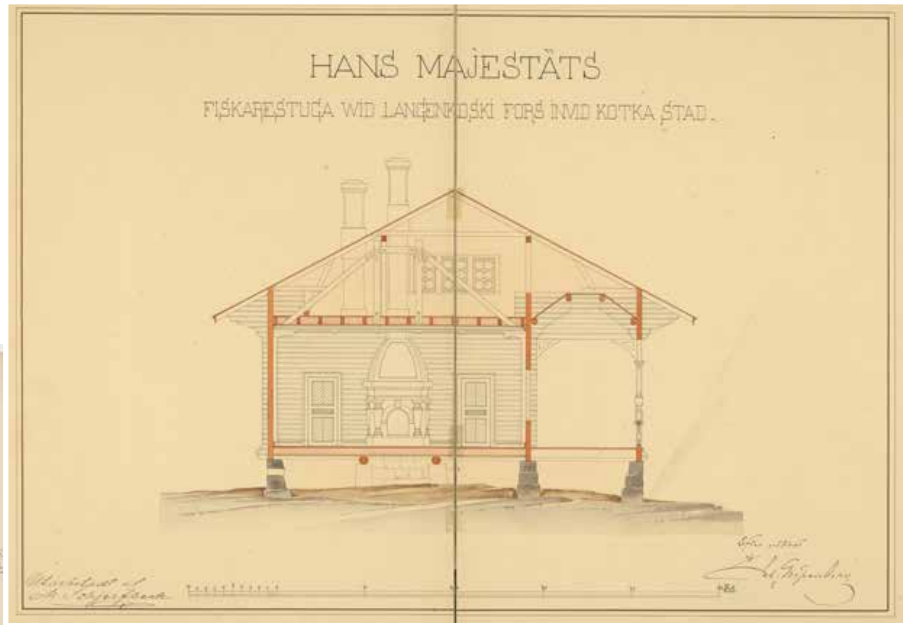
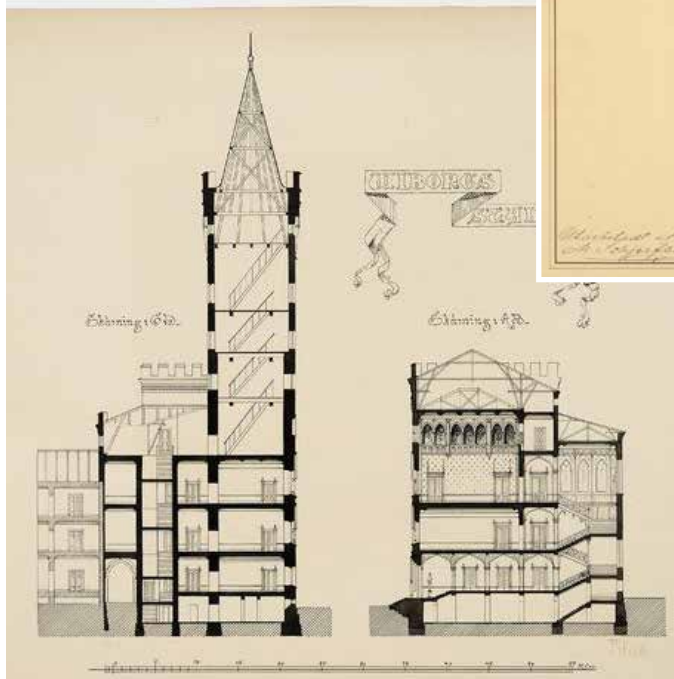
2 Suomen rakennushallinto 1811-1961, s. 84-101. Rakennushallitus, Helsinki 1967.
 3 Schjerfbeck osallistui mm. Suomen teollisuuslehden Kotitaiden sekä Rakentajan -lehtien toimituksiin, ja oli aktiivisena Arkkitehtiklubissa (myös puheenjohtajana).

← Loviisan alakoulu, Magnus Schjerfbeck 1906. MVA

↑ Magnus Schjerfbeck kuvassa oikealla. Kuva kirjasta "Helene Schjerfbeck Malleja. Gummerus 203, s.21.

← Helsingin kaupungin museolautakunta pitämässä kokousta. Pöydän päässä puheenjohtaja valtionarkistonhoitaja Reinhold Hausen, vasemmalla museonjohtaja arkkitehti Nils Wasastjerna ja oikealla Helsingin kaupungin asemakaava-arkkitehti Bertel Jung ja oikealla edessä Yleisten rakennusten ylihallituksen yliarkkitehti Magnus Schjerfbeck. HKM

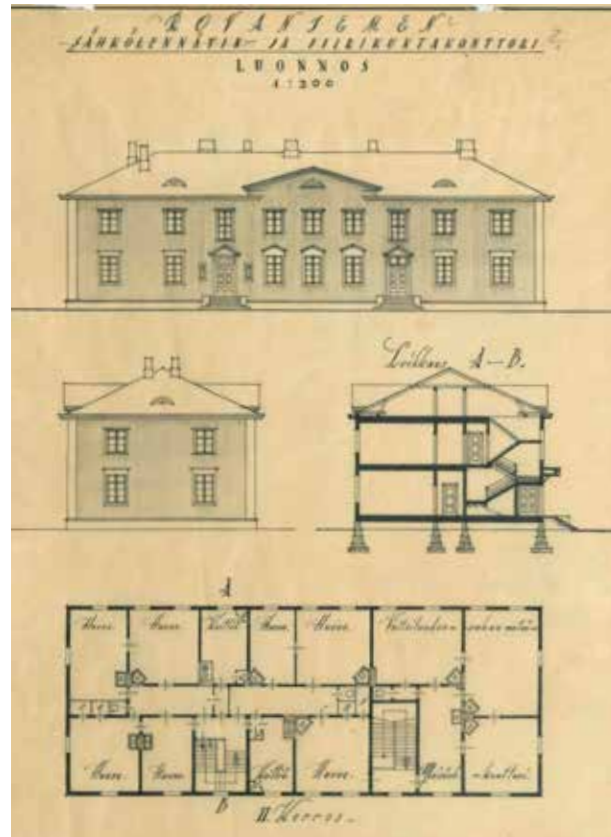

- ↑ Langinkosken keisarillisen kalastajamajan leikkauksessa riippuansas kannattelee suuren tuvan kattoa. Magnus Schjerfbeck ja Sebastian Gripenberg. MVA
- ← Viipurin kaupungintalon ehdotuksessa on goottilaisia aiheita. MVA

Magnus Schjerfbeckin uran tuotteliain vaihe Yleisten rakennusten ylihallituksessa vaikuttaa kansallisarkiston piirustusaineiston perusteella sijoittuneen Ludvig Isak Lindqvistin (ylijohtajana 1882-1887), Sebastian Gripenbergin (ylijohtajana 1887-1904), Theodor Granstedtin (ylijohtajana 1905-1912) ja Johan Jacob Ahrenbergin (vt. ylijohtajana 1912-1913) kausille.

Taidehistorioitsija Ville Lukkarinen kirjoittaa C. L. Engelin elämäntyötä käsittelevän näyttelyn ohjelmaan sisältyneessä artikkelissa, että "vuosisadan vaihteen tienoilta ylitirehtööri Sebastian Gripenberg, 1. arkkitehti ja myöhempi yliarkkitehti Jac. Ahrenberg ja 1. arkkitehti Magnus Schjerfbeck edustivat arkkitehtikunnassa "vanhempaa polvea". Lukkarinen lainaa myös Magnus Schjerfbeckin vuonna 1891 julkaisuta artikkelia, jossa Schjerfbeck kehottaa: "Ottakaamme ennemmin oppia suuresta edeltäjästämmä, C. L. Engelistä, jonka teoksissa meillä on niin paljon kauniita esikuvia ja niin paljon materiaalia edelleen kehittämistä varten, ja muistakaamme lopulta, että yksinkertainen luonnollisuus rinnan suorituksen arvokkuuden kanssa, on arkkitehtuurin kuten kaiken taiteen ensimmäinen ja korkein elinehto."

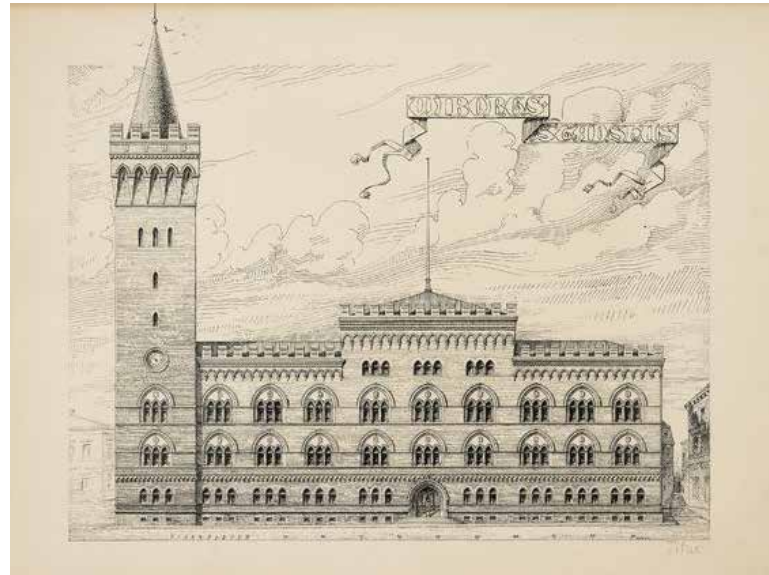
Tämän selvityksen yhteydessä ei ole tehty laajempaa tutkimusta Magnus Schjerfbeckin tuotannosta. Schjerfbeck on arkkitehtina yleensä nähty klassistisen tyylin suosijana, mikä pitääkin varmaan osin paikkansa. Schjerfbeck on kuitenkin viljellyt suunnittelutöissään paljon myös muunlaisia tyyliaiheita. Kertaustyyleille ominaisesti eri tyyppisten ja eri käyttötarkoituksen mukaisten rakennuskohteiden tyylliset aiheet ovat Schjerfbeckilläkin osin valikoituneet eri tyyliin liitettyjen mielikuvien perusteella.

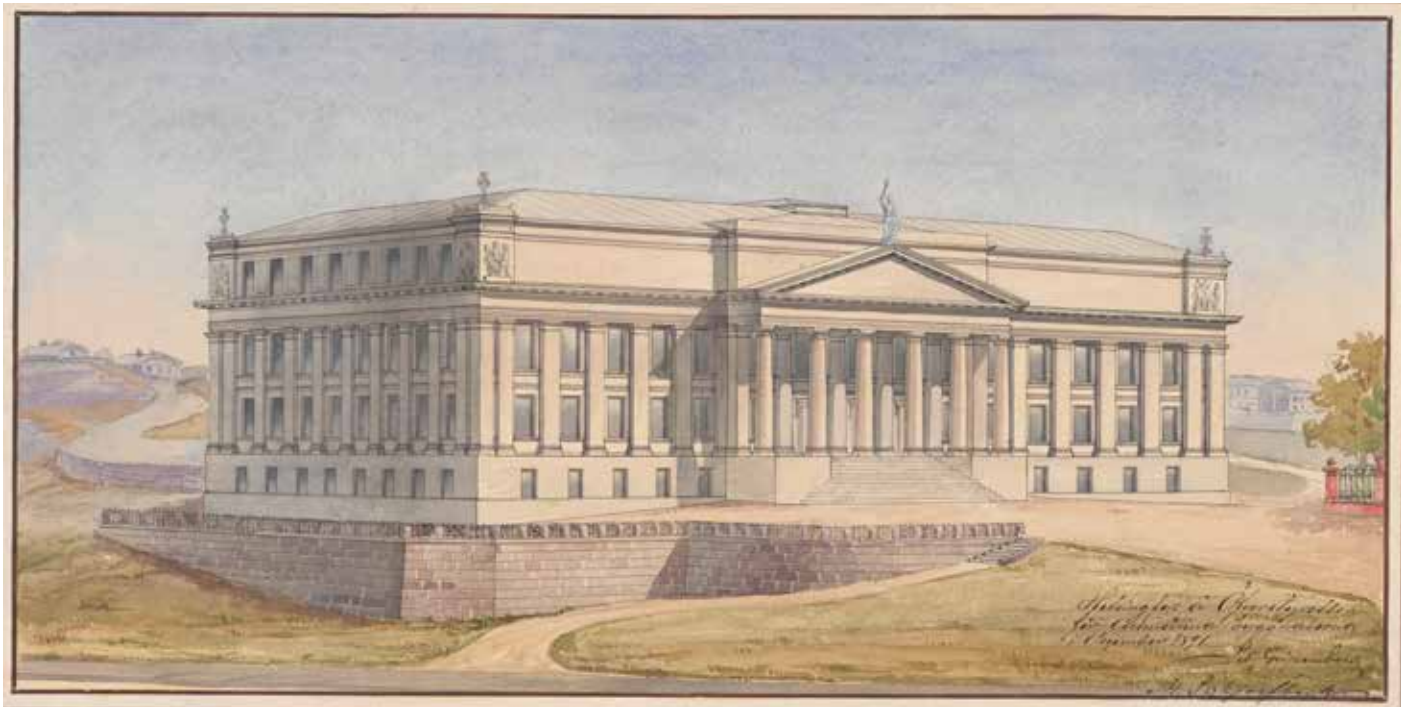
↑ Suunnitelma asuinrakennukseksi, M. Schjerfbeck, 1907. KA

↑ Vuonna 1893 valmistunut Kampintorin paloasema vuonna 1959. KA
 ← Rovaniemen sähkölennätin- ja piirikuntakonttori, M. Schjerfbeck, 1923. KA

↑ Ehdotus Viipurin kaupungintaloksi, M. Schjerfbeck, 1898. KA

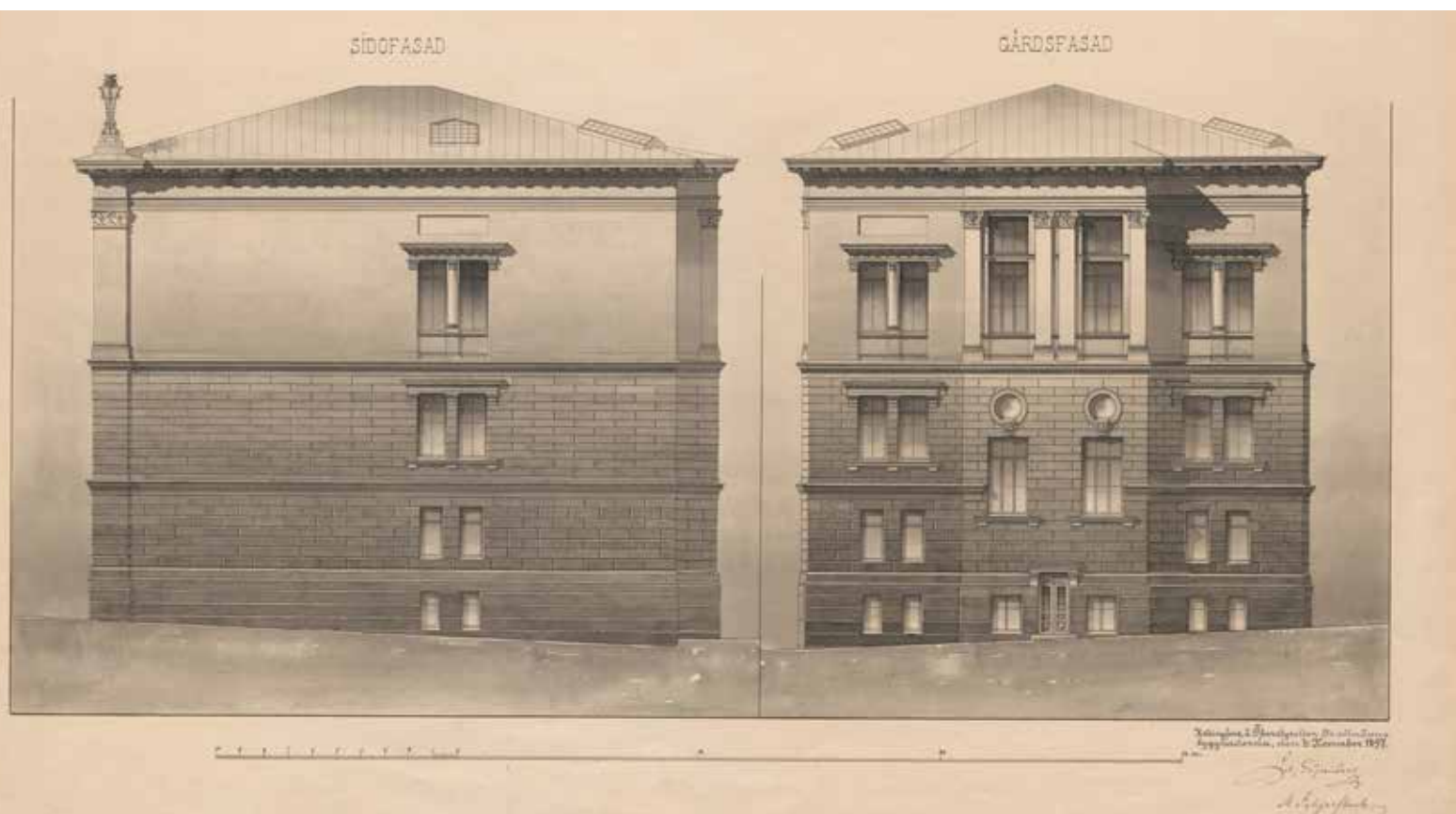
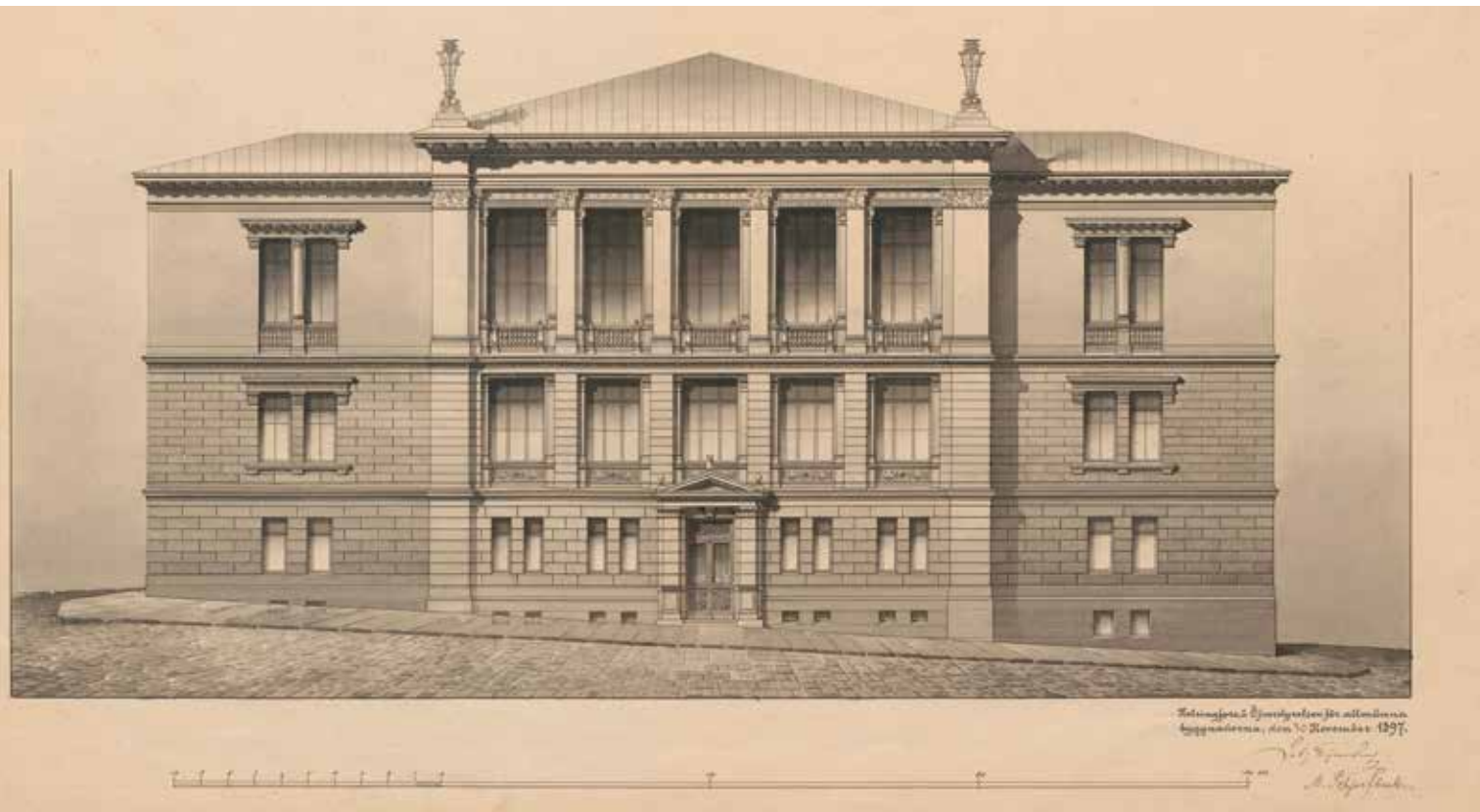

↑ Ehdotus historialliseksi museoksi Tähtitorninmäelle, Sebastian Gripenberg ja Magnus Schjerfbeck vuonna 1901. KA

Yleisten rakennusten ylihallituksessa suunniteltuja rakennuksia, joiden suunnittelijana Magnus Schjerfbeck on mainittu :

- Kampin paloasema, Helsinki, 1893
- Enonkosken kirkko, 1886
- Hämeenlinnan normaalilyseo (nyk. H:n lyseon lukio), 1886
- Hyvinkään parantola, 1896
- Helsingin diakonissalaitoksen sairaala, 1897
- Oulu Tuiranpuiston sairaalarakennuksia, 1896-1901
- Pitkäniemen sairaalakirkko ja sairaalarakennus, Nokia, 1899-1901
- Tieteellisten seurain talo, Helsinki, 1899
- Langinkosken keisarillinen kalamaja, Kotka, 1899
- Pohjoisranta 12 (nk. Donnerin talo), Helsinki, 1899
- Heinolan kaupunginsairaala, 1901
- Sortavalan sairaala, 1901
- Nummelan (keuhkotauti-)parantola, 1903
- Koulurakennus Loviisassa, 1906
- Joensuun tyttökoulu (nyk. J:n konservatorio), 1912 (suunn. 1906)
- Tampereen sairaala, 1909
- Auroran sairaalan rakennuksia, Helsinki, 1911 (valm. 1914)
- Kuopion tyttölyseo (nyk. Kallaveden lukio), 1924
- Tampereen tyttölyseo (nyk. Tammerkosken koulu), 1924

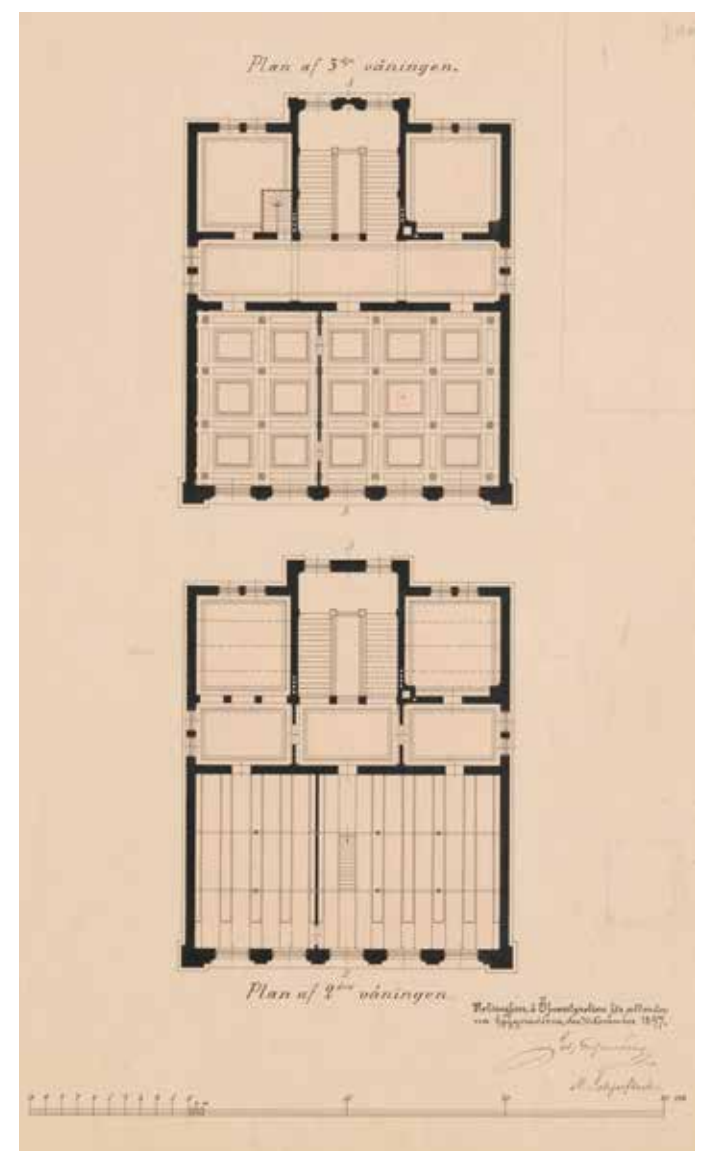
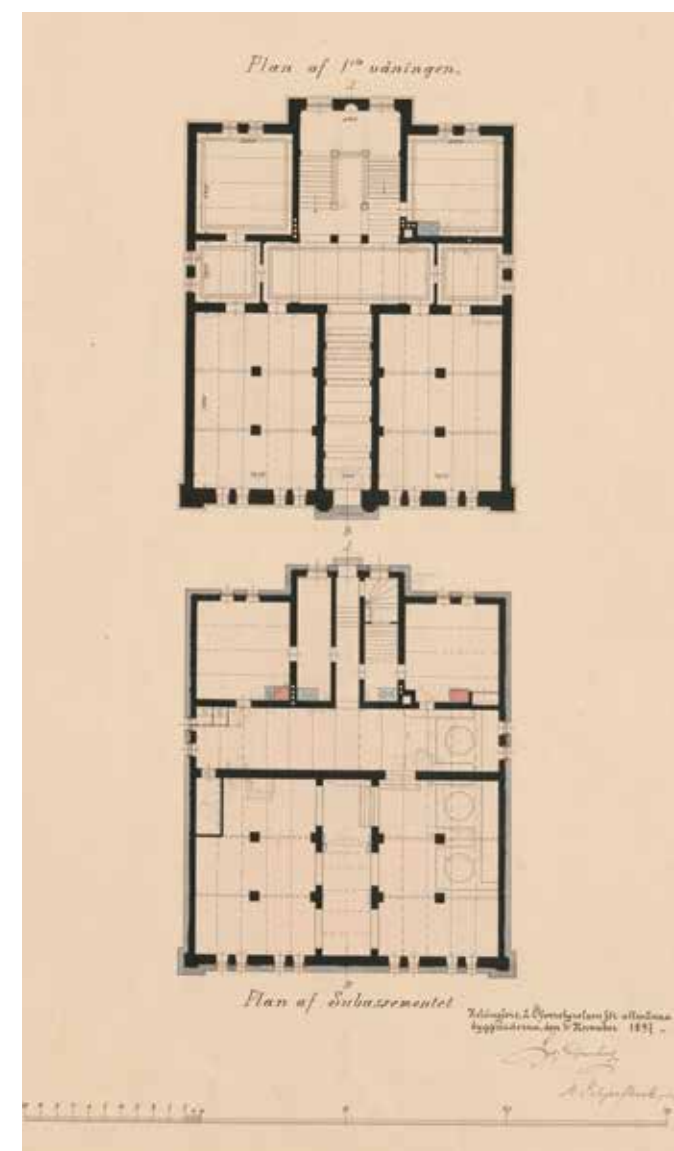
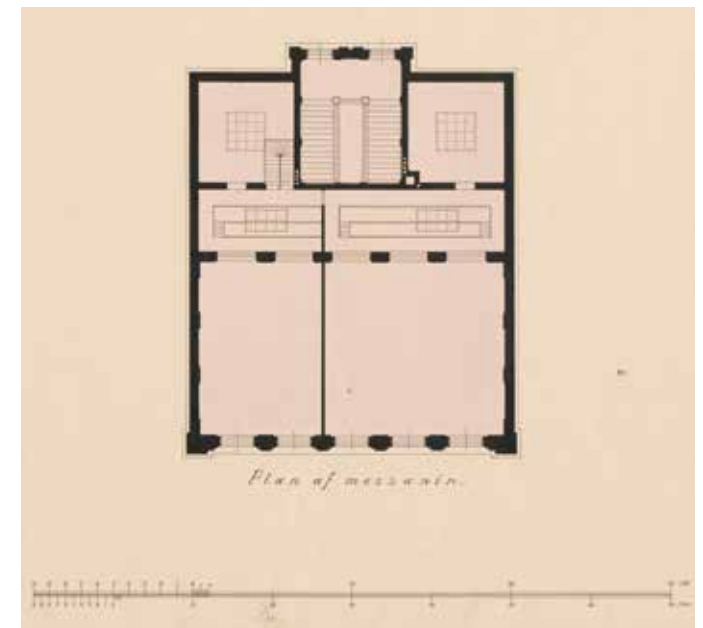
2 TIETEELLISTEN SEURAIN TALON TYYLI JA MUODONANTO

2.1 JULKISIVU- JA POHJAPIRUSTUKSET VUODELTA 1897

Allekirjoittaneina Magnus Schjerfbeck ja Seb. Gripenberg

- ← Julkisivu Kasarmikadulle vuodelta 1897, allekirjoittaneet Sebastian Gripenberg ja Magnus Schjerfbeck. Julkisivu on suunniteltu kokonaisuutena, vaikka ensimmäinen rakennusvaihe käsittikin vain keskisaliin kohdalle sijoittuvan osan. KA
- ↙ Piha- ja päätyjulkisivut on esitetty samassa piirustussarjassa vuodelta 1897 katujulkisivusta poiketen ilman siipirakennuksia. KA
- ↓ Kellarikerroksen ja ensimmäisen kerroksen pohjapiirros vuodelta 1897, allekirjoittanut Magnus Schjerfbeck. Tähän pohjapiirustussarjaan ei ole merkitty huoneiden käyttötarkoituksia, mutta huonejako noudattaa aikaisempaa pohjapiirrosta (ks. luku 1, ensimmäinen aukeama). KA
- ↘ Toisen ja kolmannen kerroksen pohjapiirrokset vuodelta 1897, allekirjoittanut Magnus Schjerfbeck. Toisen kerroksen kirjastosaliin on piirretty valurautarakenteinen välikerros ja kolmannessa kerroksessa salien alakaton kasetointi. KA
- Ullakkokerroksen pohjapiirros vuodelta 1897, allekirjoittanut Magnus Schjerfbeck. Parvelle on piirretty katsomorakenne, myös kattoikkunat on esitetty. KA

2.2 JULKISIVUSOMMITELMA JA KORISTEAIHEET

1800-luvun lopun arkkitehtuurin tyylipiirteet
Eeva Maija Viljo toteaa artikkelissaan Arkkitehtuuri vuosisadan vaiheessa, ettei vuosien 1870-95 arkkitehtuuri ollut niin yhteneväistä kuin sitä monasti kuvaillaan.¹ Viljon mukaan tyyleillä, ajan arkkitehtuurimuodeilla tai käsityksillä rakennusten funktioiden hierarkiasta näyttää olleen yhteyttä arkkitehtonisiin ratkaisuihin, mutta kytkentä ei ollut suoraviivainen. Vuosisadan vaihteen romanttisen arkkitehtuurin vastapainoksi yleisten rakennusten ylihallituksessa virkamiestyönä suunniteltujen rakennusten tyylliset piirteet lähestyivät uusklassismia. Yhtenä esimerkkinä yleisten rakennusten ylihallituksen uusklassismista Viljo mainitsee Sebastian Gripenbergin ja Magnus Schjerfbeckin allekirjoittamat Tieteellisen seurain talon piirustukset.²

Ville Lukkarinen käsittelee väitöskirjassaan³ tätä 1800- ja 1900-lukujen taitteen nk. jälkiklassismia Gustaf Nyströmin

- 1 Viljo, E. M., 1989. Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide. Artikkeliteoksessa *Ars : Suomen taide* 4. Keuruu
- 2 Viljo, 1989. s. 79-80
- 3 Lukkarinen, V. 1989. Classicism and history: Anachronistic architectural thinging in Finland at the turn of the century - Jac. Ahrenberg and

↑ Teiteellisten seurain talo kuvattuna vuonna 1961. Kuvaaja Constantin Grunberg. HKM
↓ Helsingin suomalainen tyttökoulu (valm. 1890), suunnitellut Sebastian Gripenberg. HKM

ja Jac. Ahrenbergin suunnittelutöiden ja kirjoitusten kautta. Ahrenberg työskenteli yleisten rakennusten ylihallituksessa ja hieman nuorempi Nyström puolestaan opetti arkkitehtuuria Polyteknillisessä opistossa ja johti omaa suunnittelutoimistoaan.⁴ Molemmat edustivat klassisempaa otetta kuin ajan nuoret arkkitehdit, mutta suhtautuivat historiaan eri tavoin. Nyström näki klassisen suunnittelutradition mittasuhteineen ja sekä rakenteen että käyttötarkoituksen rehellisyyksineen yhä ajankohtaisena, ja sovelsi samoja periaatteita suunnittelutöihinsä. Ahrenberg taas suhtautui historiaan selkeästi menneenä, mutta arvosti klassista suunnittelutraditiota ja lainasi töissään vapautuneesti menneestä.⁵ Ahrenberg kirjoitti vuonna 1913: "*Mitä lähempänä pysymme klassismin päälinjoja, sitä vapaammin voimme kohdella detaljeja ja ornamentteja, sillä kuten ei ole musiikkia ilman melodiana, ei ole arkkitehtuuria ilman jaloja mittasuhteita.*"⁶ Magnus Schjerfbeck on yleisten rakennusten arkkitehtina ollut mahdollisesti lähempänä Ahrenbergin tulkintaa.

RAKENNUKSEN JULKISIVUSOMMITELMA

Tieteellisten seurain talon ulkohahmoa analysoidessa on tarkoituksenmukaista tarkastella myös alkuperäistä julkisivusuunnitelmaa siipirakennuksineen, vaikkei niitä koskaan toteutettukaan. Sivusiivet olivat arkkitehtuuriltaan keskirisaliittia levollisemmat ja "klassisemmat".⁷ Ilman niitä toteutunut keskirisaliitti sai arkkitehtuuriinsa noppamaisen renessanssipalatsin piirteitä.

Alkuperäisessä julkisivusommitelmassa pääjulkisivua hallitsee keskirisaliitti, joka on jäsennelty runsain klassisin koristeaiheihin. Keskirisaliittia korostavat lisäksi sen ulkokulmissa vesikaton yläpuolelle nousevat kookkaat maljakomaiset koristeaiheet, jotka jäivät toteutumatta.⁸ Sivusiivet ja päädyt ovat koristeaiheiltaan huomattavasti pelkistetyimmät. Rakennus on keskiakselinsa suhteen symmetrinen ja päätyjulkisivut toistensa peilikuvat.

-
- Gustaf Nyström. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- 4 Gustaf Nyström Kansallisbiografiassa: <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3323>. Viitattu 15.2.2018
 - 5 Lukkarinen, V. 1989 s. 71-72
 - 6 Brunila, Birger. Jac. Ahrenbergin muistokirjoitus lehdessä *Arkitekten* nro 4, 1.1.1914. s. 20
 - 7 Ks. alkuperäinen julkisivupiirustus Kasarminkadulle edellisellä aukeamalla.
 - 8 Maljakoiden jalustat kuitenkin toteutettiin. Mahdollisesti kulmakoristeiden toteutus ajateltiin tehdä sivusiipien rakentamisen yhteydessä.

→ Toteutunutta rakennusta kuvaava julkisivupiirustus, oletettavasti noin 1910-1920-luvulta ennen laajennussuunnittelua. Piirustukset eivät eroa alkuperäisistä julkisivupiirustuksista muuten kuin lisäämättä jääneiden Kasarmikadun puoleisten kulmiin alun perin piirrettyjen patsaiden osalta. Piirustus vaikuttaa tosin sanoen olevan enemmänkin puhtaaksi piirustus keskiosan julkisivusta kuin varsinainen mittaus toteutuneesta. Pihan puolen julkisivu ei eroa alkuperäisestä julkisivupiirustuksesta. KA

Kvaaderointi

Kahdessa alimmassa kerroksessa on harkkomainen kvaaderointi, ylin kerros on rappaukseltaan tasainen, mikä tekee alimmista kerroksista jalustan ylimmälle, koristeellimmalle juhlerokseksi (piano nobile). Jalustakerrosten kvaaderointi ei kuitenkaan ole keskenään identtinen. Alimman kerroksen harkotuksen pinta on roiskerapattu, toisessa kerroksessa harkotuksen pinta on sileä.⁹ Lisäksi harkotuksen muoto on erilainen. Toisen kerroksen harkotus on muodoltaan matalampaa ja pidempää kuin ensimmäisessä kerroksessa. Harkkojen pituudessa on kuitenkin vaihtelua myös kerroksittain. Harkotus on tehty aukkojen suhteen symmetriseksi ja harkkojen pituutta on tarpeen mukaan venytetty.

Ikkuna-aukotus ja -ryhmittely

Pääjulkisivun keskirisaliittia hallitsevat toisen ja kolmannen kerroksen suuret lasipinnat sekä niitä rytmittävät pylvasaiheet. Korkeat ikkunat tuovat mieleen jopa ajan liikerakennusten suuret lasipinnat. Yläikkunoilla jäsenNELTY

⁹ Alkuperäisissä julkisivupiirustuksissa rappauspinnan esitystavassa ensimmäisen ja toisen kerroksen välillä ei näy eroa.

bastian Gripenbergin vuonna 1907 valmistuneen Helsingin suomalaisen tyttökoulun julkisivua. Edellisiin verrattuna Tieteellisten seurain talon ikkunoiden käsittely on kuitenkin hyvin vaihteleva sekä kokonsa että koristelunsa puolesta. Päätilojen ikkunat ovat suurikokoisia, kun taas toissijaisempien tilojen ikkunat ovat pienempiä, ikkunakoon pienentyessä lisäksi kerroksittain alaspäin mentäessä. Pääsalien ikkunat pääjulkisivun keskirisaliissa muodostavat yhtenäiset kentät. Muilta osin ikkunat on pääosin ryhmitelty pareittain.

Pihanpuoleinen julkisivu

Pihajulkisivulla rakennuksen muusta rungosta ulos työntyvä porrashuone muodostaa tälle julkisivulle oman pienen keskirisaliittinsa. Ylimmän kerroksen ikkunakäsittely muistuttaa pääjulkisivua. Ikkuna-aukot

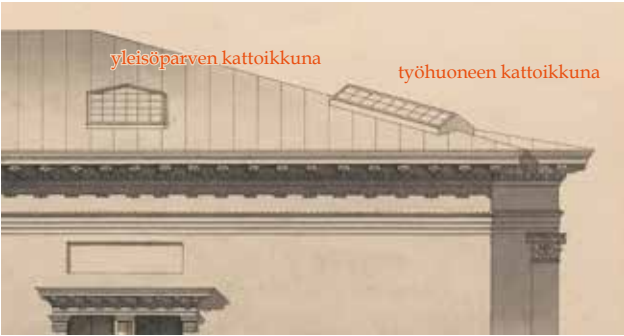
→ Pihajulkisivu kuvattuna loka-kuussa 2017. Porrashuoneen muodostaman keskirisaliitin julkisivun käsittelyssä korostuu kahden alimman kerroksen asema ylimmän kerroksen jalustana. Päätyjulkisivuissa ensimmäisen ja toisen kerroksen välillä selkeästi erilaiset laastiharkoitukset (kvaaderointi) on sovitettu yhtenäisessä seinäpinnassa liittymään toisiinsa saumattomasti. amoy 2017

ovat kuitenkin pääjulkisivua kapeammat ja myös vielä hieman korkeammat. Ikkunoita ympäröivät koristeaiheet ovat hieman hillitymmät, mutta toisaalta ikkunoiden oma jäsentely on voimakkaampaa ja rapattu välilista jakaa ikkunakentän kahteen erikorkuiseen osaan. Jakolista on kuitenkin niin ohut ja sisäänvedetty, että päällekkäiset ikkunat muodostavat yhtenäisen aukon julkisivussa..

Huomionarvoisin aihe porrashuoneen keskirisaliitissa on ensimmäisen ja toisen kerroksen välisen rapatun kerroslistan katkeaminen. Tämä kiteyttää koko rakennuksessa esiintyvän aiheen alimmista kerroksista ylimmän kerroksen jalustana. Vaikutelmaa on voimistettu hyödyntämällä porrashuoneen ikkunoiden muista ikkunalinjoista poikkeavaa korkeusasemaa ja tästä syntyviä laajempia umpiseinäpintoja. Viimeisenä silauksena arkkitehtonisissa sommitelmassa ovat ikkunoiden yläpuoliset, muuista julkisivuista poikkeavat, pyöreät rappausvennykset (medaljonki).

Vesikatto

Rakennuksessa on matala aumakatto, jossa on rakennuksen melko neliömäisestä pohjasta johtuen vain lyhyt harjataite. Katemateriaali on alusta lähtien ollut pelti. Kattokaltevuus on niin loiva, ettei vesikatto näy katutasosta. Kaltevuus on noin 1:3, lukuun ottamatta sisäpihan ulostyönty-

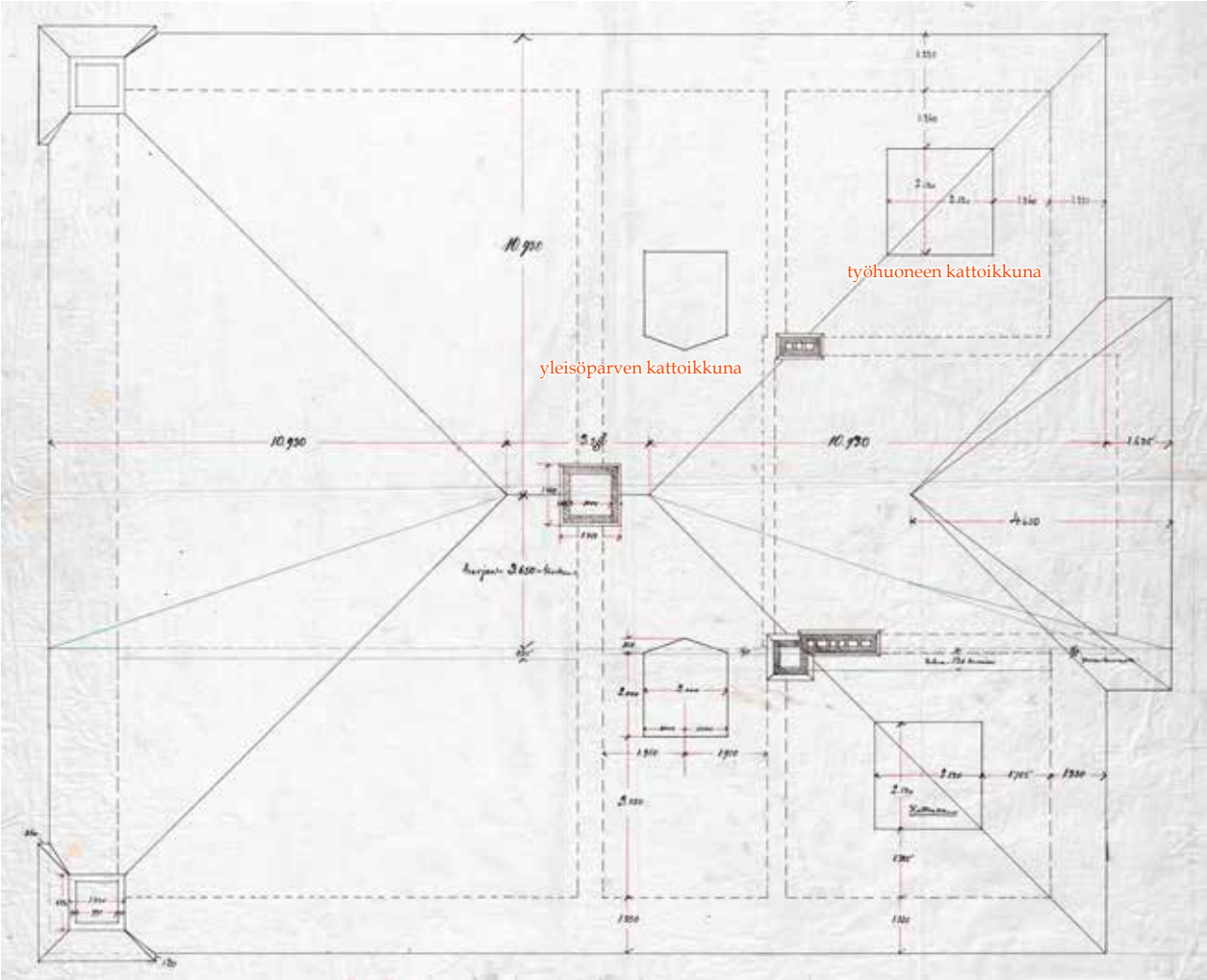

↑ Kattoikkunat julkisivupiirustuksessa vuodelta 1897. KA.

vää porrashuonetta, jonka kohdalla kaltevuus on hieman loivempi (1:4) yhtenäisen räystäslistan vuoksi.

Kattoikkunat

Mielenkiintoinen aihe ovat ullakkokerroksen kattoikkunat. Pihanpuoleisten ulkojiirien päällä sijainneet työhuoneiden kattoikkunat toteutuivat hieman julkisivupiirustuksista poikkeavasti. Piirustuksissa taitteen suuntaisina esitetyt ikkunat muutettiin alapuolisen huonetilan suuntaiseksi ja neliön muotoiseksi, jolloin harja kulki ikkunan poikki kulmasta kulmaan. Yleisölehterin lappeen suuntaiset kattoikkunat vaikuttavat toteutuneen piirustusten mukaisesti. Kattoikkunat purettiin 1980-luvun alun muutosten yhteydessä.

↑ Nimeämätön kattopiirustus ilmeisesti 1900-luvun alusta. KA.

↑ Kasarmikadun puolella kolmannen kerroksen ikkunoiden edessä on balustradit ja ikkunoiden välissä kaksinkertainen pilasteriaihe. AMA

↑ Kasarmikadun puoleisen sisäänkäynnin korostavat julkisivussa pilasterit (joiden kivijalassa on luonnonkiviaiheet) sekä koristeltu päätykolmio. Katoksen kärjessä komeilee Minervan pöllö. AMA

JULKISIVUJEN KORISTEAIHEET

Tieteellisten seurain talon julkisivut ovat melko hillitysti koristetut, mutta käytetyt koristeaiheet ovat jokseenkin moninaisia. Tavanomaisemman klassisen aiheiston lisäksi on joitakin ratkaisuja, jotka yhdessä julkisivusommitelman kanssa antavat rakennukselle sen omintakeisen ilmeen. Näitä ovat esimerkiksi pääjulkisivun keskirisaliitin kertautuvat pilasteriaiheet ja piha- ja päätyjulkisivujen pari-ikkunoiden listoitut. Pari-ikkunoiden listoitut oli alun perin tarkoitettu toistumaan myös pääjulkisivussa, keskirisaliitin molemmin puolin suunnitelluissa sivusiivissä.

Pääjulkisivun kertautuvat pilasterit

Pääjulkisivun keskirisaliitin kohdalla julkisivussa on kaksinkertainen, kulmissa jopa kolminkertainen, pilasteriaihe. Kolmannen kerroksen (piano nobile) peruspinnan muodostavat korinttilaiset, akantuslehdillä koristellut pilasterit. Näiden takaa molemmin puolin pilkistävät lyhyemmät pylväskoristeaiheet, joissa on nähtävissä joonialaisia tai tätä varhaisempia aiolilaisia elementtejä. Keskirisaliitin reunoissa korinttilaisten pilastereiden muodostaman peruspinnan päälle asettuvat leveät kulmapilasterit muodostavat kolmannen pilarikerrostuman. Pituudeltaan ja koriste-

aiheistoltaan kulmapilarit ovat yhteneväiset peruspinnan korinttilaisten pilasterien kanssa.

Pääkerroksen alapuolella toisessa kerroksessa julkisivun linjat pysyvät samana, mutta molemmat korinttilaiset pilasterit on korvattu pelkällä kvaaderoinnilla. Sen sijaan taempi pilasteriaihe ikkunoiden molemmin puolin on tallella, hieman kevyemmin detaljoituna.

Pääjulkisivun muut koristeaiheet

Juhlakerroksen korinttilaisten pilasterien yläpuolisessa arkkitraavissa ja korniisissa (räystäslista) on käytetty enimmäkseen hienovaraisia kasviaiheita. Taempien pilasterien yläpuolinen arkkitraavi ikkunoiden yläpuolella on koristeltu kaari- ja ympyräaihein. Korniisin ja arkkitraavin välinen friisi on koristelematon.

Pääkerroksen korkeiden ikkunoiden edessä on balustradaiheet, joissa on käytetty symmetrisiä balustereja. Toisen kerroksen ikkunoiden alla on puolestaan köynnösaicheiset koristekentät. Viisauden tunnus ja filosofian vertauskuva, Minervan pöllö, tervehtii rakennukseen tulijoita pääsisäänkäynnin katoksen yläpuolella.

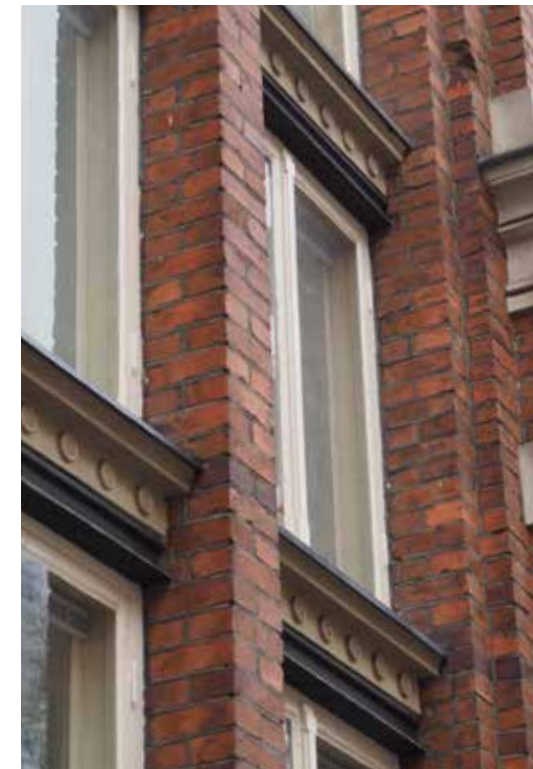
➤ Kuvaan on merkitty rakennuksen julkisivujen koristeaiheista selvityksessä käytettyjä termejä. KA

Piha- ja päätyjulkisivujen ikkunalistoitukset

Piha- ja päätyjulkisivujen kolmannen ja toisen kerroksen ikkunaparien päällä on yhtenäinen, voimakas vaakalistoitukset. Yläpuolisen listoituksen massiivisuutta korostaa ikkuna-aukkojen sivujen käsittely, jossa seinäpinta jatkuu yhtenäisenä ikkuna-aukon reunaan saakka. Kolmannessa kerroksessa ikkunoiden välissä on listaa kannatteleva pylväsaiehe, mutta sivuilla pelkkä kapiteeli ilman pylvään vartta tai jalustaa. Toisessa kerroksessa myös ikkunoiden välissä on listoituksen alla pelkkä kapiteeliaihe. Kapiteelin alla ikkunoiden välinen keskipilari on rustikoitu seinämuurin tapaan. Ikkunoiden alapuolisen listan alla ovat "näkyvät pilareiden" jatkeet, joissa toistuu kapiteelien kiekko-lista-aihe.

- ← Pihan puolella ja päätyjulkisivuissa ylimpien ikkunaparien välissä on pyöreät pylväsaiehet, mutta sivuilla vain pelkät kapiteelit. AMA
- ↓ Päätyjulkisivun ikkunaparin pyöreä pilariaihe. Ikkunoiden päällisen vaakalistan konsolit ovat pienempiä versioita korniisin konsoleista. amoy 2017

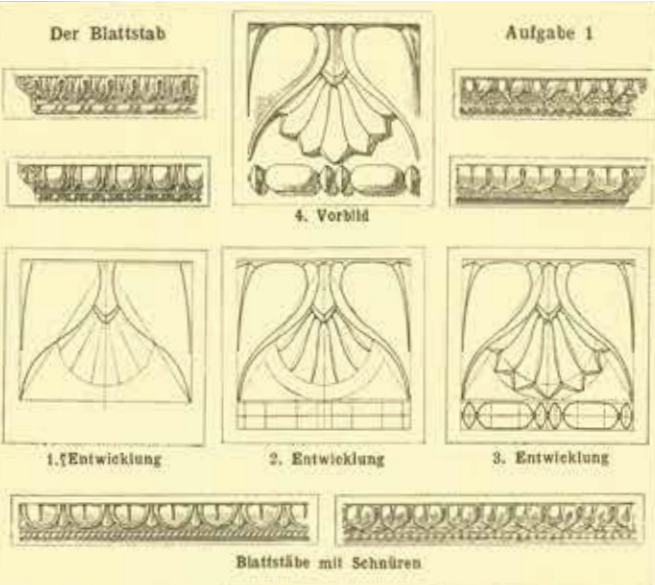

- ↑ Valokuva Gustac Nytsömin suunnitteleman nykyisen Designmuseon (Korkeavuorenkatu 23) julkisivusta. Ullanlinnankadun ja Punanotkonkadun puoleisilla julkisivuilla on käytetty kiekkolistaa, joka toistuu Tieteellisten seuran talossa (ks. Koristelistat s. 25). Tämä rakennus on valmistunut vuonna 1894 (Tieteellisten seuran talon suunnitelmapiiirustukset on päivätty 1897 ja 1898). amoy 2017
- ← Kasarmikauden julkisivussa on muista julkisivuista poikkeavia koristeaiheina mm. balustradit 2. kerroksen ikkunoiden alla ja koristekentät alemmassa kerroksessa. amoy 2017
- ↓ Korinttilaiset pilarit ovat julkisivujen näyttävimpiä koristeaiheita. Simssin konsoleissa on käytetty kukka- ja akantuslehtiaiheita. amoy 2017

- ↑ Pääsisäänkäynnin yläpuolinen päätykolmio on koristeltu hillitysti. Tulijaa tervehtivät Minervan pöllö ja oven päällä akantusehtikonsoli. amoy 2017

↑ ← Listoissa käytetty munasauvakoriste on vuonna 1887 julkaistun ornamentiikan oppikirjan mukaan sekin pitkälle tyylitelty versio lehtiaiheesta. Kuvat kirjasta Warning, L., 1887. Das Ornament Zeichnen - Lehrfach No. 45. Strelitz in Mecklenburg.

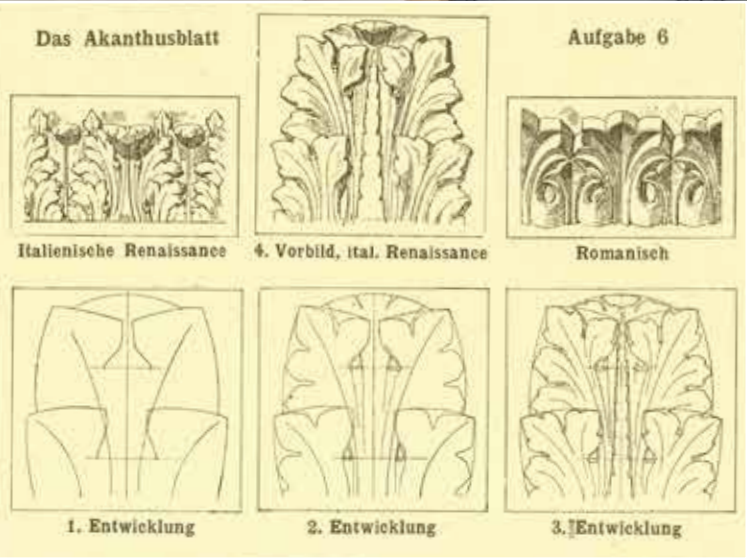
ORNAMENTIIKKA

Tarkemmin tutkien Tieteellisten seurain talon julkisivuis-
sa on käytetty melko rajallista määrää erilaisia ornamen-
teja. Muutaman erillisen koristeaiheen¹ lisäksi ornamen-
tiikka perustuu alle kymmeneen eri mittakaavoissa toistu-
vaan koristelista-profiiliin (kymation). Korinttilaisia pylväs-
kapiteeleja lukuun ottamatta myös julkisivun muissa kapi-
teeleissa on käytetty suurimmaksi osaksi vain kyseisiä kor-
istelistoja.

Koristelilat (kymation)

Tieteellisen seurain talon koristeliloissa (kyma eli kymati-
on) on käytetty viittä erilaista kasviornamentiikkalähtöistä
klassista koristeaihetta: kahta erilaista akantuslehti-aihet-
ta, munasauvaa sekä vesilehti- ja lootuksen kukka-aihetta.
Näiden lisäksi julkisivuissa esiintyvät helmisauva, helmi-
ja puolasauva sekä kiekkolista-aihe. Kiekkolista-aihe esiin-
tyy mm. keskirisaliitin ikkunoiden yläpuolella. Mielenkiin-
toisesti hyvin samantyyppinen kiekkolista löytyy myös
viereisen, vuonna 1894 valmistuneen nykyisen Designmu-

1 Näitä ovat korinttilaisten pilasterien kapiteelit, keskirisaliitin ikkunoi-
den alapuoliset balustradit ja koristekentät sekä räystäslistan konsolit
ja ruusukkeet.

↑ Pääjulkisivun keskirisaliitin koristeaiheita. amoy 2017
← Akantuslehti-koristeaihe esitettyä kirjassa Warning, L., 1887. Das Ornament Zeichnen - Lehrfach No. 45. Strelitz in Mecklenburg.

seon etelä- ja pohjoisjulkisivun ikkunoiden yläpuolelta (ks.
kuva s. 24).²

Pääosin antiikin Kreikasta ja Roomasta peräisin olevat
rakennuksessa käytetyt ornamentit ovat yleisiä usklassis-
min ja uusrenessanssin koristeaiheita. Kolme ensimmäis-
tä löytyvät vuonna 1887 julkaistusta saksankielisestä or-
namentiikan oppikirjasta. Edellä mainittujen koristelista-

2 Gustav Nyström, 1894. Alunperin Läroverket för gossar och flickor.

profiilien lisäksi keskirisaliitissa on ikkunoiden yläpuolella
käytetty eräänlaista joonialaisen pylvään uritusta muistut-
tavaa uurroslista-aihetta, jolle ei tässä yhteydessä löytynyt
suoranaista vastinetta.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Tieteellisten seu-
rain talon julkisivussa koristeaiheiden käyttö on hienostu-
nutta ja koristeaiheita on sijoitettu julkisivuun harkiten.

3 TIETEELLISTEN SEURAIN TALON VANHA RAKENNE JA RAKENNUSTAPA

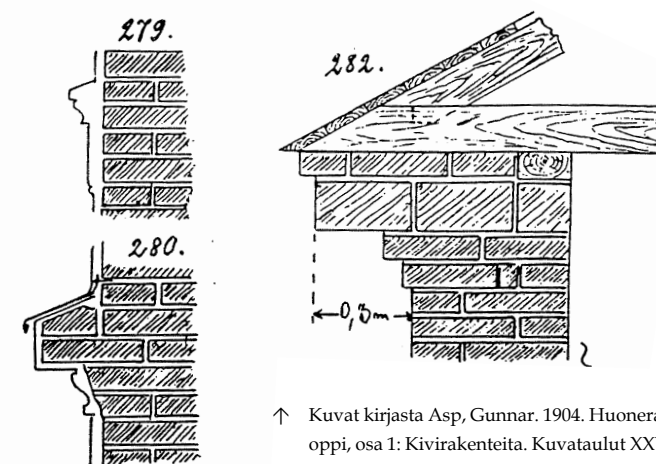
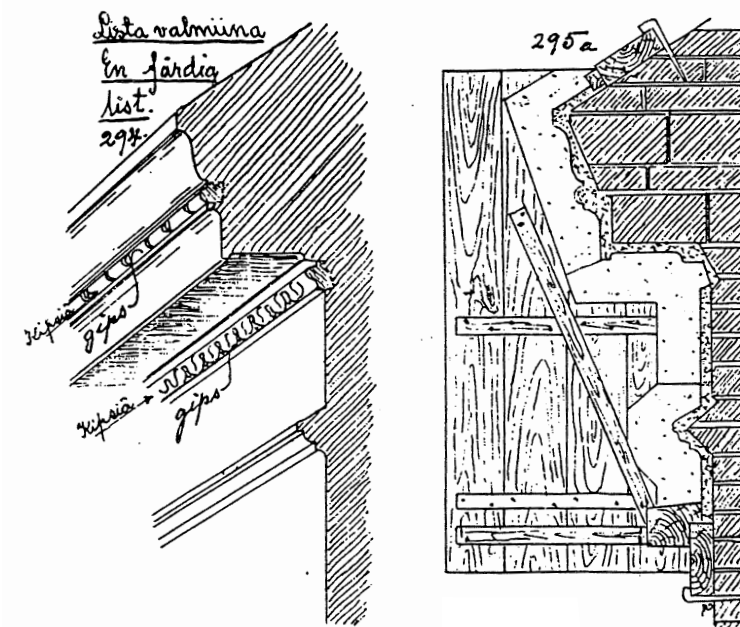
Tieteellisten seurain talon leikkauspiirustuksessa vuodelta 1897 katto- ja välipohjarakenteet sekä julkisivujen ja sisätilojen koristeaiheet on esitetty erittäin tarkasti, kuten Magnus Schjerfbeckin muissakin töissä.

3.1 SEINÄRAKENNE

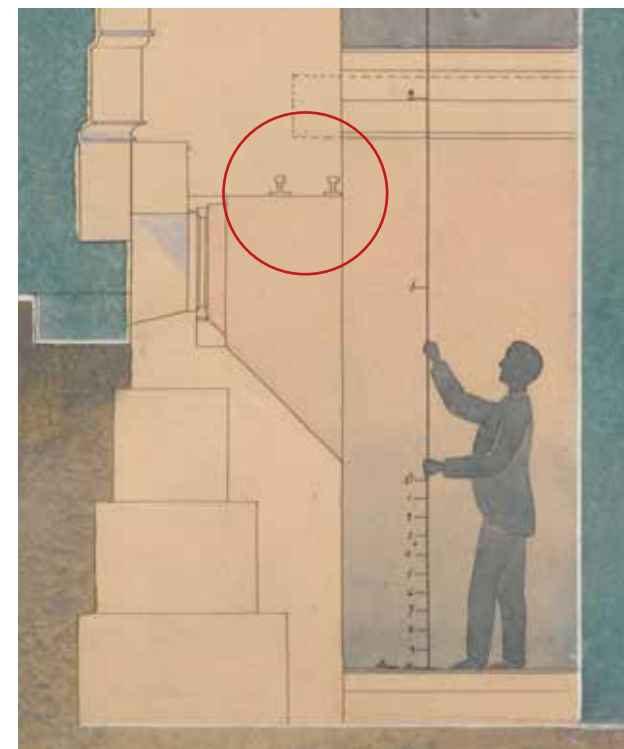
Schjerfbeckin piirtämän leikkauksen mukaan rakennuksen ensimmäisen kerroksen ulkoseinät ovat 2½ tiilen paksuisia ja ylempien kerrosten ulkoseinät kahden kiven seinä.¹ Seinät on rapattu ulko- ja sisäpuolelta ja rakennusajankohdan huomioon ottaen kysymyksessä on alun perin ollut kalkkirappaus. Etenkin kolmannen kerroksen pääjulkisivun ikkuna-aukot ovat huomattavan suuria, mutta vanhoihin leikkauspiirustuksiin ei ole merkitty ulkoseinän tiilimuurin sisäisiä rakenteita. Kellarin pienten ikkunoiden ylitykseen on yhdessä piirustuksessa merkitty rata-kiskot (ks. kuva viereisellä sivulla). Samassa piirustuksessa ratakiskoja ei kuitenkaan ole piirretty ylempien kerrosten ikkuna-aukkojen ylityksiin, vaikka niissä tiilimuurin aukot ovat huomattavasti leveämpiä.

Julkisivujen koristelistat on tehty rappaamalla. Julkisivumuuraukseen muurattiin yleensä listan kohdalle tiilinen uloke. Listan summittainen muoto tehtiin ulokkeen päälle rappauslaastilla. Muutaman tunnin kuluttua lyötiin toinen kerros laastia, johon muotoiltiin listan lopullinen muoto kaavalaudalla.² Monimutkaisemmat, julkisivun pinnasta kohoavat erilliset koristeet valettiin yleensä kipsistä.³

- 1 Vuoden 1895 Helsingin rakennusjärjestyksessä määrättiin, että monikerroksisessa rakennuksessa ensimmäisen ja toisen kerrosten seinien tuli olla 2½ tiilen paksuisia, mutta kolmannessa ja neljännessä kerroksessa voitiin käyttää kahden kiven seinä. Lahti, Matti J. Kuinka Helsinkiä on rakennettu – rakennustoimintaa ja työmenetelmiä viime vuosisadan loppupuolelta toiseen maailmansotaan asti. 1960. Helsinki, Rakentajain kustannus Oy. s. 72
- 2 Arkkitehdin piirustuksen mukaisesti laudansyrjään leikattiin listan profiilimuoto. Tämä kaavalaute kiinnitettiin puiseen kelkkaan, jonka avulla kaavalautea vedettiin listan suuntaan ja muotoiltiin laasti listan mukaiseksi. Tämän jälkeen hienon kalkkilaastin ja samaisen kaavalaudan avulla siloitettiin listan pintaa pari kolme kertaa, kunnes listan pinta saatiin sileäksi. Rakennuksen kulmissa lista oli muotoiltava käsin. Lahti, Matti J. 1960. s. 150-155
- 3 Julkisivuihin tulevat kipsikoristeet kastettiin kuivuttuaan joko vernissaan tai kuumaan pellavaöljyyn, ja maalattiin öljymaalilla. Kipsikoristeet eivät käsittelystä huolimatta kuitenkaan kestäneet kunnolla sadetta ja siksi ne oli aina sijoitettava joko listan tai muunlaisen katoksen alle. Lahti, Matti J. 1960 s.155-156

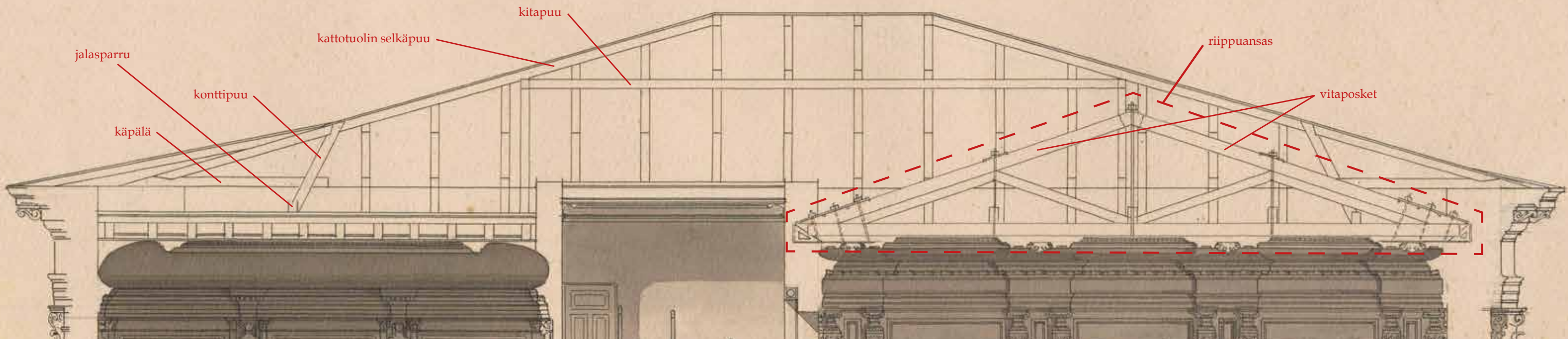

↑ Kuvat kirjasta Asp, Gunnar. 1904. Huonerakenteiden oppi, osa 1: Kivirakenteita. Kuvataulut XXV ja XXVI

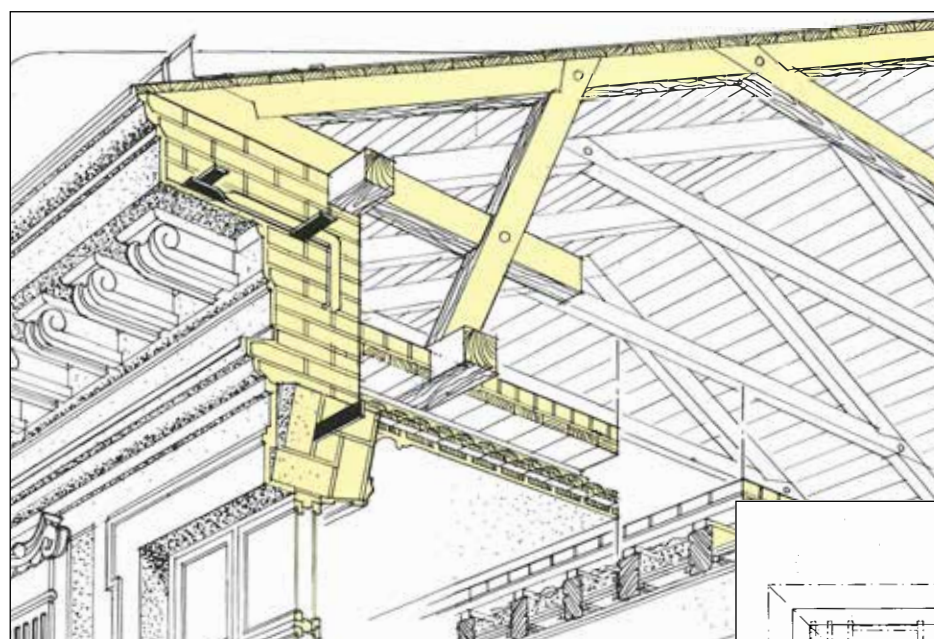

↑ Ote julkisivututkielmasta, joka sisältyy Tieteellisten seurain talon kansallisarkiston alkuperäispiirustusten kokoelmaan. KA

→ Ote asema- ja leikkauspiirustuksesta 30.11.1897 Seb. Gripenberg & Magnus Schjerfbeck. KA

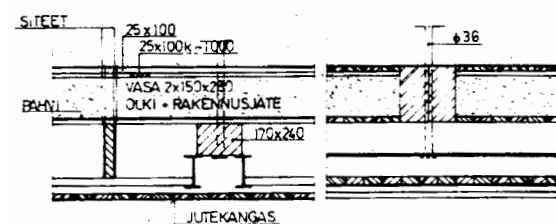
↑ Ote asema- ja leikkauspiirustuksesta 30.11.1897
Seb. Gripenberg & Magnus Schjerfbeck. KA

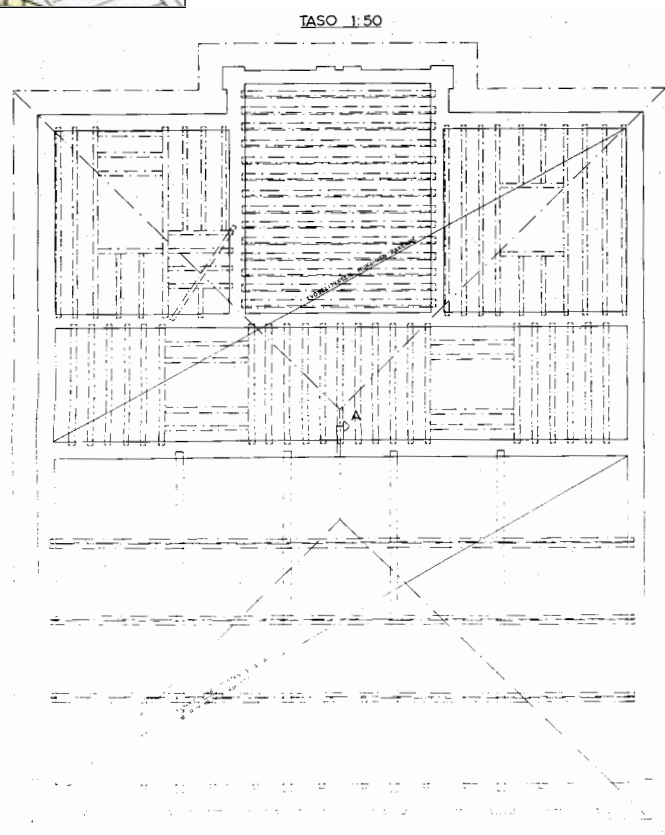
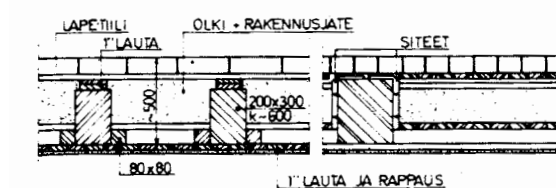
← Kuva kirjasta Brjark, Cecilia; Kallstenius, Per & Reppen, Laila. 2008. Så byggdes husen 1880-2000: arkitektur, konstruktion och material i våra flerbostadshus under 120 år Stockholm, Formas. s. 57

↙ Vuoden 1981 muutosta edeltäneen tilanteen yläpohjaketilä. DET 1 kuvaa yläpohjaa riippuansaiden kohdalla ja DET 2 tavanomaista yläpohjarakennetta. Rakennepiirustus "6640/76 4. kerros" parvikerroksen alkuperäisistä rakenteista vuodelta 1979. SRT Suunnittelu. HRVA

DET 1 1:20

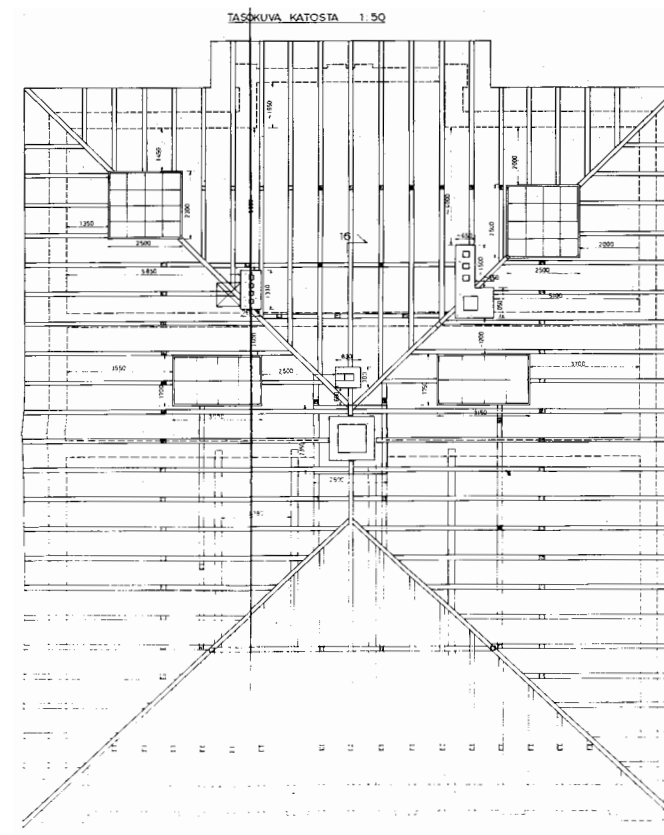

DET 2 1:20

3.2 VESIKATTO- JA YLÄPOHJARAKENNE

Tieteellisten seuran talossa on aumakatto, johon pihan puolen porrashuoneen katto liittyy hieman loivempaan aumana. Pääkaton lappeiden kattokulma on noin 1:3, porrashuoneen kohdalla noin 1:4. Vesikaton kantavana rakenteena ovat tavanomaiset konttikattotuolit metrin välein. Konttikattotuoli rakenteena on peräisin jo keskiajalta ja on todistettusti kestävä. Tällaisessa kattorakenteessa kattorakenteeseen kohdistuvat tuuli-, lumi- ja katon oman painon kuormat välittyvät jalasparrujen kautta rakennuksen kantaville muureille. Muurit kannattelevat kattotuolia.

leja ja pitävät ne muodossaan. Tiivis aluslaudoitus tasaa voimia viereisten kattotuolien välillä ja vankka rakenne kestää, vaikka yksittäinen osa tai liitos olisikin vaurioitunut. Katteena on alusta lähtien ollut maalattu, konesaumattu peltikatto.

Vuonna 1979 laadittujen, alkuperäistä rakennetta kuvaavien piirustusten mukaan rakennuksen yläpohjassa on seinämuureihin tukeutuvat puupalkit 60 cm välein. Poikkeuksena on laajan juhlasalin kasettikatto, jonka kohdalla on kolme huonetilan suhteen pitkittäistä puupalkkia. Näitä palkkeja kannattelevat ullakkotilassa neljä kolminkertaista riippuansasta, jotka sijaitsevat huonetilan suhteen poikittain, 2,6 metrin välein. Ansaissa on rautaiset pystytangot, joiden yläpäissä on kierteytys ja mutterit. Vitaposen liitoskohdassa kohtaavien pintojen välissä sekä liitoksen yläpuolella on takorautaiset tukevat latat.

↑ Ullakon ansarakenteita. amoy 2017

← Rakennepiirustus "6655/76 Katto" katon alkuperäisistä rakenteista vuodelta 1979. SRT Suunnittelu. HRVA

←← Ote rakennepiirustuksesta "Ullakon saneeraus" vuodelta 1981, jossa näkyy yläpohjan palkisto. SRT Suunnittelu. HRVA

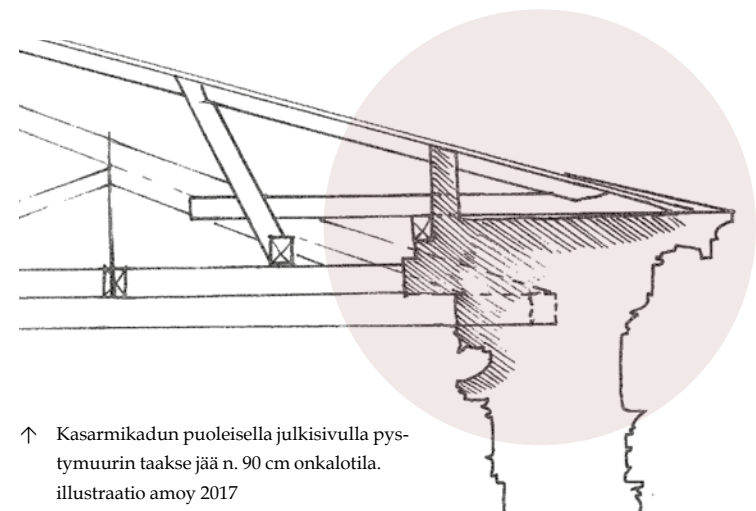
Kattoikkunat

kattoikkunat purettiin 1980-luvun alussa. Kattoikkunoiden ullakkotilan läpi kulkeneiden kuilujen rakenteeksi on 1.5.1979 laaditussa, "alkuperäiset rakenteet" -leikkauspiirustuksessa mainittu purutäytteen puurunko, jonka molemmilla puolin on lautaverhous. Suurempien kattoikkunoiden kulmasta kulmaan on kulkenut vesikattorakenteen jiiripalkki, joka on ikkunan kohdalla ollut maalattu.

Räystäsrakenne ullakkotilassa

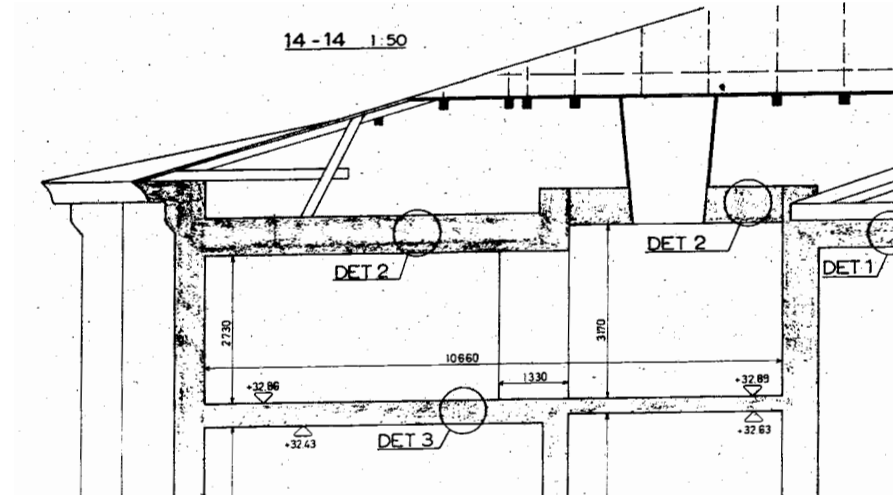
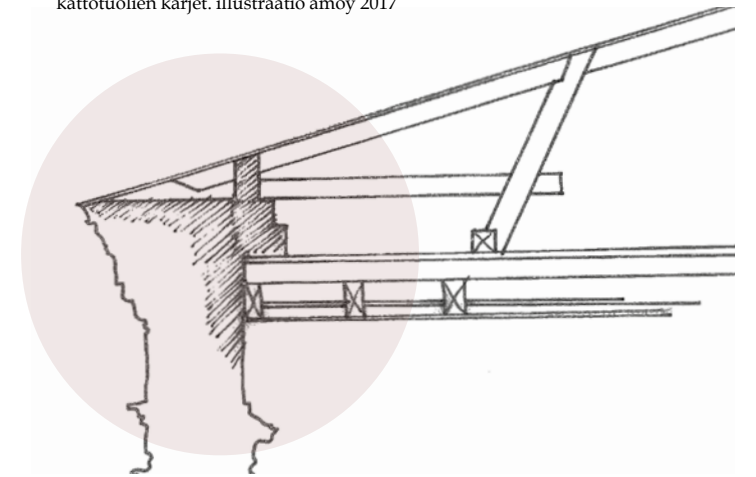
Rakennuksen räystäällä on ullakkotilassa seinärakenteen sisäreunassa erikoiset muurit, jotka nousevat vesikaton aluslaudoitukseen saakka. Tämä paikoin puolen, paikoin puolentoista kiven tiilimuuuri levenee alaosaan porrastuen ja kattotuolien kypäläpuut lepäävät muurin alaosan päällä. Alkuperäisten leikkauspiirustusten, ja paikalla otettujen mittojen perusteella muurin sijainti on suhteessa ulkoseinän paksuuteen. Täten muurin taakse jäävä onkalo on suurimmillaan Kasarmikadun puoleisella räystäällä. Muurin takainen tila on hankalasti nähtävissä. Erillistä tuuletusta tilaan ei ole, mutta aukot, joissa kattotuolit kulkevat muurin läpi tasaisin välein, eivät ole tiiviit.

Paikoin pystymuurin yläpinnassa näkyy pystyhormeja, joiden tarkoitus ei ole selvillä. Ne saattavat liittyä ilmanvaihtoon, mutta voivat myös olla ulkoseinän rakennusaikeisia kuivatushormeilta.

↑ Kasarmikadun puoleisella julkisivulla pystymuurin taakse jää n. 90 cm onkalotila. illustraatio amoy 2017

↓ Pihajulkisivulla muurin taakse jäävät vain kattotuolien kärjet. illustraatio amoy 2017

↖ Entisen kattoikkunan muoto erottuu ullakkotilassa 1980-luvun uuden aluslaudoituksen ansiosta. Ikkunan poikki kulkenut jiiriparru on ollut maalattu. amoy 2017

← Rakennepiirustus "6640/76 4. kerros" alkuperäisistä rakenteista vuodelta 1979. SRT Suunnittelu. HRVA. Kuvassa on esitetty karkeasti parven kattoikkunan valokuilu.

↓ Näkymä ulkoseinän sisäreunassa kulkevan pystymuurin takse Kasarmikadun puoleisella räystäällä. Tila on kuiva ja vähäistä rakennusjätettä lukuunottamatta siisti. amoy 2017

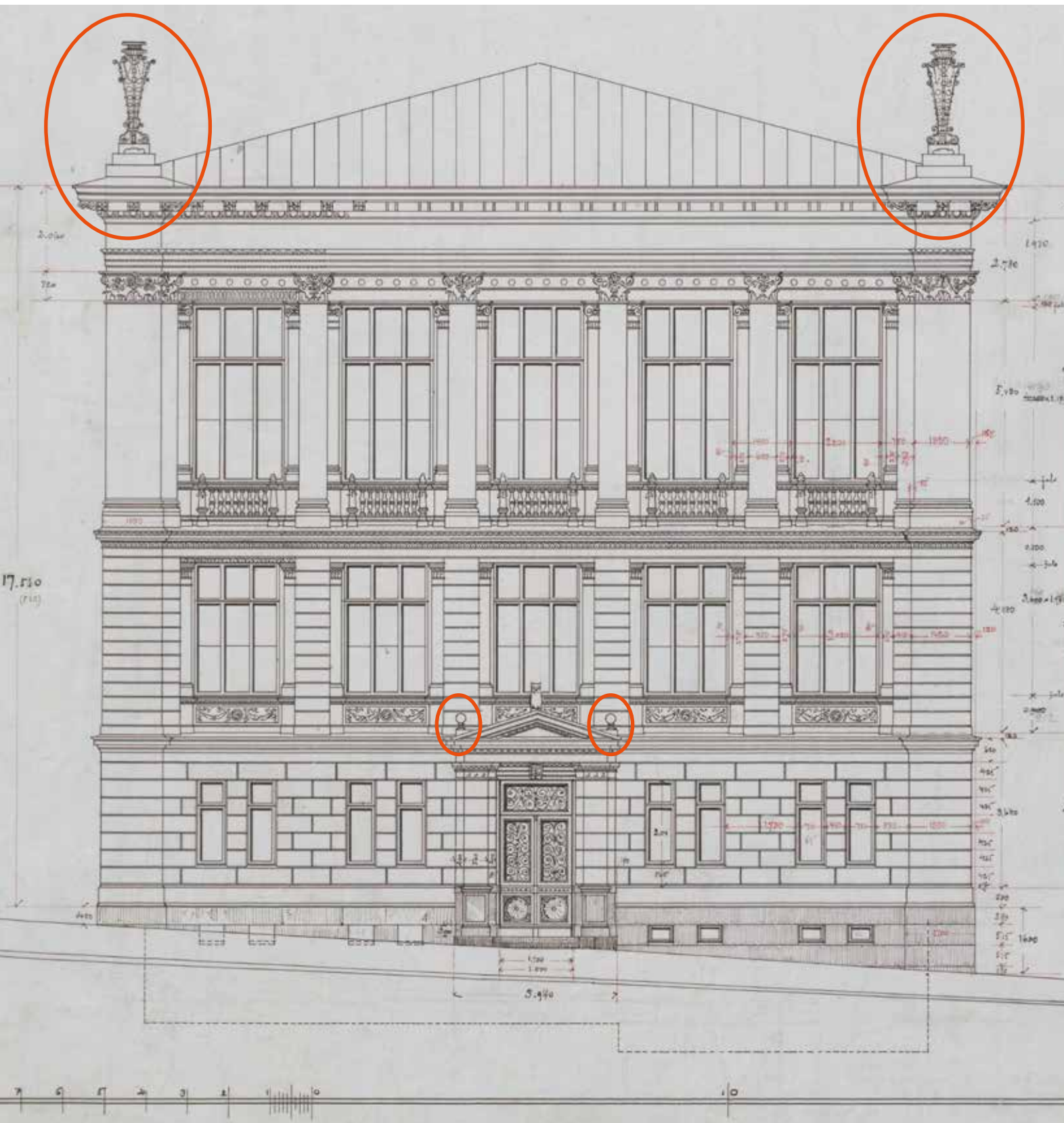
↑ Ulkoseinässä kulkee paikoin pystysuuntaisia hormoneja, joiden merkitys ei täysin selvinnyt. amoy 2017

↓ Tieteellisten seuarain talon konttikattotuoleja. Vasemmalla kattotuolit sukeltavat ulkoseinän sisäreunassa kulkevaan pystymuuriin. amoy 2017

4 ULKOARKKITEHTUURIN NYKYTILANNE JA SÄILYNEISYYS

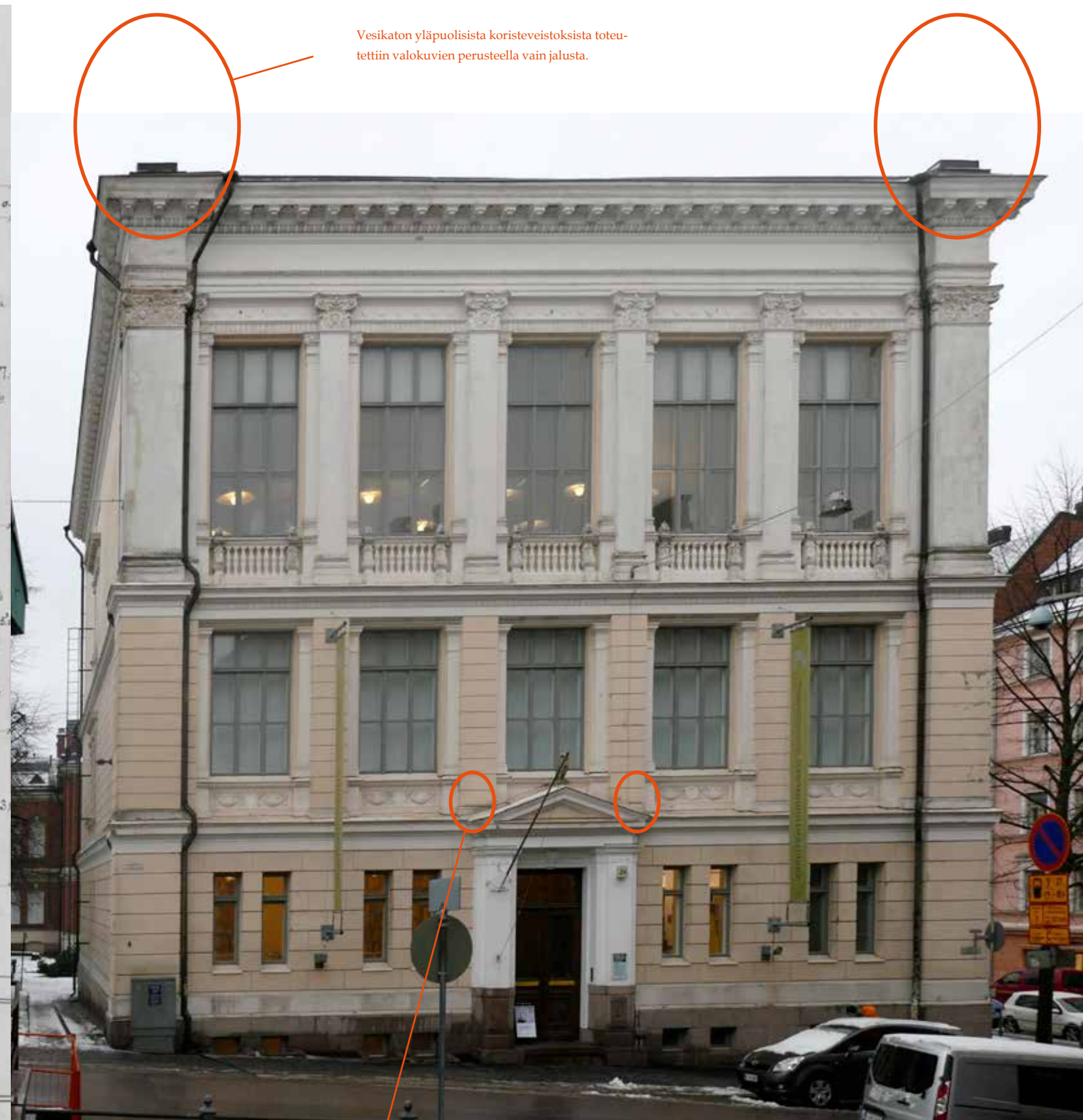
PÄÄJULKISIVU KASARMIKADULLE (ITÄÄN)

4.1 JULKISIVUVERTAILU

Seuraavilla aukeamilla verataan nykyjulkisivuja (v. 2017) Magnus Schjerfbeckin alkuperäisiin julkisivupiiirustuksiin vuodelta 1898. Julkisivut on toteutettu pienimpiä koriste-
detaljeja myöten hämmästyttävän tarkasti suunnitelmi-
en mukaisina ja ne vastaavat vielä nykyisinkin pääosin al-

kuperäsiä piirustuksia. Kuvapareissa on esitetty erot pii-
rustusten ja nykytilan välillä. Kaikkia eroavaisuuksia ei ole
pystytty ajoittamaan koska julkisivuista on löytynyt niin
vähän valokuva- ja suunnitelma-aineistoa.

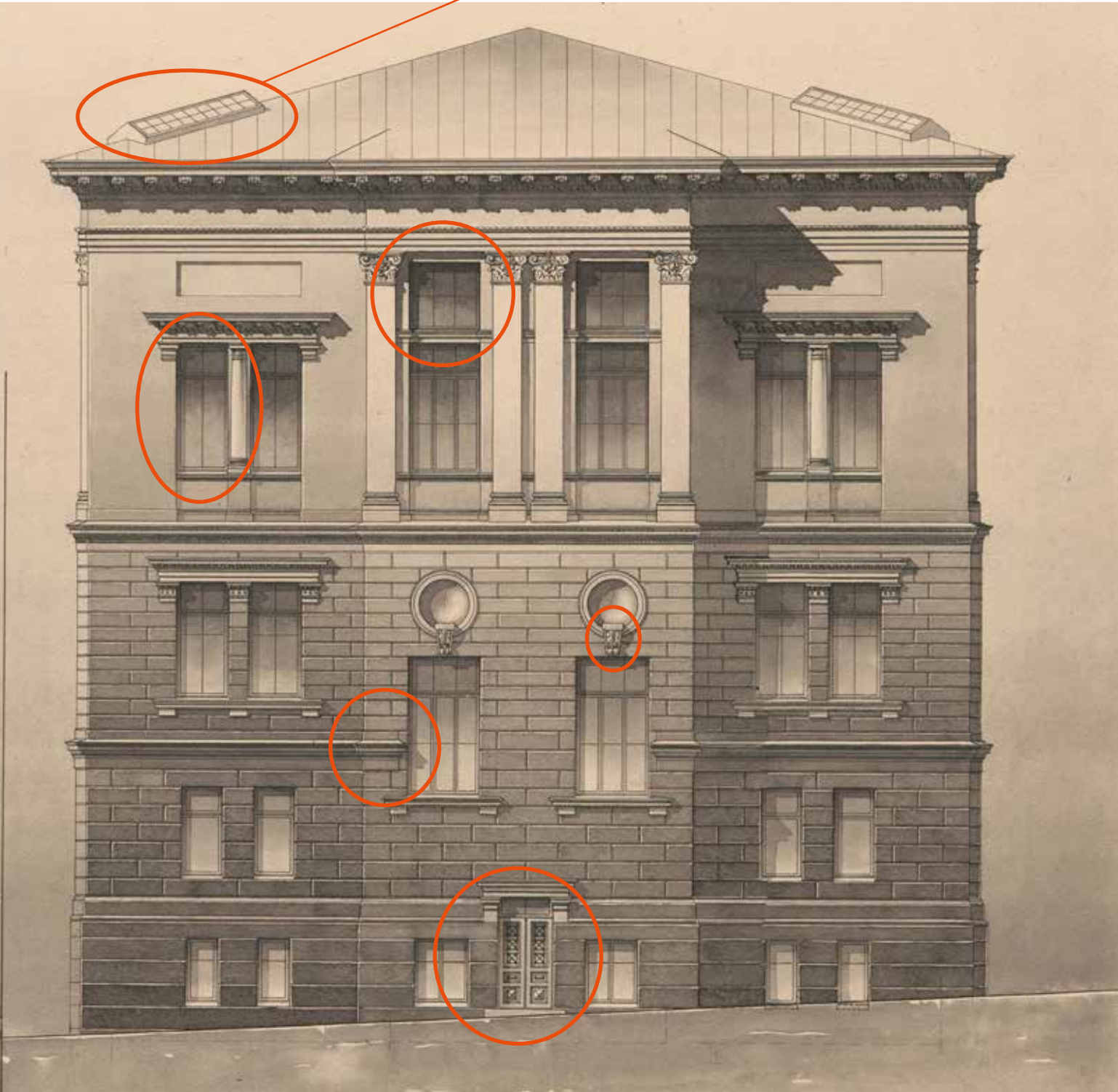

Vesikaton yläpuolisista koristeveistoksista toteu-
tettiin valokuvien perusteella vain jalusta.

Pääsisäänkäynnin katoksen kulmakoristeet
ovat jossain vaiheessa hävinneet.

PIHAJULKISIVU (LÄNTEEN)

Kattoikkunat on poistettu vuoden 1981 muutosten yhteydessä.

Ikkunoiden puitejako eroaa alkuperäspiirustuksesta. Alemman puitteen yläreunassa on nykyisin samanlainen vaakaväli-puite kuin saman ikkunalinjan toisen kerroksen ikkunoissa.

Ikkunoiden puitejako eroaa alkuperäspiirustuksesta. Ikkunassa on nykyisin kolme erillistä puitetta yhden yhtenäisen puitteen sijaan.

Ikkunan yläpuolelle pyöreän koristemedaljongin alareunaan esitetty konsoli puuttuu.

Varsinaisen vaakalistan ala- ja yläpuolisen valkoisen levennyksen kuuluisi alkuperäspiirustuksen mukaan päättyä ennen ikkunaa kuten listakin tekee. Nykyisin valkoinen levennys ulottuu ikkunan karmiin saakka, jolloin ikkuna-aukon sivupieleen muodostuu epäjatkuvuuskohta.

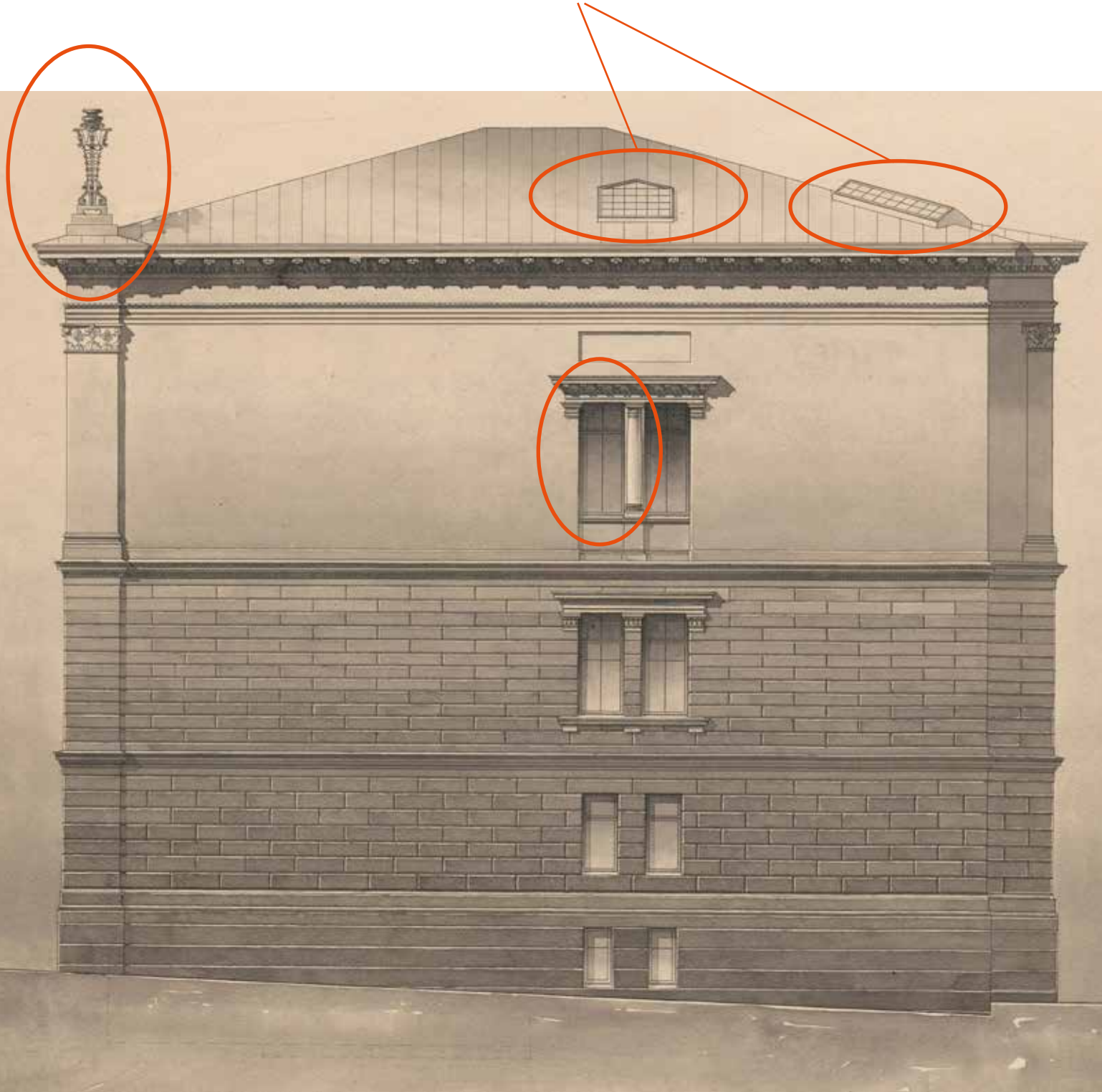
Pihan puoleinen ulko-ovi ei vastaa alkuperäspiirustusta.

← Yllä mainittu detali löytyy porrashuoneen koristeprofiilipiirustuksesta, jossa on esitetty myös julkisivun koristelista. KA

PÄÄTYJULKISIVUT (ETELÄÄN JA POHJOISEEN)

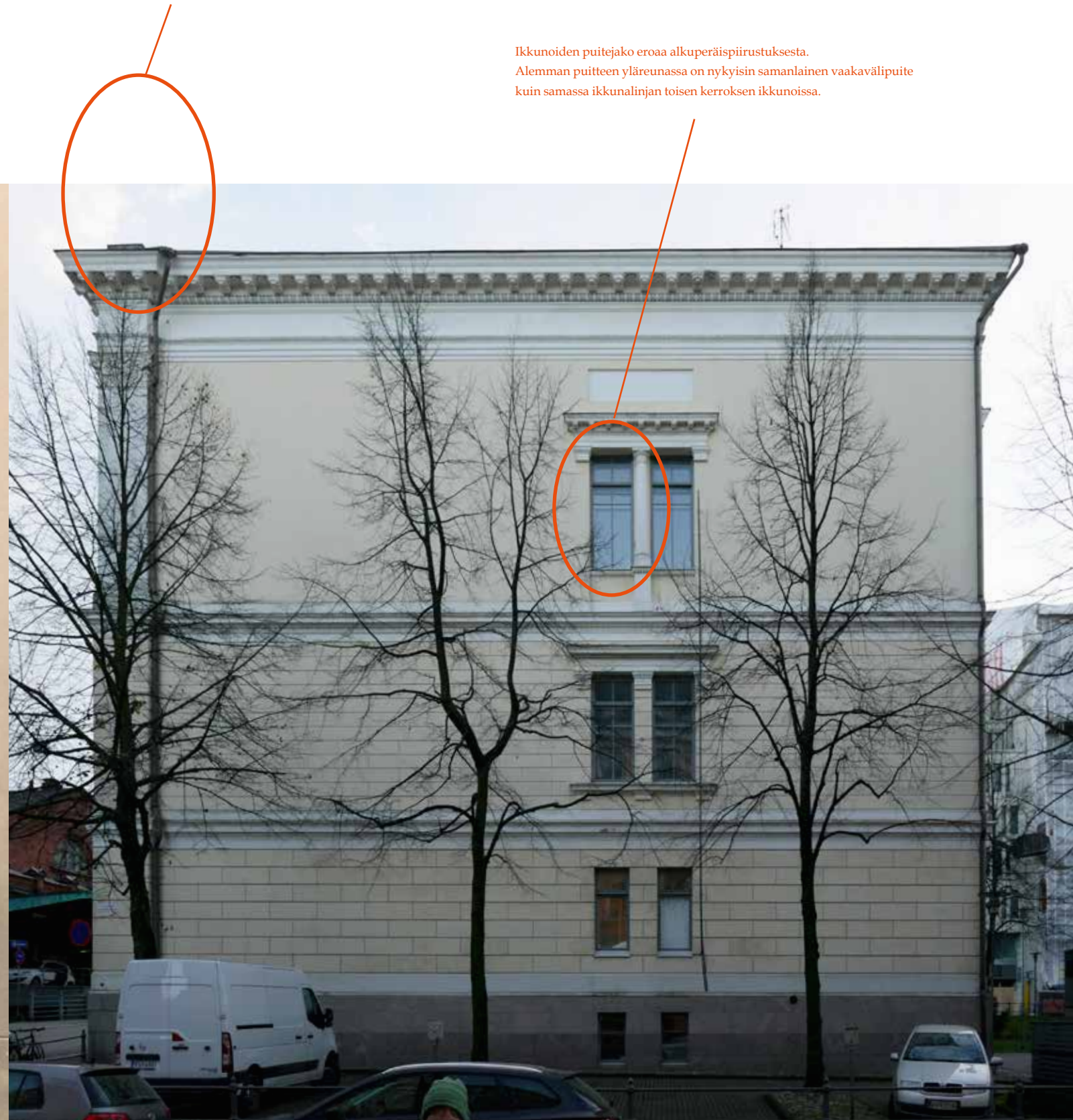
Valokuvassa julkisivu pohjoiseen.

Kattoikkunat on poistettu vuoden 1981 muutosten yhteydessä

Vesikaton yläpuolisista koristeveistoksista toteutettiin valokuvien perusteella vain jalusta.

Ikkunoiden puitejako eroaa alkuperäispiirustuksesta. Alemman puitteen yläreunassa on nykyisin samanlainen vaakavälipuite kuin samassa ikkunalinjan toisen kerroksen ikkunoissa.

4.2 TOIMENPITEET VESIKATOLLA JA JULKISIVUISSA VUODEN 1981 MUUTOSVAIHEESSA

↑ Päiväkotiryhmä vierailulla vasta-avatussa museossa vuonna 1982. Kuvaaja Eva Rista, HKM.

↓ Rakennus ennen korjausta 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. AMA

RAKENNUKSEN HENGESSÄ, TUTKIMUKSIA TEKEMÄTTÄ

Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema 1980-luvun alun muutos- ja korjausvaiheesta on selvitystä tehdessä ollut käytössä Helsingin rakennusvalvonassa säilynyt piirustusaineisto (pohjapiirrokset, leikkaukset ja julkisivut sekä rakenne- ja ilmanvaihtopiirustuksia). Arkkitehtimuseon tai Senaatin arkistoista ei löytynyt ulko-arkkitehtuurin osalta tätä täydentävää piirustusaineistoa. Myös valokuva-aineistoa on löytynyt hämmästyttävän vähän. Tärkeimpänä lähteenä tämän vaiheen käytännön toteutuksesta ja yksityiskohdista on ollut sisätilojen entisöintityöstä vastannut Igor Herler¹, joka oli töissä Rakennustaitteen museolla vuosina 1979–1983.

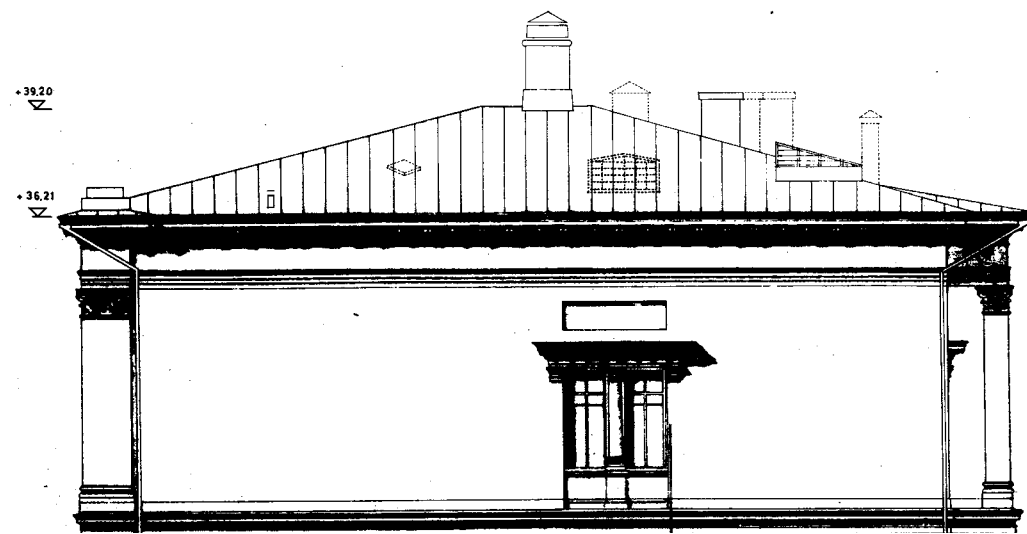
Muutosvaiheen yleisluonne oli liikuntakäyttöön nähdessä palauttava ja rakennuksen alkuperäisiä sisätilojen pintoja ja koristeaiheita entisöitiin. Muutosvaihetta helpotti joiltakin osin se, että Rakennustaitteen museo on käyttötarkoituksena lähellä alkuperäisen Tieteellisten Seurojen kokous-, kirjasto- ja arkistorakennusta. Tilajärjestelyn merkitävät vaihdokset ja tekniikan voimakas lisääntyminen aiheuttivat tästä huolimatta lukuisia muutoksia.

Herlerin mukaan näyttävä porrashuone oli ainut tila, jota vuoden 1981 muutoksessa käsiteltiin tiukasti suojeltuna.² Muissa tiloissa kipsikoristeita ja listoja entisöitiin, mutta toisaalta alkuperäisyyteen suhtauduttiin melko soveltavasti.³ Vaikutelma on, että muutoksia tehtiin rakennuksen hengessä, mutta Herlerin mukaan ratkaisut eivät pohjautuneet tarkempiin tutkimuksiin, myöskään julkisivujen osalta.

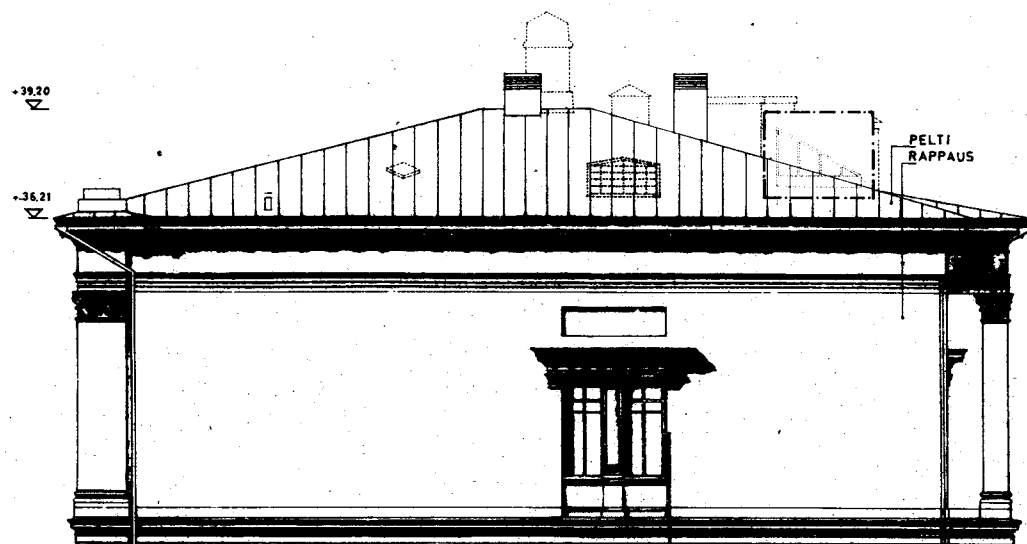
- 1 Igor Herlerin suullinen tiedonanto, puhelinkeskustelu Riikka Koivulan (arkkitehdit mustonen oy) kanssa 20.11.2017.
- 2 Herler, 20.11.2017.
- 3 Mm. kattoikkunat korvattiin niitä imitoivilla valaisinsyvennyksillä, porrastasanteiden täysin uusiin väliseiniin tehtiin alkuperäisen mukaiset kattolistat ja koristelut, arkistosalin kasettikaton maalaukset on rekonstruoitu kipsilevyypintoihin alkuperäisten kankaiden sijaan.

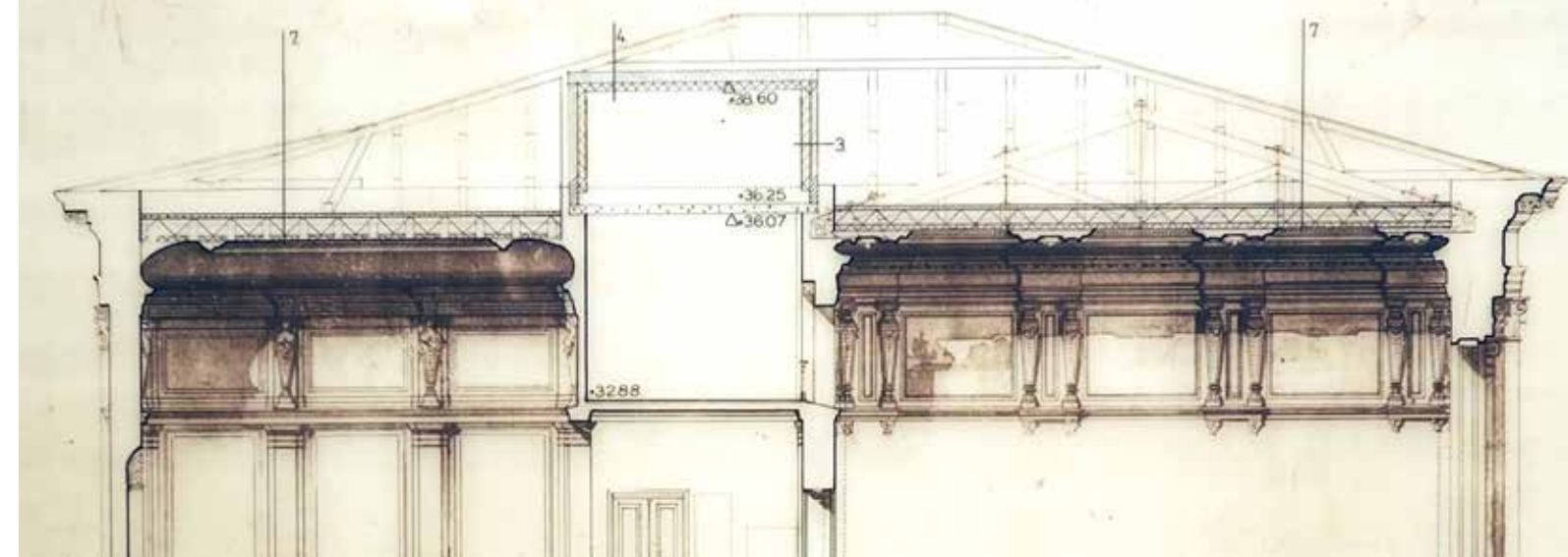
↑ Tieteellisten seurain talon julkisivu ennen muutosta rakennustaitteen museoksi vuonna 1975. Julkisivujen heikko kunto välittyi mustavalkovalokuvastakin. AMA

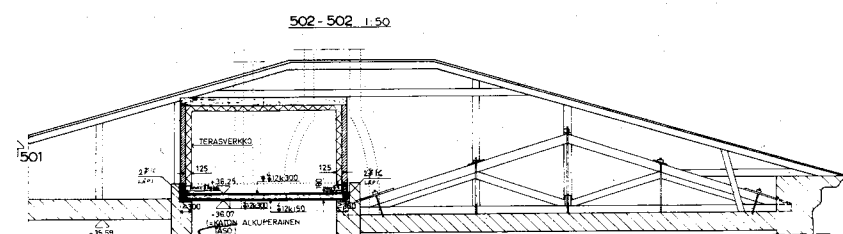
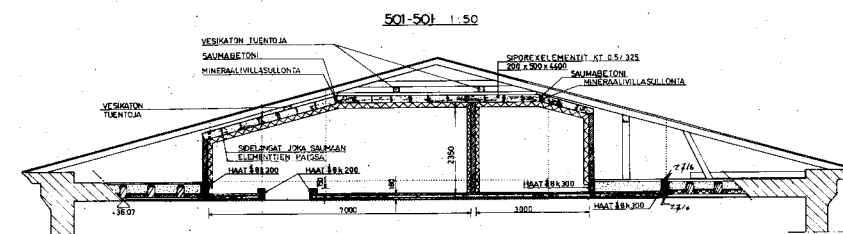
← Julkisivu pohjoiseen v. 1978. Tässä vaiheessa pääpiirustuksissa vain yleisöparven kattoikkunat on merkitty purettaviksi ja takahuoneiden ikkunat ovat paikoillaan, kuten myös vielä osa vanhoista hormoneista. Julkisivu Ullanlinnankadulle, 30.3.1977, Arkkitt. tsto Marjatta ja Martti Jaatinen, HRVA

← Pääpiirustusmuutos vuodelta 1981: takahuoneiden yläpuoliset kattoikkunat sekä vanhat hormit on merkitty purettaviksi. Julkisivu Ullanlinnankadulle, 23.9.1981, Arkkitt. tsto Marjatta ja Martti Jaatinen, HRVA

↑ Vanhan leikkauksen päälle tehty muutosvaiheen leikkauspiirustus vuodelta 1979. Leikkauksessa näkyy ullakkotilaan rakennettu IV-konehuone sekä yläpohjan muutetut rakenteet. Arkkitt. tsto Marjatta ja Martti Jaatinen. HRVA

← ↓ Ullakon leikkaukset ja pohjapiirustus vuodelta 1979. Arkkitt. tsto Marjatta ja Martti Jaatinen. HRVA
Leikkauksessa näkyy ullakkotilaan rakennettu IV-konehuone sekä yläpohjan muutetut rakenteet. Tässä vaiheessa kattoikkunat oli yhä ajateltu säilytettäväksi, mutta kattoikkunakuilut oli tarkoitus rakentaa uudelleen.

MUUTOKSET JULKISIVUISSA JA VESIKATOLLA

Julksivu- ja vesikattokorjaukset

Rakennuksen ulkokuoren korjaus 1980-luvun muutosvaiheessa oli ilmeisesti varsin kattava. Rappauksia uusittiin¹, kipsikoristeita kunnostettiin ja julkisivut maalattiin kauttaaltaan. Ikkunat uusittiin, vanhan ruutujaon mukaisina, mutta profiileiltaan yksinkertaisimpina. Peltikate on mitä ilmeisemmin uusittu tässä vaiheessa. Kattoikkunoiden ja uusien läpivientien kohdalla ei näy paikkauksen jälkiä. Ilmanvaihdon koneellistaminen toi vesikatolle uusia piippuja sekä ilmanvaihdon lauhduttimen.

Ullakkotila ja ilmanvaihtokonehuone

Ilmanvaihdon konehuoneen rakentaminen ja tekniikan reittien vieminen ullakolle aiheutti suuria muutoksia ullakkotilassa. Ilmanvaihtokonehuoneen lattia valettiin be-

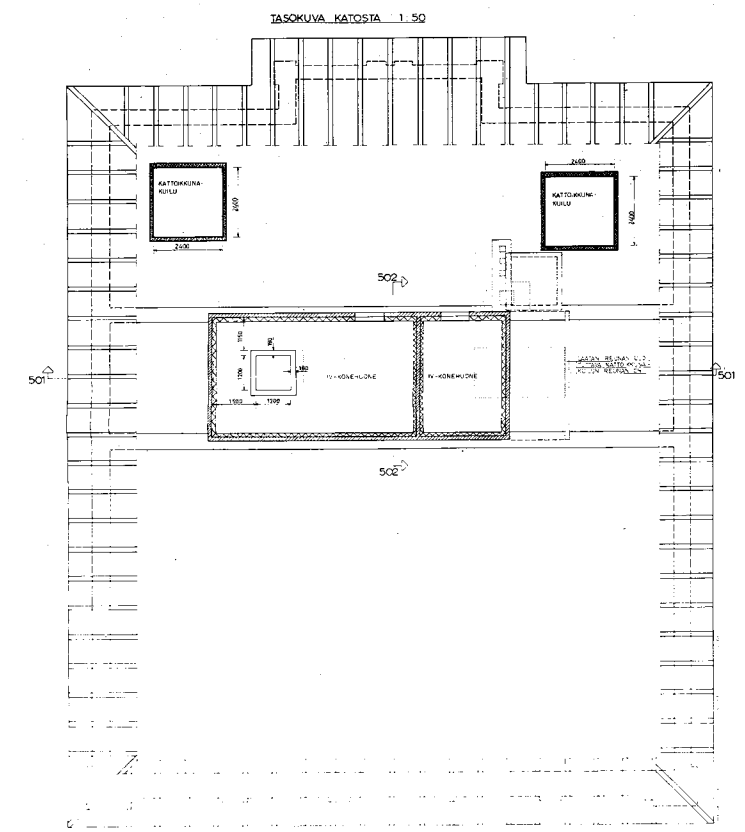
tonilaattana ja yläpohja tehtiin kevytbetonilankuista. Konehuoneen laipio on osin lappeen suuntainen, harjan kohdalla laipio kääntyy vaakasuoraksi jättäen harjan alle tuuletustilan. Konehuoneen seinät tehtiin 1/2-kiven tiilimuureina, jotka tasoitettiin molemmin puolin.

Ilmanvaihdon asennukset vievät tilaa ullakkotilasta konehuoneen läheisyydessä myös sen ulkopuolella. Korkean juhlasalin yläpuolella ullakkotila on vapaa asennuksista ja tilassa ovat vain kattoa kannattelevat riippuunsaat. Vanhan palopermannon päälle on lisätty kevytsoraeristekerros.

Vanha keskeisesti katon harjalla sijainnut ilmeisestikin ilmastointia palvellut hormi purettiin ja sen viereen tehtiin uusi koneellista ilmanvaihtoa palveleva piippu sekä kaksi muuta piippua. Lisäksi katolle on lisätty kaksi pienempää viemärin tuuletusputkea.

Kattoikkunoiden purkaminen

Merkittävä muutos 1980-luvun alussa oli myös kattoikkunoiden poistaminen. Helsingin rakennusvalvonnan arkistosta löytyvissä lupapiirustuksissa on merkitty ensin poistettaviksi vain yleisöparven yläpuoliset ikkunat, mutta myöhemmin myös takahuoneiden kattoikkunat on merkitty purettaviksi. Näiden tilalle tehtiin sisäkattoon kattoikkunoita imitoivat valaisinsyvennykset.

¹ Herler, 20.11.2017

4.3 ULKOARKKITEHTUURIN NYKYTILANNE
JA SÄILYNEISYYS RAKENNUSOSITTAIN

OSION SISÄLTÖ:	
JULKISIVUT	
Ulkoseinä ja ulkorappaus	
Julkisivuväritys	
Sokkeli ja kivijalka	
Julkisivujen raitisilma-aukot	
Ikkunat ja ulko-ovet	
Kipsi- ja laastikoristeet	
VESIKATTO	
Vesikate ja piiput	
Ullakko ja vesikattorakenteet	

JULKISIVUT

ULKOSEINÄ JA ULKORAPPAUS

Rakennuksen ulkoseinärakenne on alkuperäinen, mutta ulkorappaus on Igor Herlerin mukaan¹ pääjulkisivua lukuun ottamatta pitkälti uusittu. Selvityksen tekohetkellä julkisivut ovat kohtuullisessa kunnossa. 1980-luvun alussa uusittua rappausta on paikoin jouduttu myöhemmin korjaamaan tai vähintään paikkamaalaamaan, mikä näkyy värieroina julkisivussa.

1980-luvun alun korjausvaiheessa noudatettiin alkupe-
räisen mallin mukaisia pintatekstuureja (kvaaderoinnit ja
rappauksen pinnan vaihtelut kerroksittain). Sitä, kuinka
lähellä rappausten karkeusasteet ovat alkuperäisiä, ei käy-
tössä olleesta aineistosta kyetty selvittämään.

1 Herler, 20.11.2017.

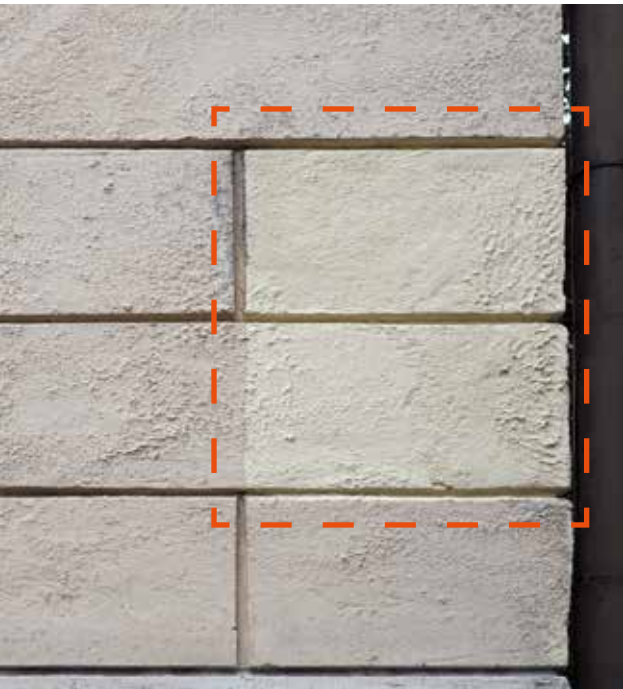
← Pihan puolen julkisivussa myö-
hemmin tehty julkisivupin-
nan paikkaukset näkyvät selväs-
ti värieroina. Selvitystä tehdes-
sä ei ole tiedossa, millaisia vau-
rioita näissä kohdissa on ollut tai
onko niiden syy ollut esimerkiksi
vuoden 1981 korjauksessa käyte-
tyissä materiaaleissa, työtaivois-
sa, yleisesti julkisivun vedenoh-
jauksessa. amoy 2017

→ Lähikuva rappauskorjauksesta
päätyjulkisivussa – väriero erot-
tuu selvästi. amoy 2017

Ensimmäisen kerroksen karkeamman rappauksen pin-
tatekstuuri vaihtelee tavalla, joka vaikuttaa tarkoituksel-
lisen eläväiseltä. Vuonna 1906 otetussa valokuvassa alku-
peräisen rappauksen vaikutelma on mahdollisesti nykyis-
tä karkeampi.

JULKISIVUVÄRITYS

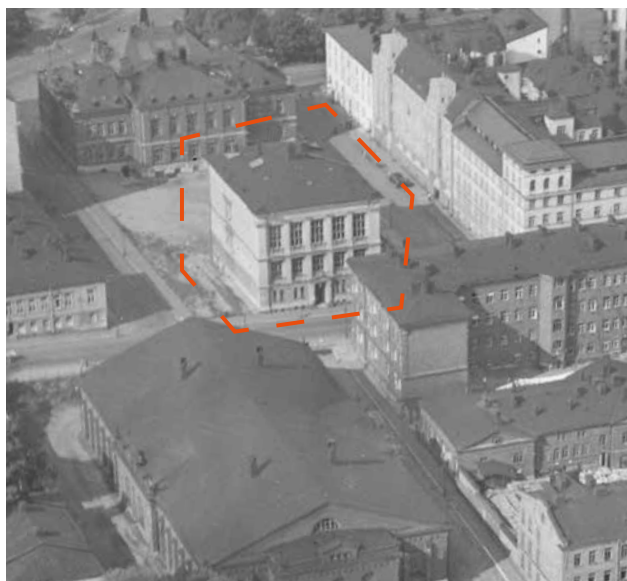
↑ Lähikuva pihajulkisivusta porrashuoneen seinästä, jossa rappauksen
karkeusasteen eron näkee selvästi listan epäjatkavuuskohdassa. amoy
2017

↓ Vuonna 1906 otettu valokuva Helsingin kaupunginmuseon arkistosta,
kuvaaja Reinhold Housen.

- ↑ Pääjulkisivun julkisivurappaus on Igor Herlerin mukaan mahdollisesti kokonaan tai osittain alkuperäinen. amoy 2017
- Valokuva Kaartinkujalta vuodelta 1929. Taustalla näkyy Tieteellisten seurain talon Kasarmikadun puoleinen julkisivu. Värit näyttävät mustavalkovalokuvassa todellisuudesta poikkeavasti, mutta ainakaan jyrkkää kontrastia julkisivupinnan ja koristeaiheiden välillä ei ole ollut. MVA
- ↓ Ilmakuva vuodelta 1937. Ensimmäinen kerros näyttää tummemmalta, mutta syy voi hyvinkin olla vain tekstuurissa. SM

Tieteellisten seurain talon alkuperäisestä väryksestä ei ole varmuutta. 1900-luvun alkuvuosina laadituissa mittauspiirustuksissa julkisivut on esitetty vaaleiksi laveerattuina ja monokromaattisina vailla väri- tai sävyeroja edes koriste-kuvioden ja seinäpinnan välillä.²

1920-30-luvun mustavalkoisista valokuvista, joista suuri osa on ilmakuvia, voidaan tehdä joitain varovaisia päätelmiä julkisivuväryksestä. Tuolloin rakennus on ollut vaalea, vertautuen lähikortteleiden vaaleisiin ja rapattuihin rakennuksiin. Vesikaton tummuusaste näyttää samalta kuin viereisen Kaartinkorttelin vesikatot. Todennäköisesti väri on musta.

1970-luvulla otetuissa ilmakuvissa julkisivurappaus on huonossa kunnossa ja värityksen täten luultavasti kauhunut. Värisävyjen tummuuteen vaikuttaa mahdollisesti myös pintojen likaantuminen. Rakennus näyttäisi olevan okraan/vaaleanruskeaan taitetun vaalea, eroten kuitenkin selvästi sekä lähikortteleiden hyvin vaaleista tai valkeista rakennuksista että puhtaasti kellertävistä. Vesikatto on tuolloin ollut punainen.³

Nykyvärytys

Nykyinen värytys on peräisin 1980-luvun muutosvaiheesta. Igor Herlerin mukaan⁴ tuolloin ei tehty väritutkimuksia eikä valittu julkisivuvärytys perustunut historiatietoon. Herlerin mukaan julkisivurappaukset uusittiin pääjulkisivua lukuun ottamatta ainakin sileäksi rapatuilla osilla

- 2 Päiväämättömät ja signeeraamattomat pohja-, julkisivu- ja leikkauspiirustukset sisältyvät Kansallisarkiston kokoelmiin.
- 3 Vuosina 1972-73 otetut valokuvat Helsingin kaupunginmuseon arkistosta, kuvaaja Skyfoto Moller.
- 4 Herler, 20.11.2017.

suurelta osin tai täysin. Kasarmikadun puoleisella julkisivulla saattaisi tämän perusteella todennäköisimmin löytyä alkuperäisiä ja 1980-lukua edeltäviä rappauspintoja.

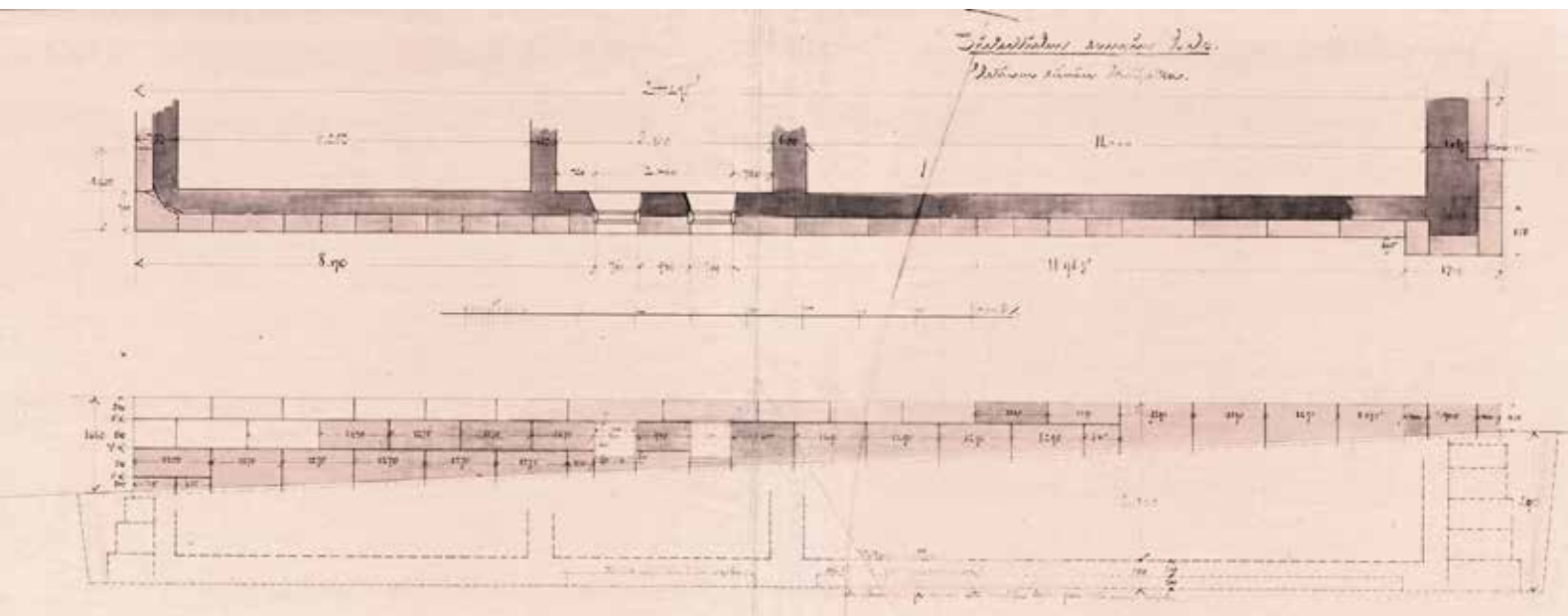
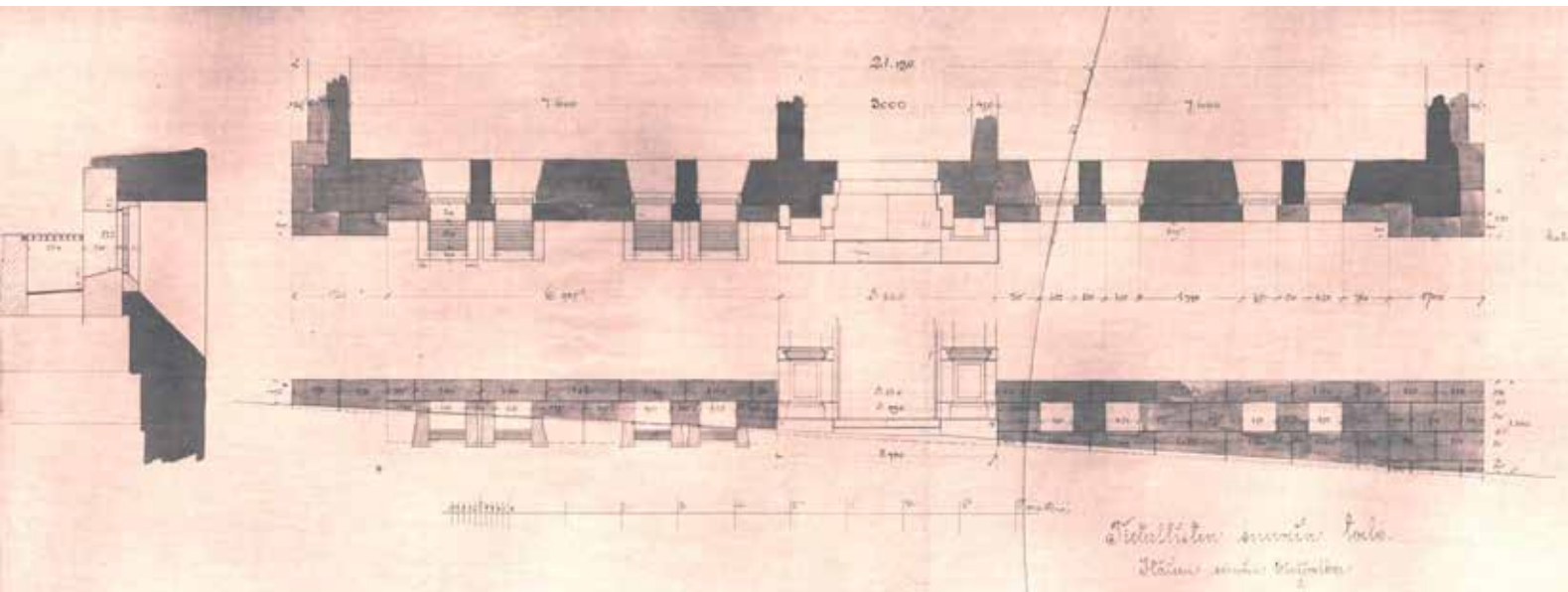
SOKKELI JA KIVIJALKA

Rakennuksen kivijalka on graniittia. Kasarmikadun puoleisella pääjulkisivulla julkisivussa on käytetty ainoastaan graniittisia sokkelikiviä. Muilla julkisivuilla graniitista tehty kivijalka on maastonmuodoista riippuen vain 1-2 kiven korkuinen ja tämän päällä on graniittia imitoiva kvaaderointi. Sokkelilinja korkeus maasta nousee pääjulkisivulla kaakkoiskulman 0,45 metristä lounaiskulman yli 2 metriin. Sivujulkisivuilla visuaalinen sokkelilinja säilyy, mutta graniittikivet vaihtuvat varmaankin säästösyistä porrastusen rapattuun kvaaderointiin.

- ↓ Sokkelin kivetyspiirustuksia vuodelta 1898. Piirustuksissa on selkeästi esitetty katujulkisivun pelkkä graniittisokkeli (ylempi piirustus) ja muilla julkisivuilla jako graniittikiveykseen ja laastikvaaderointiin (alempi piirustus eteläjulkisivu Punanotkonkadulle). KA

- ↑ Ilmakuva vuodelta 1973. Vajaa vuosikymmen ennen korjausta Kasarmikatu 24 rakennuksen julkisivu on kulunut ja huonokuntoinen, mutta mahdollisesti myös pohjaväritään nykyistä hieman tummempi. Kyse voi toki olla myös likaantumisesta. HKM

↑ Eteläjulkisivulla aidot graniittikivet ja granitoitu kvaaderointi porrastuvat. Granitoitu laastikvaaderointi erottuu tässä pilvisellä säällä otetussa kuvassa vaaleampana. amoy 2017

→ Kasarmikadun puolella kellarikerroksen ikkunoiden edessä on graniittikivillä reunustetut syvennykset. amoy 2017

↓ Syvennyksen pohjalle kertyy sadesäällä vettä. amoy 2017

↑ Syvennyksissä on jonkinlaiset poistoputket, mutta ei ole selvää, minne veden on niistä tarkoitus ohjautua. Veden kertymisen perusteella vedenohjaus ei toimi. amoy 2017

→ Kellarikerroksessa teknisiksi tiloiksi otettujen huoneiden ikkunoihin on tehty muutoksia. amoy 2017

Kvaaderikivijalan granitointi⁵

Igor Herlerin mukaan⁶ kivijalan kvaaderointi olisi alun perin ollut maalattu yksiväriseksi.⁷ Tämä oli tilanne ainakin ennen 1980-luvulla tehtyjä korjauksia. Kvaaderikivijalan nykyinen granitointimaalaus toteutettiin 1980-luvun korjauksen yhteydessä Igor Herlerin tekemän mallin mukaan. Herlerin mukaan tämä tapahtui ilman tarkempaa suunnittelua eikä hänellä ollut tietoa, kuka käsitteli muun sokkelin hänen mallinsa mukaisesti.⁸ Granitointi on erittäin hyvin toteutettu.

5 Granitoinnilla tarkoitetaan koristemaalaustekniikkaa, jolla saadaan aikaan luonnonkiveä (graniittia) muistuttava pinta. Vrt. marmorointi.

6 Herler, 20.11.2017

7 Näin on nykyisin esimerkiksi C. L. Engelin suunnitteleman Vanhan Klinikan julkisivussa, jossa korkean kivijalan alaosa ja nurkat ovat graniittia, mutta muu osa rapattu ja kvaaderoitu.

8 Herler, 20.11.2017

Kasarmikadun kellari-ikkunoiden etusyvennykset

Kasarmikadun puolella kellarin ikkunat sijaitsevat maanpinnan alapuolella (kuvat vasemmalla). Alkuperäisessä julkisivusuunnitelmassa ikkunoiden edessä olevien syvennysten päälle on piirretty ritalät, mutta niitä ei näytä oleen koskaan toteutettu. Syvennyksissä ei ole kunnollista vedenohjausta, vaan vesi lätäköityy syvennyksen pohjalle. Ikkunapareista ylärinteessä sijaitsevien syvennysten sivussa pohjalla on jonkinlainen veden poistoputki, mutta se ei vaikuta johtavan muualle kuin viereiseen syvennykseen.

Osaan kellari-ikkunoista on tehty muutoksia niiden takaisissa huonetiloissa sijaitsevien teknisten tilojen vuoksi. Nämä muutokset ajoittuvat pääosin 1980-luvulle, mutta osa niistä on mahdollisesti myöhäisempiäkin.

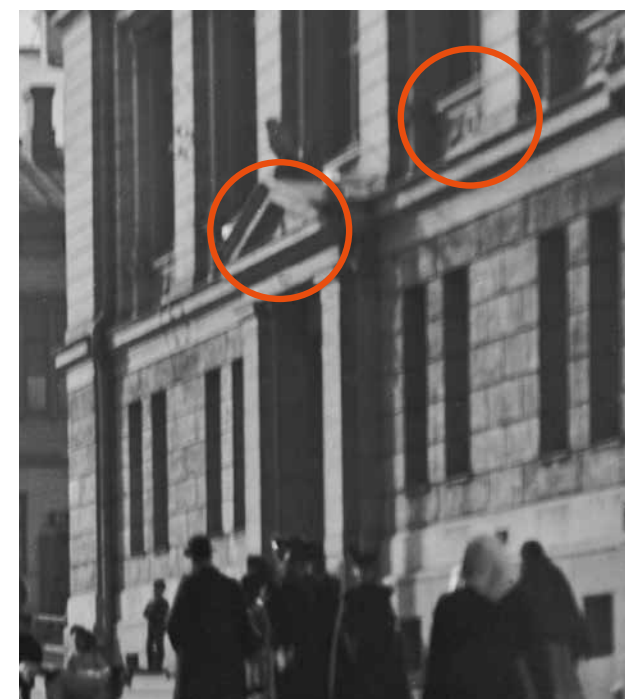
↑ Vuonna 1975 otetussa valokuvassa näkyy, että toisen kerroksen alkuperäisissä kirjastosaleissa (1970-luvulla liikuntasalissa) on julkisivun koristeaihetta käytetty hyväksi korvausilma-aukkojen sijoituksessa.

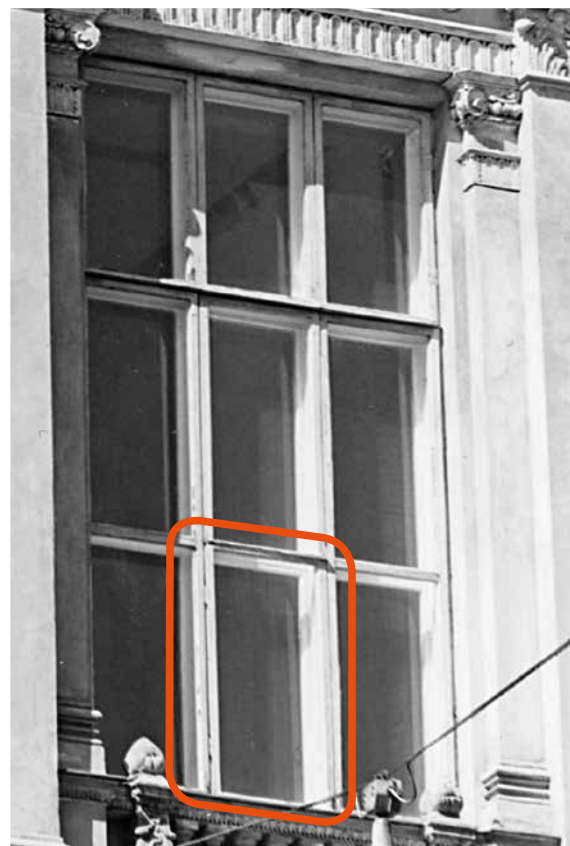
JULKISIVUN RAITISILMA-AUKOT

Vanhon valokuvien perusteella ennen 1980-luvun alun korjaus- ja muutostöitä julkisivuissa on ollut painovoimaisen ilmanvaihdon raitisilma-aukkoja. Kasarmikadun puoleisella julkisivulla näitä on ollut toisen kerroksen ikkunoiden alapuolisten koristekenttien keskellä osana sommitelmaa, pääsisäänkäynnin frontonin keskellä sekä alimman kerroksen julkisivupinnassa. Piha- ja päätyjulkisivuissa raitisilma-aukot on sijoitettu ikkunapareissa toisen ikkunan alapuolelle ja porrashuoneen julkisivussa ylhäällä keskelle.⁹ Kyseiset raitisilma-aukot on oletettavasti suljettu, kun rakennukseen on vuonna 1981 asennettu koneellinen ilmanvaihto. Rakennuksen alkuperäisen tai nykyisen ilmanvaihtojärjestelmän toimintaperiaatetta ei ole tämän selvityksen yhteydessä tarkemmin analysoitu, koska selvitys on rajautunut julkisivuihin ja vesikattoon.

9 Päiväämätön valokuva ennen 1980-luvun alun korjaus- ja muutostöitä. MVA

↓ Korvausilma-aukot näkyvät jo vuonna 1907 otetussa valokuvassa. Kuvaaja István Rácz. AMA

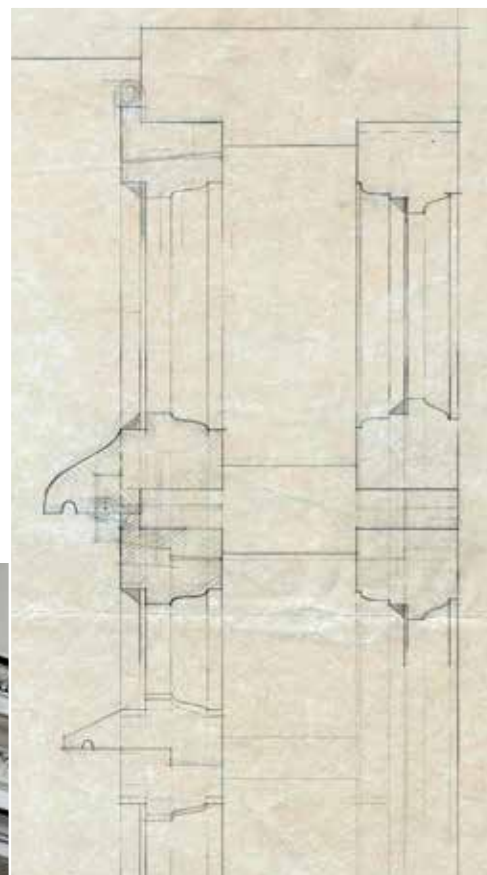

← Vuonna 1975 otetussa valokuvassa näkyy kadun puolella korkean salin ikkunapuitteissa ollut erillinen pieni tuuletusikkuna (fortuska). Kuvaaja István Rácz, AMA.

→ Ikkunadetaljipiirustus, jonka alareunassa näkyy fortuskan yläpuite. Piirustukseen on jälkeenpäin hahmoteltu välikarmin kohdalle yläsaranaa. Päiväämätön ja allekirjoittamaton piirustus, joka sisältyy Tieteellisen saurain talon alkuperäispiirustusten sarjaan Kansallisarkistossa. KA

↓ Pihajulkisivun nykyiset ikkunat. amoy 2017

IKKUNAT JA ULKO-OVET

Ikkunat

Ikkunat on uusittu 1981 korjauksen yhteydessä. 1980-luvun ikkunoiden jako on vanhan mukainen, mutta detailjointia ja profiileita on muutettu. Ikkunat on myös muutettu sisään-ulos-aukeavista sisään-sisään-aukeaviksi. Ikkunoiden avautumissuunnan muutosta on uusissa ikkunoissa pyritty peittämään ulkopuolen profiloineilla.¹⁰ Erikoisin ratkaisu uusissa ikkunoissa on vaakasuuntaisen jakokarmin muotoileminen ulospäin vesilistan muotoiseksi vastaamaan ulkonäöltään alkuperäisten yläpuitteiden vesilistoja.¹¹

Ainakin Kasarmikadun puoleisissa kolmannen kerroksen juhlasalin ikkunoissa oli puitteissa erilliset pienet tuuletusikkunat eli fortuskat. Nämä on jätetty uusituista ikkunoista pois.

Vanhassa 20-luvun filmissä näyttäisi, että päädyn pystyputte, joka on avattu, olisi yläsaranoitu.¹² Tämä sopii yhteen päiväämättömään ikkunadetaljiin jälkeenpäin tehtyjen hahmotelmien kanssa (ks. kuva viereisellä sivulla).

Ulko-ovet

Kasarmikadun puoleinen ulko-ovi vaikuttaa alkuperäiseltä. Ovi on huolellisesti kunnostettu. Pihan puoleinen ulko-ovi vastaa myös 1981 korjausta edeltävässä valokuvassa näkyvää ovea, mutta ei ole tiedossa onko se vanha vai vanhan mallin mukainen. Vuonna 1975 otetussa valokuvassa pihanpuoleinen ulko-ovi näyttää muuten hyvin samanlaiselta, mutta on julkisivuun nähden hyvin vaalea.¹³

- 10 Vanhat ulkopuutteet ovat vanhojen ulkokuvien perusteella olleet mahdollisesti huulleet toisiinsa ilman pystyvälikarmia, mikä selittää 1980-luvulla tehtyä profiloitua.
- 11 Vesilista olisi sisään-sisään-aukeavankin ikkunan alapuolella ollut aivan normaali ratkaisu.
- 12 Arksistofilmä "Suomen messut" vuodelta 1920. Suomi-Filmi Oy. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.
- 13 Päiväämätön valokuva ennen 1980-luvun alun korjaus- ja muutostöitä. MVA

← Tonttia Kasarmikadun puolella rajaavat aidat ovat ilmeisesti olleet paikoillaan alusta asti (näkyvät vuoden 1929 ilmakuvassa). Talon ulkolakolta löytyy kyseisen pylvään muotti. amoy 2017

↑ Kasarmikadun puoleinen ulko-ovi on ilmeisesti alkuperäinen. Lasien edessä on valurautakoristeet. amoy 2017

↓ Pihan puoleinen ulko-ovi nykyasussaan. Oven malli vaikuttaa alkuperäisen kaltaiselta, mutta ei ole varmaa tietoa onko se alkuperäinen. Helat ja lukitus on joka tapauksessa uusittu. amoy 2017

KIPSI- JA LAASTIKORISTEET

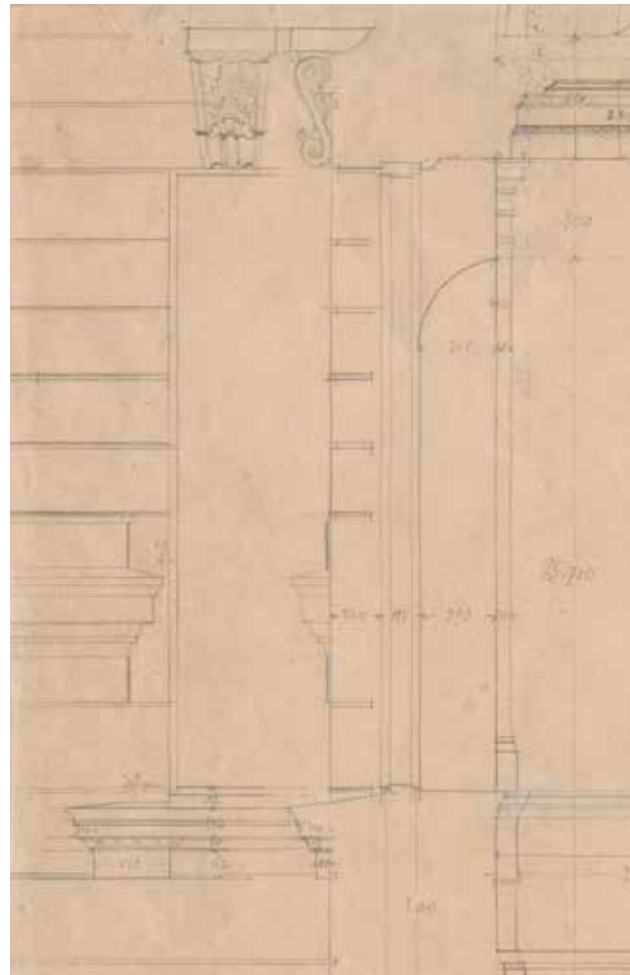
Selvityksen tekovaiheessa ei päästy tarkastelemaan korkealla julkisivussa olevia koristeita lähietäisyydeltä, vaan on turvauduttu kameran mahdollistamiin lähikuviin ja silmämääräisen tarkasteluun.

Kipsikoristeissa on havaittavissa kuluneisuutta ja muotojen epätarkkuutta. Jälkimmäinen voi johtua paikkauksista tai siitä, että koristeita uusittaessa muotti on tehty vanhasta koristeesta ilman, että sen muotoa on korjattu. Laastista muotoilluissa listoissa on monin paikoin kulumia ja pieniä lohkeamia.

Ei ole tiedossa, kuinka paljon laasti- ja kipsikoristeita vuoden 1981 muutoksen yhteydessä korjattiin tai uusittiin, mutta joka tapauksessa ne ovat monin paikoin korjauksen tarpeessa.

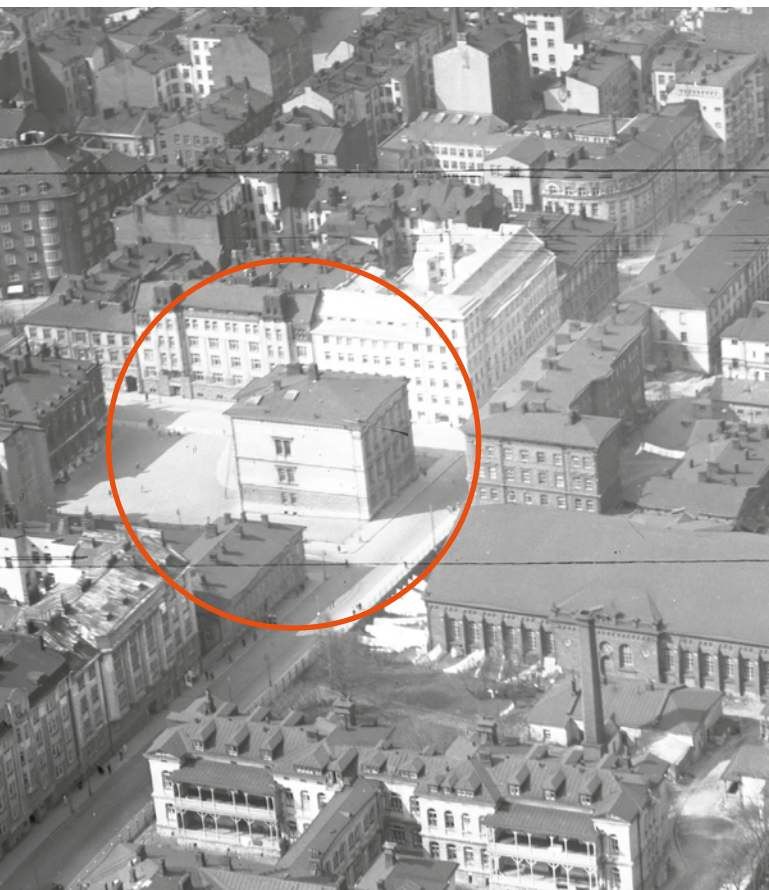

- ↖ Maalin alta paljastunutta laastia itäjulkisivulla. amoy 2017
- ← Balustradiin kuuluva koristeaihe sisäpuolelta nähtynä. Maalipinta on kulunut eikä koristeiden muoto erotu enää terävästi. amoy 2017
- ↙ Kasarmikadun puoleisella julkisivulla koristekenttien keskellä olleet raitisilma-aukot on täytetty. amoy 2017
- ↓ Ote oletettavasti suunnitteluvaiheesta piirretystä porrashuoneen koriste-profiilipiirustuksesta, johon on mitoitettu myös julkisivun koristelijoita. KA

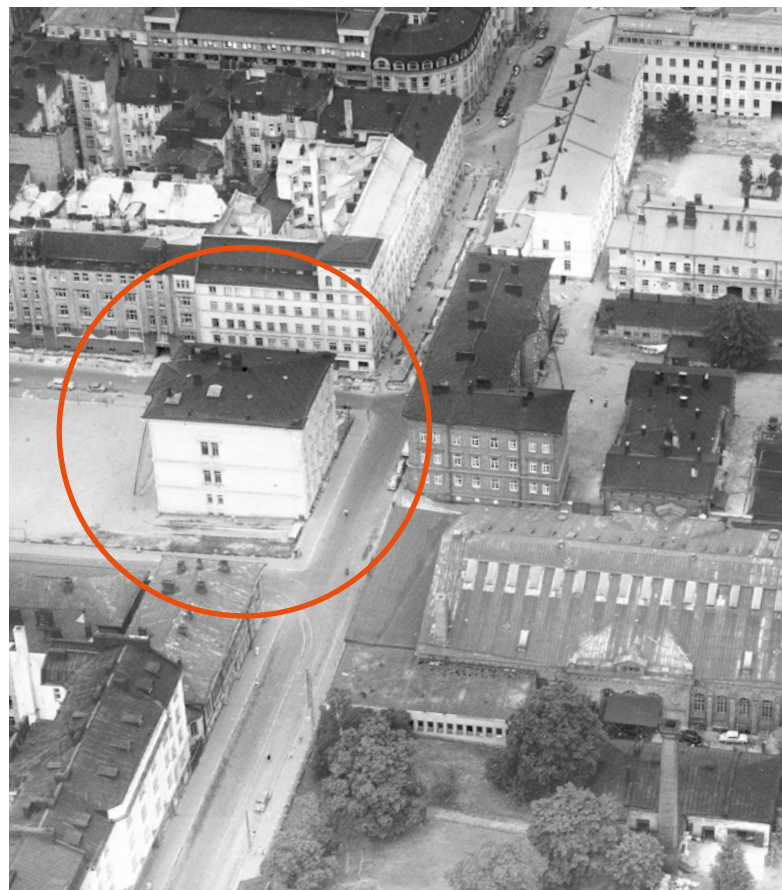

- ↖ ↑ Julkisivun kuluneisuus näkyy myös laastista muotoilluissa listoissa. amoy 2017
- ← Kasarmikadun puoleisen julkisivun simssin konsoleja. tarkempi tutkimus selvittää ovatko konsolit alkuperäisiä vai vanhan koristeiden perusteella uudelleen valuttuja. amoy 2017
- ↓ Konsolin ja räystäään rappaus- ja maalipinta ovat kuluneet. amoy 2017
- ↙ Katse räystäälle pääsisäänkäynnin edestä. Minervan pöllö on yhä tunnistettava ja koristenauhat erottuvat selkeinä, mutta pinnat kaipaavat korjausta. amoy 2017

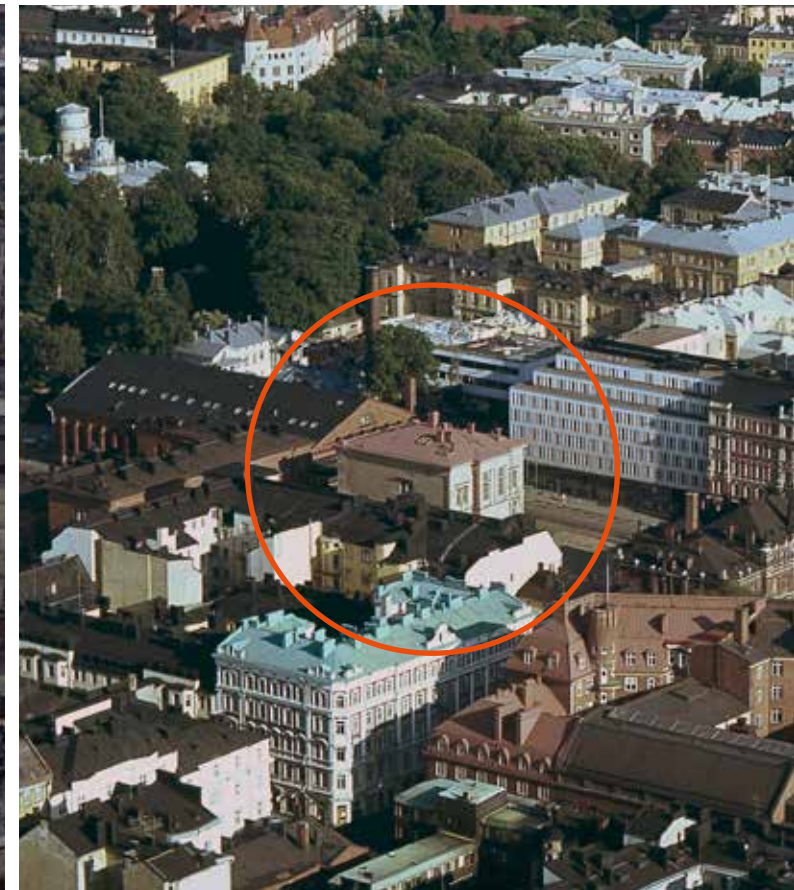
↑ Ilmakuva vuodelta 1929. Tieteellisten seurain talon rappaus on vaalea ja katto tumma. Katon väri vastaa ympäröiviä rakennuksia. SM

↑ Ilmakuva vuodelta 1956. Yliopiston liikuntatieteellisen käytössä rakennus oli edelleen väritykseltään vaalea ja katto tumma. SM

↑ Ilmakuva vuodelta 1972. Tässä yhdessä ilmakuvasa rakennuksen katto on peltipinnalla, mahdollisesti maalinpoiston jäljiltä. Kuvaaja Sky Foto Möller, HKM.

↑ Ilmakuva vuodelta 1972, ilmeisesti myöhemmin samana vuonna kuin vasemmanpuoleinen kuva. Kuvaaja Sky Foto Möller, HKM.

VESIKATTO

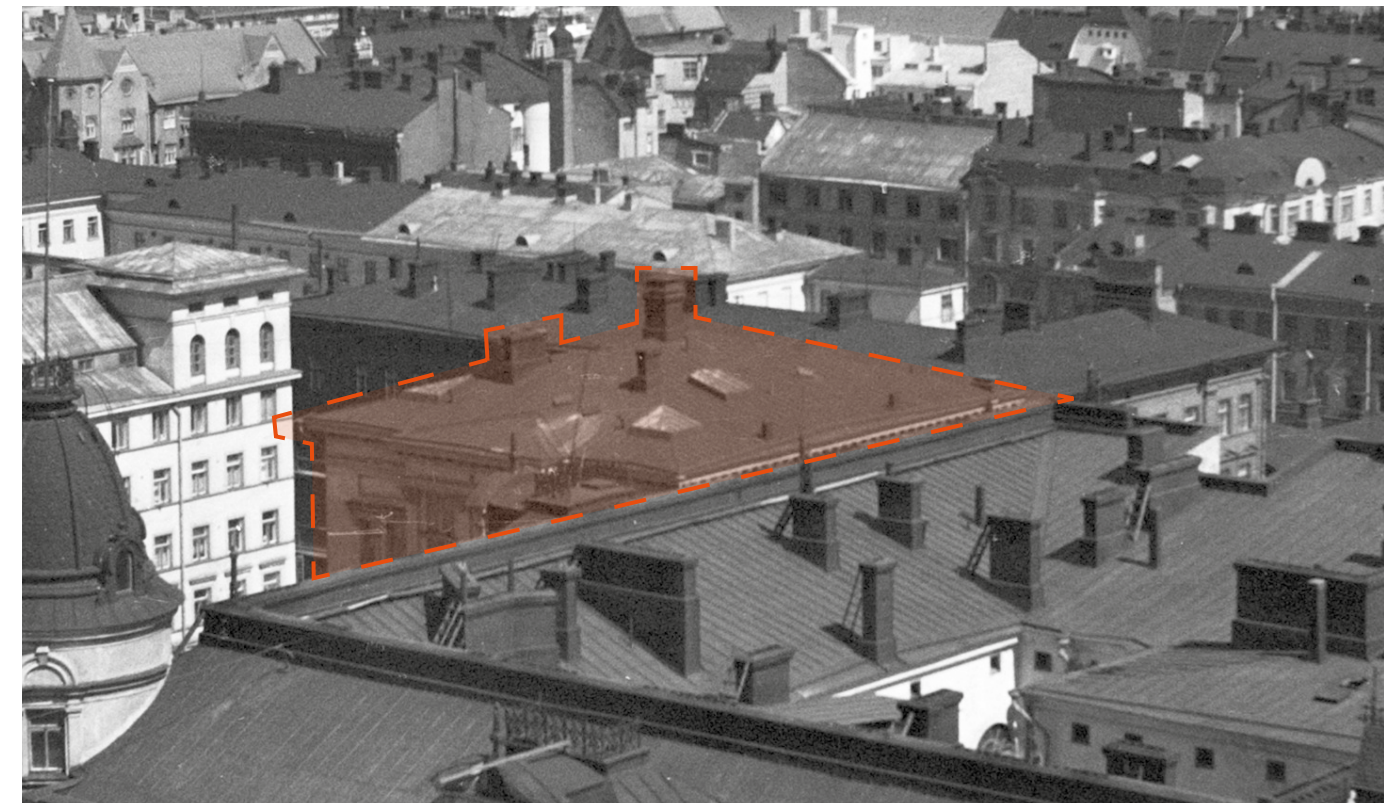
VESIKATE JA PIIPUT

Rakennuksessa on konesaumattu peltikatto. Vesikatto uusittiin 1980-luvun korjausten yhteydessä. Vesikaton nykyinen väri on tummanrusehtava.

Löytyneiden ilmakuviin perusteella vesikaton alkuperäinen väri on perinteinen, luultavasti grafiittimaalin tummanharmaa. Vesikatto näyttää tummalta yhä vuonna 1956 otetussa ilmakuvasa. Vuonna 1972 otetussa valokuvassa katto on yllättäen peltipinnalla, ja tämän jälkeisissä valokuissa se on maalattu punaiseksi. Ottaen huomioon, että katto on kuitenkin kokonaisuudessaan uusittu 1980-luvun alussa, vain kymmenen vuotta myöhemmin, eikä se näytä uutuuttaan hohtavalta peltipintaisenaakaan, on kyseessä mahdollisesti maalinpoisto, jonka jälkeen katto on maalattu uudelleen ja vaihdettu väri samalla punaiseksi.

Vesikatolla olevat piiput ovat kaikki peräisin 1981 korjauksen yhteydestä, jolloin kaikki vanhat piiput purettiin. Alun perin katolla oli kaksi tulisijojen hormit kokoavaa piippua sekä lisäksi keskellä kattoa suurikokoinen piippu, joka luultavasti on liittynyt alkuperäiseen painovoimaiseen ilmanvaihtoon.¹ Kaksi kattoluukkua ovat alkuperäisillä paikoillaan. Nykyisten kattoluukkujen lisäksi vesika-

¹ Piippun kohdalla ei alemmissa kerroksissa ole alapuolisia horneja.

↓ 1930-luvun alussa otetussa valokuvassa näkyy Tieteellisten seurain talon katto (korostettu). 1980-luvun alussa poistettujen kattoikkunoiden lisäksi kuvassa näkyvät vanhat piiput: alempana tulisijojen hormit ja ylläpäällä keskellä oletettavasti ilmanvaihtoon liittyvä piippu. Kuvaaja Aarne Pietinen, HKM.

tolla on ollut kaksi muuta luukkuu, joiden paikat näkyvät ullakon puolella.

Vesikatolla on jonkin verran maalivaurioita, jotka paikoin ovat myös lähteneet ruostumaan. Eniten ruostevaurioita on jiireissä ja jalkaränneissä. Vauriot vaikuttavat pääosin tulleet liian kovakouraisesta jäänpoistosta. Piippujen yläpuolelta puuttuivat vastakallistukset, mutta niiden tai läpivientien kohdalta ei alapuolelta havaittu vesivuotoja. Vesikaton kunnosta ja ongelmista on tehty kartoitus keväällä 2017.²

2 TJL Palvelu Oy, 9.5.2017.

- ↖ Vesikatolla on paikallisia pintaruostevaurioita, jotka vaikuttaisivat tulleen jään poistosta. Etenkin kuvassa näkyvän porrashuoneen katon jiirit ja jalkarännit ovat kärsineet. Kuvassa näkyy myös mustia massapaikkauksia. amoy 2017
- ↑ Piippujen juurilla ei näy vuotoa kohtia vaikka kallistukset puuttuvat. amoy 2017
- ← Lauhdutin on lisätty katolle 1981 korjauksen yhteydessä. Vesikate sen edessä on värjäytynyt. amoy 2017
- ↓ Vesikattoa koilliskulmalta kuvattuna. amoy 2017

ULLAKKOTILA JA VESIKATTORAKENTEET

Vesikaton rakenteet ullakolla ovat pääosin alkuperäiset. Puuaines on vanhaa ja parrut, kattotuolit veistetty kirveellä. Alkuperäinen aluslaudoitus on n. 25 mm paksua ja 100 mm leveää (1"x4") sahalaudaa. Kontti- ja käpäläpuut ovat kirveellä veistettyjä noin 100 x 100 mm (4"x4") puutavaraa. Riippuansaat ovat jyrkää parrua, noin 240 x 240 mm (10"x10"). Vanhoissa vesikatto- ja alusrakenteissa on paljon kosteusjälkiä, mutta ne ovat lähes poikkeuksetta vanhoja. Varsinaisia vuotoa kohtia ullakkotiloissa havaittiin tämän kartoituksen yhteydessä vain muutama.

Uudempaa sahatavara on käytetty myöhemmissä paikkauksissa, jotka erottuvat selvästi. Näitä ovat paitsi kattoikkunoiden paikat, myös paikalliset vuotoa kohtien korjaukset. Vanhoja kattorakenteita on (esim. ilmanvaihtoreiteiltä) paikoitellen katkottu ja tuettu melko huolettoman ja suunnittelemattoman oloisesti.

Vanhan palopermannon päälle on tehty kevytsoralisäristys (250-350 mm), jonka päälle on valettu paikan päällä kevytsorasta ja betonista sekoitettu massa.¹

1 "Kevytsorabetoni 50 mm", rakennepiirustus: Ullakon saneeraus kokoomasalin kohdalta, 7.1.1981, SRT-suunnittelu. HRVA

- Taskulampun valo paljastaa vanhojen kattorakenteiden käsin kirveellä veistetyn pintatekstuurin. amoy 2017
- ↓ Ullakkotilassa näkyvät vesikattorakenteet ovat paikallisia korjauksia ja IV-konehuoneen vaatimia muutoksia lukuunottamatta alkuperäisiä. amoy 2017

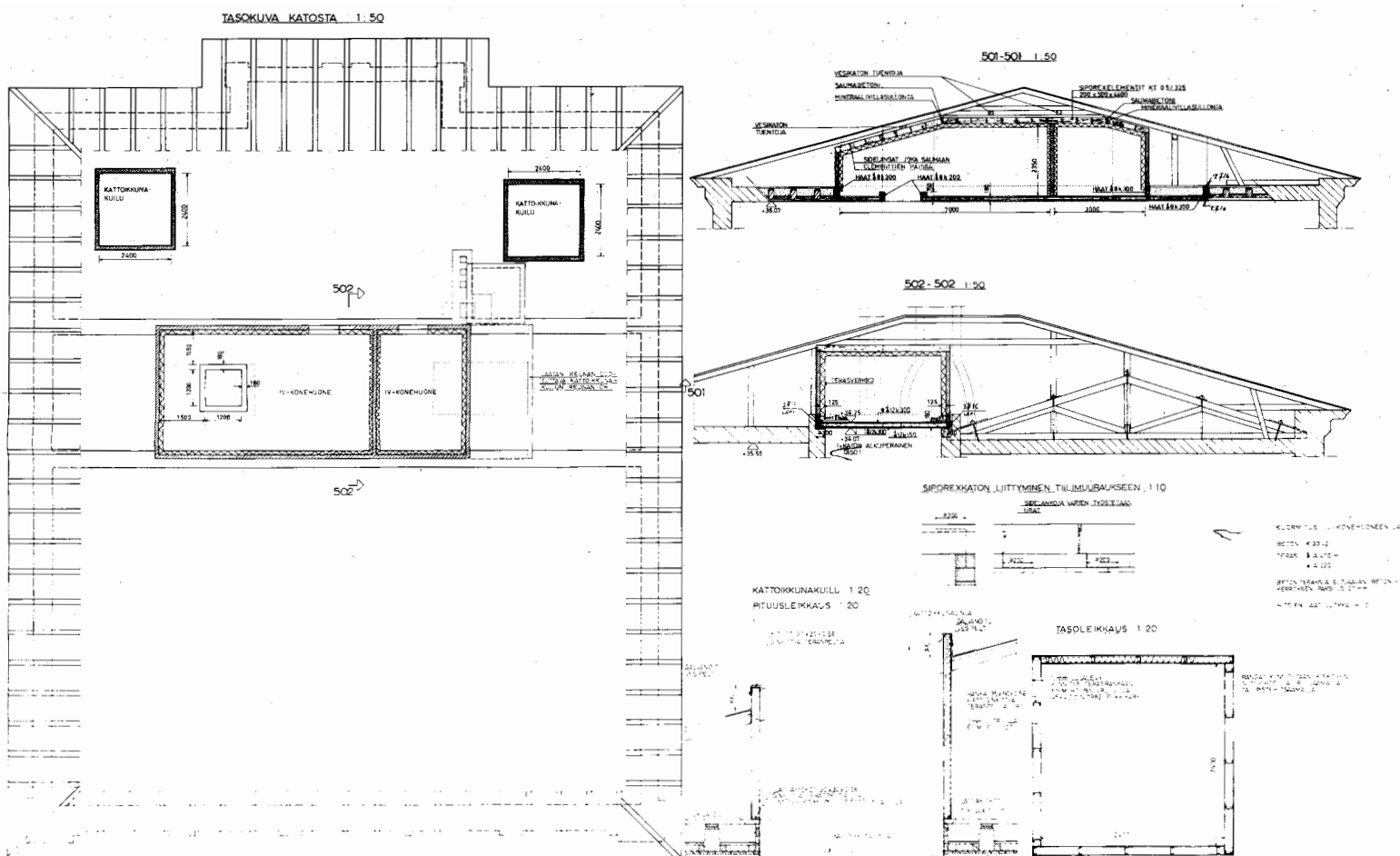
- ↑ IV-asennuksia ullakkotilassa. amoy 2017
- Riippuasarakenteen alaosa on jäänyt uuden leca-sora eristekerroksen sisään. amoy 2017
- ↓ Rakennepiirustus "6718/76 Ullakko" vuodelta 1979. SRT Suunnittelu. HRVA

Ilmanvaihdon konehuone on sijoitettu keskelle ullakko-tilaa ja vanha piippu on purettu. Ilmanvaihdon asennukset risteilevät ullakolla rakenteiden lomassa, mikä vaikeuttaa paikoin ullakolla liikkumista ja vaarantaa paikoitellen myös vesikaton alapuolen tuulettumisen. Ilmanvaihtolaitteiston tekninen kunto on selvitetty vuonna 2017.²

2 Insinööritoimisto Granlund.

- ↑ Porrashuoneen katossa olevan valaisimen syvennys lävistää yläpohja-rakenteen. Alaspäin näkyvä valaisinkupu on alkuperäinen, mutta valaisinkotelo, sähköjohdotukset ja valonlähde on uusittu. amoy 2017
- ↗ Uutta aluslaudoitusta entisen kattoikkunan kohdalla. amoy 2017
- Parvikerroksen työhuoneissa on kattoikkunoiden kohdalla vanhasta ikkunasta muistuttavat valaisinsyvennykset, jotka työntyvät ullakkotiilaan kipsilevykotileina. amoy 2017
- ↓ IV-konehuoneen yläpohja on tehty siporex-lementeistä (200x500). Vanhoja rakenteita on katkottu ja jatkettu. Vesikaton ale jää konehuoneen kohdalla riittävä tuuletustila. amoy 2017
- Paikoitellen iv-asennukset on tehty lappeen alle niin ahtaaseen tilaan, ettei niitä todennäköisesti ole pystytty tekemään kunnolla. Lisäksi asennukset haittaavat vesikaton tuuletusta ja alapuolista vauriotarkkastusta. amoy 2017

5 YHTEENVETO JA ANALYYSI

RAKENNUKSEN ULKOARKKITEHTUURIN OMINAISPIIRTEET, NYKYTILANNE JA ARVOT

TIETEELLISTEN SEUROJEN TALOSTA MUSEOKSI

Tieteellisten seurain talo valmistui 1890-luvun lopussa Kaartinkaupungin kiivaassa tiivistymisvaiheessa. Rakennuksen suunnitteli yleisten rakennusten ylihallituksessa arkkitehti Magnus Schjerfbeck. Schjerfbeckin lisäksi piirustukset on allekirjoittanut ylihallituksen silloinen ylijohtaja Sebastian Gripenberg.

Koko ammattuuransa yleisten rakennusten ylihallituksessa tehnyt Schjerfbeck oli monipuolinen arkkitehti, jonka piirtämät rakennukset edustavat eri tyyllilajeja käyttötarkoituksiaan heijastellen, mutta suunnittelun taso ja tarkuus on kaikissa tapauksissa korkea. Tieteellisten seurain talo on huolellisen suunnitteluprosessin tulos ja toisaalta taloudellisten kompromissien muokkaama: alkuperäinen suunnitelma ei toteutunut kokonaisuudessaan ja rakentamatta jääneiden sivusiipien puuttuminen muokkasi lopputuloksen luonnetta.

Alun perin tieteellisten seurojen kirjasto- ja kokouskäyttöön suunniteltu rakennus toimi välillä vuosikymmeniä¹ liikuntakäytössä, kunnes 1980-luvun alussa Arkkitehtuurimuseo, silloinen Suomen rakennustaiteen museo, muutti sinne mittavan korjaus- ja muutosvaiheen jälkeen. Rakennus palautui näin toiminnoltaan lähemmäksi alkuperäistä käyttötarkoitustaan, vaikka toimintojen sijoittuminen ei vastaakaan alkuperäistä.

Selvityksen lähteistä

Tieteellisten seurain talon ajoilta Kasarmikatu 24 rakennuksesta on hyvin niukasti vanhoja valokuvia ulkoa tai sisältä. Rakennuksen alkuvaiheista on kuitenkin olemassa verrattain laaja piirustusaineisto. Apuna on käytetty myös ilmakuvia eri vuosikymmeniltä. Vuonna 1981 suoritetusta kokonaisvaltaisesta korjaus- ja muutosprosessista on Helsingin rakennusvalvonnan arkistosta löytyneiden piirustusten lisäksi ollut lähteenä sisätilojen entisöinnistä vastanneelta Igor Herleriltä saadut tiedot. Julkisivujen ja vesikaton ominaispiirteitä ja säilyneisyyttä on tarkasteltu piirustusaineiston ja paikan päällä tehtyjen havaintojen pohjalta.

RAKENNUKSEN ULKOHAHMO JA TYYLPIIRTEET

Alkuperäisestä suunnitelmasta toteutui vain noppamainen keskirisaliitti ja rakentamatta jääneiden sivusiipien puut-

tuminen voimisti (mahdollisesti alkuperäistä aikomusta enemmän) rakennuksen renessanssipalatsimaisia piirteitä. Pääjulkisivua ja pihajulkisivun keskirisaliittia hallitsevat suuret ikkuna-aukot ja niitä rytmittävät pylväsaieheet. Päätyjulkisivut ovat hillitymmät.

Koristeaiheiden käyttö Tieteellisten seurain talon julkisivussa on hienostunutta. Koristelistoissa toistuvat eri mitakaavoissa antiikin Kreikasta ja Roomasta inspiraation saavat aiheet. Tavanomaisemman klassisen aiheiston lisäksi on joitakin ratkaisuja, jotka yhdessä julkisivusommitelman kanssa antavat rakennukselle sen persoonallisen ilmeen. Näitä ovat esimerkiksi pääjulkisivun keskirisaliitin kertautuvat pilasteriaiheet ja piha- ja päätyjulkisivujen ikkunaparien käsittely. Eri kerroksissa eri tavoin toteutetut kvaaderoinnit ja rappauksen tekstuurit ovat olennainen osa rakennuksen kokonaisilmettä.

Julkisivujen koristeaiheet on piirretty alkuperäisiin arkkitehtisuunnitelmiin hyvin tarkasti ja Magnus Schjerfbeckin kynänjäljen voidaankin todeta näkyvän hyvin Tieteellisten seurain talon toteutuneissa julkisivuaiheissa.

SÄILYNEISYYS

Julkisivut

Ulkoisesti Tieteellisten seurojen talo on hyvin säilynyt. Julkisivuissa ei ole uusia aukotuksia, ja listat ja koristeaiheet vastaavat alkuperäisiä suunnitelmia ja vanhoja valokuvia muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Julkisivujen nykyinen väritys on mahdollisesti alkuperäisestä poikkeava. Tähän saataneen selvyys, kun julkisivujen väri- ja materiaalitutkimus on valmistuu². Tällöin saadaan todennäköisesti lisäselvyyttä myös kipsikoristeiden alkuperäisyydestä ja 1980-luvun alun korjaustöiden laajuudesta.

Suurimmat muutokset julkisivuissa ovat ikkunoiden uusiminen 1980-luvun alussa sisään-sisäänaukeaviksi. Ikkunoiden profiilit ja detaljointi muuttuivat ja yksinkertaisuivat, mutta ikkunoiden puitejako säilyi suunnilleen ennallaan. Ikkunoiden visuaalista ilmettä pyrittiin säilyttämään ulkopuolisilla "ylimääräisillä" listoilla ja profiloinneilla.

² Restaurointiosuuskunta Rotunda laatii rakennuksen julkisivujen väri- ja materiaalitutkimuksen keväällä 2018.

Julkisivuista puuttuu muutamia alkuperäisissä suunnitelmissa esiintyviä koristeaiheita. Valokuva-aineiston vähyiden vuoksi näistä kuitenkin pääsisääkäynnin katoksen kulmakoristeet ovat ainoat, joiden alkuperäisestä toteutumisesta on saatu varmuus. Muita todennettuja muutoksia julkisivuissa ovat raitisilma-aukkojen poistaminen sekä jotkut kellari-ikkunamuutokset. Lisäksi päätyjulkisivuille on lisätty pitkät poistumistietikkaat. Puuttuvien koristeaiheiden vastapainoksi kivijalan rapattujen osien granitointimaalaus saattaa olla myöhempi lisäys. Nykyinen taidokkaasti toteutettu granitointi on Igor Herlerin mukaan tehty 1980-luvun alussa.

Tulevat korjaukset

Sekä julkisivun rappauspinnat että laasti- ja kipsikoristeet ovat vuonna 2018 kuluneet ja korjauksen tarpeessa. Kuten edellä on todettu, rakennuksen koristemaailma ja julkisivusommitelma on harkittu ja hienovireinen kokonaisuus. Tulevien korjausten yhteydessä on huolehdittava, että julkisivujen kaikki vivahteet saadaa säilymään ja esimerkiksi eri kerrosten rappausstruktuureiden ja värien osalta palautettua mahdollisimman lähelle alkuperäistä.

Vesikatto

Vesikate on uusittu vuonna 1981 ja vesikattorakenteisiin on kohdistunut joitain muutoksia ullakolle rakennettujen ilmanvaihdon asennusten myötä. Keskelle ullakkoa rakennettu ilmanvaihtokonehuone on syönyt tilat katsomoparven kattoikkunoilta, ja myös parvikerroksen työhuoneiden kattoikkunat on poistettu. Kaikki alkuperäiset piiput on purettu ja niiden tilalle on katolle noussut ilmanvaihdon piippuja sekä joitain viemärintuuletusputkia. Vesikaton yläpuolisilta osilta on alkuperäisenä säilynyt lähinnä katto-
muoto ja entisenkaltainen vesikate.

Muutoskohtia lukuun ottamatta vesikaton ullakolla näkyvät rakenteet ovat suurimmaksi osaksi alkuperäisiä. Kattotuolirakenteet, vanha aluslaudoitus ja näyttävät riippuansaat ovat pääosin hyväkuntoista kuivaa puuainesta. Näistä erityisesti riippuansaila on rakennetyyppinä erityisarvoa. Ullakon 1980-luvun alun kevytsoralisäeristykseen vaikutukset mm. riippuansaiden puurakenteisiin tulee selvittää. Erikoinen, mutta ilmeisesti ongelmaton alkupe-
räisrakenne ovat rakennuksen räystäillä ullakkotilassa olevat aluslaudoitukseen ulottuvat tiilimuurit, joiden taakse kattotuolien päät jäävät onkaloon.

- Tieteellisten seurain talon suunnittelu ja valmistuminen herätti aikanaan laajaa kiinnostusta. Mikkelin Sanomissa 1.8.1899 julkaistu pikku-uutinen. Kansalliskirjaston digitoitu lehtiaineisto.
↓ Arkkitehtuurimuseon pihajulkisivu toimi vuoden 2018 Lux Helsinki -tapahtumaan liittyneen valotaideteoksen taustana. Janne Aholan teos Ajan rooli herätti rakennuksen julkisivun kirjaimellisesti eloon. amoy 2018

— Tieteellisten ja kirjallisten seurain talo Helsingissä on nyt valmis. Talo on kolminertainen ja saavat siinä alusti totinsa seuraavat tieteelliset seuraamme: Suomen tiede seura, Societas pro fauna et florafennica, Maantieteellinen yhdistys, Suomen maantieteellinen seura ja Suomen lääkäris seura.

7 LÄHTEET

SUULLISET LÄHTEET

Igor Herlerin suullinen tiedonanto 20.11.2017, puhelimitse vastaanottanut Riikka Koivula, arkkitehdit mustonen oy

RAKENNUSHISTORIASELVITYKSET

Arkkitehtitoimisto Livady, 2017. Vesikattorakenteen C. L. Englin arkkitehtuurissa. Alustava rakennetutkimus 1.12.2016-11.3.2017. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

Arkkitehtitoimisto Livady, 2013. Puistokatu 4. Rakennushistoria ja inventointi. Helsinki: Arkkitehtuurimuseo.

Arkkitehtitoimisto Okulus, 2010. Aleksanterinkatu 4-10 — työ- ja elinkeinoministeriö. Rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

Arkkitehtitoimisto Okulus, 2014. Arppeanum — Entinen Keisarillisen Aleksanterin yliopiston laboratorio- ja museora-kennus. Suppea rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

Arkkitehtitoimisto Okulus, 2015. Kansallisarkisto — Entinen Valtionarkisto. Ulkoasun rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

PAINETUT LÄHTEET

Asp, Gustaf Edvard, 1904 (2. painos) Huonerakenteiden oppi, osa 1: Kivirakenteita.

Asp, Gustaf Edvard, 1903. Huonerakenteiden oppi, osa 2: Puurakenteita.

Halila, Aimo, 1967. Suomen Rakennushallinto 1811–1961. Helsinki.

Lahti, Matti J. 1960. Kuinka Helsinkiä on rakennettu – rakennustoimintaa ja työmenetelmiä viime vuosisadan loppupuolelta toiseen maailmansotaan asti. Helsinki, Rakentajain kustannus Oy.

Lukkarinen, Ville. 1989. Classisim and history - anachronistic architectural thinking in Finland at the turn of the century - Jac. Ahrenberg and Gustav Nyström. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Neuvonen, Petri & Mäkiö, Erkki & Malila, Maarit, 2002. Kerrostalot 1880–1940. Helsinki: Rakennustieto.

Pallasmaa, Juhani & Salokorpi, Asko, 1982. Suomen rakennustaiteen museo 1956-1981. Helsinki.

Viljo, E. M., 1989. Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide. Artikkelit teoksessa Ars : Suomen taide 4. Keuruu

Warning, L., 1887. Das Ornament Zeichnen - Lehrfach No. 45. Strelitz in Mecklenburg.

Wickberg, Nils Erik, 1959. Suomen rakennustaidetta. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Wäre, R., 1989. Arkkitehtuuri vuosisadan vaihteessa. Artikkelit teoksessa Ars : Suomen taide 4. Keuruu

LEHDET

"Tieteellisen seurain yhteistoiminta ja yhteinen talo." Artikkelit lehdessä Uusi Suometar no 52, s. 2. Ilmestynyt 26.02.1897.

Brunila, Birger. Jac. Ahrenbergin muistokirjoitus lehdessä Arkitekten nro 4, ilmestynyt 1.1.1914.

LINKIT

Arkkitehtuurimuseon arkkitehtiesittely Magnus Schjerfbeckistä. <http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=10639639>. Viitattu 19.10.2017

MUUT LÄHTEET

Dokumenttielokuva Suomen Messut, 1920. Videokuvaa messuilta, jotka pidettiin vuonna 1920 Helsingissä Johanneksen kirkon kentällä ja ympäristössä. Suomen Filmikuvaamo Oy / Suomi-Filmi Oy. Lähde: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

ARKISTOT JA NIIDEN LYHENTEET

AMA	Arkkitehtuurimuseon arkisto
amoy	arkkitehdit mustonen oy
HKA	Helsingin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupunginmuseo
IVKK	Ilmavoimien kuvakokoelma
KA	Kansallisarkisto
MV	Museoviraston arkisto/kuvakokoelmat
HRVA	Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto
PHRAKL	Puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkisto
SM	Sotamuseo

LUETTELO KESKEISIMMISTÄ LÄHDEPIIRUSTUKSISTA

KANSALLISARKISTON DIGITOITU PIIRUSTUSAINESTO:

Luonnospiirustukset vuodelta 1896: Asemapiirustus; Julkisivu itään ja 1.-3. krs pohjapiirustukset (Förslag till byddnag för Vetenskapliga föreningar: situationsplan; plan af 1sta, 2ndra, 3dje wån. Magnus Schjerfbeck, 1896.)

Toteutuspiirustukset vuodelta 1897: Asemapiirros ja leikkaus; Julkisivu itään; Julkisivut länteen ja etelään; Pohjapiirrokset kellarista ja 1. kerroksesta; Pohjapiirrokset 2. ja 3. kerroksesta (Byggnad för vetenskapliga och litterära föreningar: Situationsplan & Genomskärning i A-B; Fasad mot Kaserngatan; Sidofasad & gårdsfasad; Plan af subbasementet & 1sta våningen; Plan af 2ndra & 3dje våningen; Situationsplan & Plan af mezzanin. Magnus Schjerfbeck, Seb. Gripenberg, 1897.)

Julkisivututkielma, värilaveeraus (Vetenskapliga föreningars hus i Helsingfors), ei päivämäärää tai allekirjoitusta, oletettavasti Magnus Schjerfbeck n. 1898)

Sokkelipiirustukset kaikista julkisivuista vuodelta 1898 (Tieteellisten seurain talo, Yrjö L. (?), 15/5/98)

Mitoitettu julkisivu Kasarmikadulle: viivapiirustus, ei päivämäärää tai vuosilukua, mahd. noin 1900-1910

Mitoitetut pohjapiirrokset, joihin merkitty lattiamateriaalit ja muita merkintöjä, kellari ja 1. kerros; 2. ja 3. kerros sekä parvikerros (Plan af Subbasementet & 1sta våningen; Plan af 2ndra våningen och mezzanin, Plan af 3dje våningen), ei päivämäärää tai vuosilukua, mahd. noin 1900-1910

Laveeratut julkisivut Kasarmikadulle ja pihalle sekä julkisivu etelään ja leikkaus (Byggnad för vetenskapliga och litterära föreningar: fasad mot Kaserngatan & Fasad mot Gården; Sidofasad & Genomskärning), ei päivämäärää tai vuosilukua, oletettavasti n. 1910-1920 ennen laajennussuunnitelmia

Pohjapiirustukset kellari ja 1. kerros, 2. ja 3. kerros sekä parvikerros ja asemapiirros (Byggnad för vetenskapliga och litterära föreningar: Plan af källare våningen & 1sta våningen; Plan af IIndra våningen & IIIdje våningen; Plan mezzanin, Situationsplan), ei päivämäärää tai vuosilukua, oletettavasti n. 1910-1920 ennen laajennussuunnitelmia

Laajennussuunnitelmat vuodelta 1922: Leikkaus, asemapiirustus, julkisivut ja pohjapiirustukset. (Tillbyggnads-förlag för vetenskapliga föreningarnas hus. Magnus Schjerfbeck, 1922.)

Lisäksi yleisten rakennusten ylihalituksessa laadittuja laajennussuunnitelmia 1930-luvulta rakennuksen muuttamisesta Korkeimman oikeuden tiloiksi.

Kansallisarkiston paperiarkistosta löytyvät lisäksi: Toiset yleisten rakennusten ylläpidon suunnitelmat rakennuksen muuttamisesta korkeimman oikeuden tiloiksi, Restauroivat arkkitehdit Helin&Siitonen laatima ehdotus vaihtuvien näyttelyiden keskuksen rakentamisesta silloisen Rakennustaiteen museon ja Designmuseon väliselle piha-alueelle ja maan alle rakennusten alueelle.

ARKKITEHTUURIMUSEON PIIRUSTUSARKISTO

Piirustukset liikuntakäyttövaiheesta: Kopiot piirustuksista, pohjapiirustukset 3. kerroksesta ja ullakkokerroksesta. Piirtänyt G. Stenius. Oletettavasti vuodelta 1934.

HELSINGIN RAKENNUSVALVONNAN ARKISTO

Pääpiirustukset, vahvistettu 3.2.1978: Pohjapiirrokset: 1., 2., 3., 4. kerros, ullakko ja kellari, kattokuva, asemapiirros, vanhojen piirustusten päälle tehdyt julkisivut itään, etelään, länteen ja pohjoiseen sekä leikkaus. Lisäksi leikkauksen selitysosa "rakenteet". Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Piirustukset laadittu vuonna 1977.

Ilmanvaihtotekniset piirustukset, hyväksytty 15.4.1980: Tasokuvat: kellari, 1., 2., 3. ja 4. kerros sekä ullakko, IV-konehuoneen leikkauksia, leikkaus koko rakennuksesta. Lämpöinsinööritomisto Toijala & Co Ky. Laadittu vuonna 1979.

Rakennepiirustukset muutoksista, saapuneet rakennusvalvontaan 31.1.1979: Tasokuvat 1., 2., 3., ja 4. kerros, ullakko sekä kellarikerros, hissikuilu, invalidiluisika ja kirjaston porras kellarikerroksessa, näyttelysalien katto, kierreporras sekä leikkauspiirustuksia kellarikerroksesta. SRT Suunnittelu. Laadittu vuosina 1976-1978.

Rakennepiirustukset alkuperäisestä rakenteesta, saapuneet rakennusvalvontaan 31.1.1979: Tasokuvat 1., 2., 3., ja 4. kerros, ullakko sekä kellarikerros. SRT Suunnittelu. Laadittu vuosina 1976-1978.

Aukkopiirustukset, saapuneet rakennusvalvontaan 31.1.1979: Tasokuvat 1., 2., 3., ja 4. kerros, kellarikerros sekä katto. SRT Suunnittelu. Laadittu vuosina 1976-1978.

Pääpiirustusmuutokset, vahvistettu 4.9.1981: Pohjapiirrokset: 1., 2., 3., 4. kerros, ullakko ja kellari, kattokuva, asemapiirros, pihasuunnitelma vanhojen piirustusten päälle tehdyt julkisivut itään, etelään, länteen ja pohjoiseen sekä leikkaus. Lisäksi tekstidokumentti "Muutokset pääpiirustuksissa 23.9.1981". Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Piirustukset laadittu vuonna 1977-1980.

Rakennepiirustukset muutoksista, saapuneet rakennusvalvontaan 28.1.1981: Piirustukset: "Ullakon kattoikkuna-aukkojen lahojen pielen vahvistaminen, "Palotikkaat ja kattopollarin kiinnitys", "Ullakon saneeraus kokoelmasalin kohdalla" SRT Suunnittelu. Laadittu vuosina 1976-1980.

Ilmanvaihtotekniset piirustukset, hyväksytty 1.9.1988: Asemapiirros ja julkisivuprojektiot aiheesta "väliaikaiset ilmanvaihtopiiput". Insinööritoimisto suora Oy. Laadittu vuonna 1979.

→ Luultavasti Magnus Schjerfbeckin piirtämä luonnos Tieteellisten seurain talon julkisivun mitoituksesta. KA

Takakannen kuva: Tieteellisten seurain talo juuri ennen muutosta Rakennustaiteen museoksi 1970- ja 1980-luvun taitteessa. AMA

